

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

**YABANCI SERMAYE, TÜRKİYE ' DE YABANCI SERMAYE
YATIRIMLARI VE YABANCI SERMAYELİ BANKALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERAP ÖZAKDAĞ

İstanbul, 2009

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

YABANCI SERMAYE, TÜRKİYE ' DE YABANCI SERMAYE
YATIRIMLARI VE YABANCI SERMAYELİ BANKALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERAP ÖZAKDAĞ

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Z.DİNA ÇAKMUR YILDIRTAN

İstanbul, 2009.

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Yabancı Sermaye, Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yabancı Sermayeli Bankalar

TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Serap ÖZAKDAĞ

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 28.07.2009

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Yrd.Doç.Dr.Zeynep Dina ÇAKMUR YILDIRTAN

Zeynep Dina Çakmur Yıldirtan

Üye

Yrd.Doç.Dr.Murat AKBALIK

Murat Akbalık

Üye

Yrd.Doç.Dr.İdil Özlem KOÇ

İdil Özlem Koç

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

İÇİNDEKİLER	i
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
ÖZET	xiv

1.BÖLÜM

YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

GİRİŞ	1
1.1.Yabancı Sermaye Tanımı.....	3
1.2. Yabancı Sermaye Yatırımı Çeşitleri.....	4
1.2.1 Özel Yabancı Sermaye (Portföy) Yatırımları.....	5
1.2.2. Resmi Yabancı Sermaye Yatırımları	6
1.2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	9
1.3. Yabancı Sermaye Yatırım Teorileri	11
1.3.1. Tam Rekabet Piyasası Varsayımına Dayanan Teoriler.....	12
1.3.1.1. Getiri Oranlarındaki Farklılık	12
1.3.1.2. Portföy Teorisi	13
1.3.2. Eksik Rekabet Koşullarına Dayanan Teoriler	15

1.3.2.1. Hymer- Kindleberger Teorisi	15
1.3.2.2. Ürün Dönemleri Teorisi	16
1.3.2.3. Oligopolistik Tepki Teorisi	17
1.3.2.4. İçselleşme Teorisi	17
1.3.2.5. Dunning' in OLI Paradigması	19
1.3.2.6. Yeni Yabancı Sermaye Yatırımları Teorisi	20
1.3.2.6.1. Yatay Entegrasyon (Bütünleşme) Yatırımları	20
1.3.2.6.2. Dikey Entegrasyon (Bütünleşme) Yatırımları	20
1.4. Dünyada ve Türkiye ' de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişim Süreci	21
1.4.1. Dünyada Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişim Süreci	21
1.4.1.1. Yabancı Sermayenin Başlangıcı Olarak Kabul Gören Sanayi Devrimi Dönemi:	21
1.4.1.2. Birinci Dünya Savaşı(1914-1918)ve Sonrası Büyük Buhran Dönemi	23
1.4.1.3. İkinci Dünya Savaşı(1939-1945) ve Sonrası Dönem	24
1.4.1.4. 1970 – 2000 Arası Yabancı Sermaye Yatırımları	27
1.4.1.5. 21. Yüzyıla Başlarken Yabancı Sermaye	31
1.4.2. Türkiye' de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişim Süreci	34
1.4.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve İlk Yabancı Sermaye Girişleri	34
1.4.2.2. Türkiye Cumhuriyeti ' nin Kuruluş Yılları Dönemi	38

1.4.2.3. Büyük Buhran ve Sonrası Dönem.....	42
1.4.2.4. İkinci Dünya Savaşı Dönemi	44
1.4.2.5. Liberalleşmenin Yaşanmaya Başladığı 1950 Yılı Ve Sonrası.....	45
1.4.2.6.Planlı Kalkınma Dönemi (1963–1980 Dönemi).....	54
1.4.2.6.1.Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP)Dönemi(1963- 1967)..	55
1.4.2.6.2.İkinci Beş Yıllık kalkınma Planı (İBYKP)Dönemi (1968-1972).....	56
1.4.2.6.3.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(ÜBYKP)Dönemi(1973- 1977) .	57
1.4.2.6.4.Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve İlk Üç Planın Ortak Analizi	58
1.4.2.7. Finansal Liberalleşmenin Başladığı Dönemden Günümüze Kadar Yaşanan Süreç (1980- 2009).....	61

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

2.1. Banka Tanımı ve Türleri.....	76
2.1.1. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar.....	76
2.1.2. Faaliyet Konularına Göre Bankalar	77
2.2. Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankaların Payları.....	78
2.2.1. Gelişmiş Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar ve Sektördeki Payları.....	78
2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar ve Sektördeki Paylar.....	79
2.2.2.1. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri’ nde Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi	79
2.2.2.2. Latin Amerika Ülkeleri’nde Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi.....	87
2.2.2.3 Asya Ülkeleri Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi	94
2.2.3. Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Sermayeli Bankaların Sektöre Girmesinin Sağladığı Avantajları.....	101
2.2.4. Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Sermayeli Bankaların Sektöre Girmesinin Sağladığı Dezavantajlar	102

3. BÖLÜM

TÜRKİYE ' DE YABANCI SERMAYELİ BANKALAR

3.1. Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermayeli Bankaların Yeri.....	104
3.2.Yabancı Bankaların Ülkemize Geliş Nedenleri	106
3.3.Ülkemizde Yabancı Sermayeli Bankalar İçin Uygulanan Yasal Mevzuat	109
3.4. Yabancı Bankaların Ülkemizdeki Tarihsel Gelişimi	111
3.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Bankalar.....	111
3.4.2 Cumhuriyet Döneminde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar	115
3.4.3. Finansal Serbestleşme Döneminde Türkiye' de Bankacılık , Krizler ve Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Bankalar (1980 ve Sonrası Dönem).....	117
3.4.4. 21. yy da Türkiye' de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Bankalar ve Günümüzdeki Türk Bankacılık Sektörünün Genel Analizi	120
3.5. Yabancı Sermayeli Bankaların Ülkemiz Ekonomisi Üzerindeki Etkileri	124
3.5.1. Ulusal Bankalarımızın Dünya Piyasalarına Erişiminin Sağlaması..	125
3.5.2. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi	125
3.5.3. İstihdam Üzerindeki Etkisi.....	126
3.5.4. Kar Transferleri Nedeni ile Dış Açıkadaki Artış Etkisi.....	126
3.5.5. Ana Sektörü Ele Geçirdiklerinde Ekonomiyi Denetim Altına Alabilme Etkisi.....	126
3.5.6 Kriz Dönemlerinde Ülkeden Çıkararak Krizi Derinleştirme Olasılıkları	127

3.5.7 Döviz Kurları Üzerindeki Etkisi.....	128
3.6.Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörümüz Üzerindeki Etkileri	128
3.6.1. Ulusal Bankacılık Sektörümüz Üzerindeki Verimlilik Etkisi.....	128
3.6.2. Ulusal Bankacılık Sektörümüz Üzerindeki İstikrar Etkisi.....	131
3.6.3. Ulusal Bankaların Teknolojik Altyapı Gelişimi Etkisi	133
3.6.4. Sektördeki İstihdama Olan Katkısı ve Teknik , Yönetmel Becerilerin Ev Sahibi Ülkeye Transferi.....	133
3.6.5 Sahip Oldukları Avantajlar Nedeni ile Yerel Bankalara Göre Rekabet Üstünlüğü Elde Etmeleri	134
3.6.6 Ayrımcı Kredi Politikaları İzlemeleri ve Kobi ye Hizmet Vermekten Kaçınmaları Gibi Riskleri Beraberinde Getirmesi.....	134

4.BÖLÜM

TÜRKİYE' DE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN SEKTÖRDEKİ AKTİF PAYLARINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER(1988-2007)

4.1 . Amaç, Yöntem ve Değişkenler	135
4.2. Çalışmadaki Kısıtlamalar	135
4.3. Seçilmiş Makro Değişkenler ve Bankacılık Sektörü Verilerinin Yabancı Sermayeli Bankaların Aktif Payları Üzerindeki Etkisinin Tahmini	135
4.4. Modelden Çıkarılan Sonuçlar ve Modelin Genel Değerlendirmesi.....	141
SONUÇ VE DEĞERLEME.....	142
EKLER	143
KAYNAKÇA	155

TABLO LİSTESİ

SayfaNo

Tablo 1 : OLI Paradigmasında (Mülkiyet Avantajı Verilen) Firmaların Uluslararasılaşma Stratejileri	19
Tablo 2: Kriz Öncesi ve Sonrasında Dünyada Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar)	24
Tablo 3: Amerika' nın ve Çin – Sovyet Bloku' nun Az Gelişmiş Bölgelere Sağladıkları Yardımlar (Milyon Dolar) (1948 – 1961)	26
Tablo 4 : Gelişmekte Olan Ükelere ve Uluslararası Kuruluşlara Yapılan Net Sermaye Transferleri (Milyon Dolar) (1956-1964)	27
Tablo 5: Gelişmiş Ülkelerin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yatırımları (Milyon Dolar) (1970-1980)	28
Tablo 6 : GOÜ'lere Yönelik Net Özel Sermaye Girişleri (Milyar Dolar).....	30
Tablo 7: Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Bölgesel Dağılımı.....	30
Tablo 8: Ülkeler İtibariyle Yabancı Sermaye Yatırımlarının Giriş Miktarları (Milyar Dolar) (2000-2008)	33
Tablo 9: Alman Borçların Ükelere Göre Dağılımı (1881)	36
Tablo 10: Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Sermaye Yatırımları (Bin Osmanlı Lirası Olarak) (1909/1910-1911/1912)	37
Tablo 11: Yasal Düzenlemelerle İzin Verilen Yabancı Sermaye ve Bunlara Katılan Yerli Sermaye Miktarı (1951-1960)	50

Tablo 12: İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye de Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar) (1946-1962)	51
Tablo 13: Türkiye’ ye Yönelen Yabancı Sermaye Hareketleri (Milyon Dolar) (1923-1979)	59
Tablo 14: 1995 – 2006 Döneminde Gerçekleşen Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar).....	67
Tablo 15: Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Dolar).....	69
Tablo 16: Türkiye’ de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayenin Ülkelere Göre Dağılımı(Milyon Dolar) (2004-2009)	70
Tablo 17 : Kuruluş Türlerine Göre Yabancı Sermayeli Şirketler (Adet) (1954-2009).....	71
Tablo 18 : Türkiye ‘ de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörel Dağılımı (Milyon TL) (2004-2009)	72
Tablo . 19. Gelişmiş Ülke Ekonomilerindeki Yabancı Sermayeli Bankaları Payı (2008)	78
Tablo .20. Orta ve Doğu Avrupa Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Banka Payları (2008).....	81
Tablo 21: Yabancı sermayeli bankaların sektör toplam aktiflerindeki payı (%).....	83
Tablo 22: Yabancı Bankaların Payı 1997-2004.....	93
Tablo. 23: 1999- 2009 Bankaların Piyasa Değerleri Sıralaması (2009) (Milyar Dolar).....	99

Tablo 24: Hindistandaki Yabancı Bankaların Aktif Büyüklüğü (2005).....	100
Tablo 25: Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Ortaklıklar.	105
Tablo 26: Türkiye ‘ de Bankacılık Sektöründe Banka Aktiflerinin Gelişimi (2003- 2009).....	122
Tablo 27: Türkiye‘ de Bankacılık Sektöründe Şube Sayısındaki Gelişme (2000-2009).....	123
Tablo 28: Türkiye‘ de Bankacılık Sektöründe Çalışan Sayısındaki Gelişme (2000-2009).....	124

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:** Dünyada Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (1970- 2008).....31
- Şekil 2:** Sınırötesi Birleşme ve Satınalmalar (1970- 2008).....32

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET : Avrupa Ekonomi Topluluğu

AR-GE: Araştırma - Geliştirme

BBYSP: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS : Uluslar arası Ödemeler Bankası

BM: Birleşmiş Milletler

DYY: Doğrudan Yabancı Yatırım

FED: Federal Reserve Bank

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsleri

IMF: International Money Fond (Uluslar arası Para Fonu)

İBYSP: İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı

İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

NATO : Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TL : Türk Lirası

TMSF : Tasarruf ve Mevduat Sigorta Fonu

UNCTAD: BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı

USD: Amerikan Doları

ÜÇBYSP : Üçüncü Beş Yıllık Sanayi Planı

YASED: Uluslararası Yatırımcılar Derneği

ÖZET

Geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde gelişmekte olan piyasalarda finansal sektör içerisinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında aşırı artışlar görülmektedir. Artık doğrudan yabancı yatırımlar tüm ülkeler için çok önemlidir. Doğrudan yabancı yatırımlar küreselleşme olgusu ile beraber finans sektöründe de çok fazla yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye yabancı sermaye tarafından tercih edilen ülkeler arasındadır.

Ülkemizde yaşanan 2000 ve 2001 bankacılık krizlerinden sonra yapılan düzenlemeler ve dünya ekonomilerinin büyüme trendinde olması yabancı sermayeli bankalar için Türkiye'yi cazip kılmıştır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal ve teorik çerçevede yabancı sermaye yatırımları tüm türleri birlikte incelenecek ve Türkiye' de dünyadaki gelişimi tarihsel perspektiften gelişim irdelenecektir. İkinci bölümde ise çalışmamızın temel kaynağı olan yabancı sermayeli bankalar , gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörü ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Türkiye de bankacılık sektörü ve yabancı sermayeli bankaların geliş nedenleri, sektördeki yerleri,avantajları ve dezavantajlarına yer verilmektedir. Son bölümde ise yabancı sermayeli banka paylarını etkileyen faktörlerin regresyon analizi kullanılarak açıklanacak ve modeller oluşturulacaktır. Bu sayede geçmiş 19 yıllık veriler incelenerek; uzun vadede yabancı sermayeli bankaların sektör paylarının nasıl etkilendiği konusunda bilgi sahibi olunabilecektir.

ABSTRACT

In the last twenty years it can be seen a sharp increase in the first hand foreign capital investment in the fields of developing financial sector. From now on the first hand foreign capital investment has played a significant role for all countries. With the phenomenon of globalization the first hand foreign capital investment takes a huge place in financial sector as well. Among the developing countries Turkey is one of the most preferable one in terms of outside capital.

Turkey has undergone banking recession in 2000 and 2001. After this recession, Turkey has become more attractive in foreign capital banks' perspective.

This project is consist of four parts. In the first part ; all kinds of foreign capital investments are examined in conceptual and theoretical frame and the improvement of foreign capital investment in terms of historical approach will be examined in Turkey. In the second part ; the foreign capital banks which are the sources of our study and banking sector in developed and developing countries are discussed. In the third part; banking sector in Turkey and the reasons why capital banks break out ; their positions in the sector; advantages and disadvantages will be explained. The last part ; the factors which affect foreign capital banks will be explained by using regression analysis and new models will be created. With the help of this ; the data which are related to last nineteen years can be examined ; as a result of this we can be informed about how the foreign capital banks' sector proportions will be affected .

GİRİŞ

1980'lerden sonra , finansal serbestleşme ve finansal küreselleşme ile beraber global ekonomi kavramı ortaya çıkmıştır.Finansal serbestleşme sonrasında yapılan yasal ve kurumsal reformlar ile ulusal bankacılık sektörlerine yabancı sermayeli banka girişleri önündeki engeller kademeli olarak kaldırılmaya başlamıştır.

Yabancı sermayeli bankaların ulusal bankacılık sektörü ve ülke ekonomileri üzerindeki etkisi çok önemlidir. Bilindiği üzere ekonomilerde finansal istikrarın ve reel sektörün finansal gereksinimlerinin sağlanmasında bankaların önemi büyüktür, bankacılık sektörünün gelişimi kalkınmayı da beraberinde getirecektir.

Özellikle 1980 sonrasında 24 Ocak kararlarıyla serbest piyasa ekonomisine geçme yönünde ilk adımlarını atan Türk ekonomisi de çok ciddi bir transformasyon sürecine girmiştir.Bu dönemde dışa açılma ve dünya ekonomisine entegre olma yönünde önemli adımlar atılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler arasında sıyrılarak gelişmiş ülkeler arasında yer almak hedef alınmıştır.

Finansal serbestleşme çabaları yabancı sermayeli bankaların girişlerini kolaylaştırmıştır. 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2009 yılına gelindiğinde 18 ' e ulaşmıştır. Bu artışlar, bir ulusal banka ile birleşme , bir bankayı satınalma ya da yeni bir banka kurma yoluyla tam giriş yapmak şeklinde olduğu gibi, sadece bir şube açarak da sektöre girişi gerçekleştirmişlerdir. Literatürde yabancı sermayeli banka girişlerinin genel olarak bir ülkeye katkı sağlayacağını altı çizilmektedir. Türk bankacılık sisteminde de yabancı sermayeli bankaların rekabeti arttırdığı , sektörün klasik bankacılıktan sıyrılmasına ve altyapının, istihdamın gelişimine katkı sağladığı görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki diğer gelişmekte olan ülkelerde özellikle kriz dönemlerinde görüldüğü gibi, finansal piyasaların serbestleşmesi makroekonomik dengesizlikler ve denetimsel altyapının sağlanmadığı

hallerde krizin derinleşmesini ve ülke ekonomisinin zarara uğramasına neden olmaktadır.

Dünya ve ülkemizde yabancı sermaye ve yabancı sermayeli bankaların gelişimini ve ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini incelemeye amaçlayan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yabancı sermaye yatırımları kavramı , türleri ve teorileri ile dünyada ve Türkiye’ de yabancı sermaye yatırımlarının tarihsel gelişim süreci incelenmektedir . İkinci bölümde yabancı sermayeli bankaların bankacılık sektörü üzerindeki etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler esas alınarak anlatılmış ve ulusal sektöre yabancı sermayeli bankaların getirmiş olduğu avantajlar ve dezavantajlar üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Türkiye’ de yabancı sermayeli bankalar yeri , geliş nedenleri, uygulanan yasal mevzuat ve yabancı sermayeli bankaların tarihsel gelişim süreci üzerinde durulmuştur. Ayrıca, üçüncü bölümde yabancı sermayeli bankaların ulusal ekonomimizdeki ve ülkemizdeki bankacılık sektörü üzerindeki etkilerine yer verilmiştir. Son bölümde ise Türkiye’ de bankacılık sektöründe yabancı bankaların aktif paylarını etkileyen faktörler irdelenmiştir. Kurulan model ile 1988- 2007 yılları arasındaki verilerin analizi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

1.1. Yabancı Sermaye Tanımı

Yabancı sermaye yatırımlarının ilk ortaya çıkışı iki önemli özellik göstermektedir. Bunlardan ilki ,yabancı sermaye yatırımlarının gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere doğru yönelmesidir. Diğer ise, bu tek yönlü yabancı sermaye yatırım akışının başlıca amacının gelişmemiş ülkelerin özellikle hammadde (maden, petrol, diğer yer altı kaynakları gibi) kaynaklarından faydalanılmak istenmesidir. İkinci özelliği nedeni ile yabancı sermaye yatırımların bir ülkeye girişi başlangıçta o ülkelerin ekonomik varlıklarını tehdit eder nitelikte algılanmaktadır. Yabancı sermaye yatırımların başlangıçtaki bu gelişim yönü, yani hem sektör olarak hammaddelere yönelmiş olması hem de gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri sömürmesi, yabancı yatırımlara karşı bugün dünyada tepkilerin oluşmasının en önemli sebeplerindedir.¹

Dünyada bu tarz tepkilerin olmasına rağmen yabancı sermaye yatırımları gündemden hiç düşmemekte, aksine gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Ülkeler yabancı sermaye yatırımı çekebilmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Bu çabanın en önemli nedeni günümüzde yabancı sermayenin bütün dünyada ekonomik gelişme ve büyüme hedeflerinin gerçekleşmesi için gerekli araçlardan biri olarak değerlendirilmesidir. Özellikle son dönemlerde yabancı sermaye ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin önemi daha da anlaşılmıştır.²

---

¹ İ. Hakkı Akın. **Türkiye’de Yabancı Sermaye Mevzuatı**, İstanbul : Otağ Matbaacılık ,1972, s.94-95

² Sefer Şener , **Yabancı Sermaye** , 1.Baskı , Bursa : Ezgi Kitabevi Yayınları, 2008, s. 5.

En sade anlatımıyla yabancı sermaye, bir ülkedeki mevcut sermaye stokuna başka bir ülkenin sahipliğindeki ilave sermaye katkısıdır. Hazine Müsteşarlığının 2002 yılında yayımladığı Yabancı Sermaye Raporu'nda ise yabancı sermaye yatırımları³;

- Merkez Bankaları'nca (MB) alım satımı yapılan konvertibl döviz ve efektif cinsinden nakdi sermayeyi,
- Yabancı sermayeli kuruluşlarda, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin hisselerine karşılık gelen kâr, temettü, satış, tasfiye ve tazminat bedelleri ile lisans, know-how, teknik yardım, yönelim ve franchise anlaşmaları karşılığında ödenecek bedellerin, dış kredi anapara ve faiz ödemelerinin transferi ve ya transfer yapılabilir değerleri,
- Makine, teçhizat, alet ve bu nitelikteki malları,
- Patent ve ticari marka gibi fikri mülkiyet haklarından Hazine Müsteşarlıklarınca kabul edilen değerleri ifade etmektedir.

Yabancı sermayenin diğer bir tanımı ise ,dışarıda yerleşik durumda bulunan kişi ve kuruluşların, ülke içinde fiziki ve ya mali yatırım yapmaları ya da ticari faaliyetlerde bulunmaları şeklinde ifade edilebilmektedir.⁴

1.2. Yabancı Sermaye Yatırımı Çeşitleri

Yabancı Sermaye Yatırımlarını tarihsel süreç içerisinde üç temel başlık altında toplayabiliriz. Bunlar; özel yabancı sermaye (portföy) yatırımları, resmi yabancı sermaye yatırımları ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY)dır.

---

³ Deniz Arıkan, **Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul :Yaylacık Matbaası, 2006. s. 6.

⁴ Hakan Karabalık ,**Orta Avrupa Ülkelerinde Yabancı Sermaye Yatırımları ve Özelleştirme**, <http://www.dtm.gov.tr/cad/DTDERGI/nisan/1998/orta.htm> (01.06.2008)

1.2.1 Özel Yabancı Sermaye (Portföy) Yatırımları

Özel yabancı sermaye (portföy) yatırımları uluslararası kâr ve faiz farklarından dolayı özel yabancı girişimcilerin daha fazla kazanç sağlama istekleri sırasında ortaya çıkan, sermayenin bir ülkeden diğerine geçişini anlatan yatırımlardır. Özel yabancı sermaye hareketleri iki farklı şekilde ortaya çıkar. Birincisi, yabancı sermayedar elindeki mali kaynağı başka bir ülkede daha kârlı bulunduğu bir projenin gerçekleştirilmesinde kullanabilir. Böylece dolaysız özel yabancı sermaye yatırımı olur. Ya da yabancı sermayeler elindeki mali kaynaklarla başka bir ülkenin mali piyasasında hisse senedi ve ya tahvil satın alabilir. Bu şekilde ortaya çıkan mali işleme uluslararası portföy yatırımı denmektedir.⁵ Yabancı sermaye işlemleri ülke içinde olabildiği gibi ülke sınırları dışında (off-shore) bir merkezde de gerçekleştirilebilir.

İster dolaysız yabancı sermaye yatırımı, ister portföy yatırımı şeklinde gerçekleştirilsin, özel yabancı girişimcilerin amacı mali kaynağa daha fazla gelir sağlamaktır.

Para ve sermaye piyasalarında uluslararası mali işlem şeklinde gerçekleşen uluslararası özel sermaye hareketlerinin vadeleri; “kısa” (1 yıldan az), “orta” (1-5 yıl), ve “uzun” (5 yıldan çok) olarak üçe ayrılmaktadır.⁶

Özel yabancı sermaye yatırımları arasında ağırlığı olan hisse senedi yatırımlarının hacimleri ve değerlerinin belirlenmesinde iki temel yaklaşımdan yararlanılmaktadır. Bunlar :⁷

a) Bir zaman dilimi içerisinde toplam uluslararası hisse senedi alımları ile hisse senedi satışları arasındaki fark alınarak net yatırım miktarı bulunmaktadır. Bulunan bu fark, yabancı yatırımcıların uluslararası varlıklara tahsis ettikleri taze para

---

⁵ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2002, s.395.

⁶ Muhsin Kar ve M. Akif Kara, **Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler**, Ankara: Dış Ticaret Dergisi, Yıl: 8, sayı: 29. Temmuz 2003, s.47.

⁷ Meral Varış Tazcanlı, Sibel Kumbasar Bayraktar ve diğerleri, **Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye**, İstanbul : İMKB Araştırma Yayınları No: 3 1994, s. 3- 4

miktarını göstermektedir. Net hisse senedi fon ihraç eden ülkeler bazında nakit çıkışlar ve fon ithal eden ülkeler bazında fonların nakit girişleri izlenerek iki farklı yöntemle hesaplanabilmektedir.

Bir ülkeden çıkan sermayenin başka bir ülkede yatırıma dönüşmesi varsayımı bu iki yaklaşımdan elde edilen tutarların eşit olması sonucunda olabilmektedir.

b) Belirli bir zaman diliminde alım ve satımlar toplanarak uluslar arası hisse senedi yatırımları küresel bazda gözlemlenebilmektedir; fakat bu yöntemle sermayenin giriş ve çıkış yönleri izlenememektedir.

Özel yabancı sermaye yatırımları ekonomik ve siyasal olaylardaki gelişmelere çok duyarlıdır. Uluslararası portföy yatırımlarının kısa vadede kar amacı üzerine kurulmuş olmaları özellikle piyasaların sığ olduğu, gelişmekte olan ülkeleri tercih etmelerine neden olmaktadır. Çünkü bu tarz ekonomilerde risk ile beraber gelir de artmaktadır. Örneğin; kamu finansmanı açığı çeken gelişmekte olan ülkeler yüksek reel faiz politikaları izler ve bu açıkları borçlanma ile kapatırlar .Faiz oranının yüksek oluşu bu ülkelerde daha çok kazanç sağladığı için fon girişi artmaktadır. Gelen bu fonlar sıcak para niteliği taşımaktadır. En ufak bir negatiflikte çıkışmakta ve ekonomik dengeleri alt üst etmektedirler. Bir örnek vermek gerekirse ,1994 yılında Meksika'daki şubat ayındaki ekonomik krizlerin altında yatan sebep sıcak para çıkışıdır. Bu nedenle gelişmekte olan ekonomiler ülkelerine kazandırdıkları sıcak para çıkışını engellemelidirler. Yalnız bunu engellerken çok da dikkatli olmak gerekir fazla tedbir girişi de kısıtlayabilir.

1.2.2. Resmi Yabancı Sermaye Yatırımları:

Resmi Yabancı Sermaye Yatırımları, gelişmiş ülke ekonomileri tarafından , az gelişmiş ülke ekonomilerine yapılan bağış ve kredi şeklindeki yatırımları içermektedir.⁸

---

⁸ Muhsin Kar ve M. Akif Kara ,a.g. m., s. 48.

Gelişmiş ülkelerin resmi kurumlar vasıtasıyla az gelişmiş ülke ekonomilerine sunduğu bağış ve borçlanma şeklinde yatırımlarına kalkınma amaçlı sermaye yatırımları denilmektedir.⁹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlerde, başta ABD olmak üzere piyasa ekonomisine dayalı sanayileşmiş ülkeler ve merkezi planlı ülkeler az gelişmiş ülkelere askeri, ekonomik yardım yapabilmek konusunda adeta yarışa girmişlerdir.¹⁰ Genel olarak bu yardımların nedenleri 3 gruba ayrılır. Bunlar;

a) Siyasal Nedenler

Yardım yapan ülke hükümetleri bu dış yardımları çoğunlukla dış politikaların bir aracı olarak kullanırlar. Örneğin; savaş döneminin ilk yıllarında Marshall Planı çerçevesinde ABD yıkılan Avrupa Birliği ülkelerine yardım yaparken onların yeniden onarımını sağlamakla beraber komünizmin Avrupa'da yayılmasına engel olmayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde dünyada soğuk savaşın egemen olduğu yıllarda sosyalist ülkelerin Uzak Doğu, Orta Doğu ve Afrika'ya kapsam ve biçim açısından farklı olsa da yaptığı yardımlar da siyasal üstünlük kurma amacı da yer almaktaydı.

b) Ekonomik Nedenler

Az gelişmiş ülkelerin kalkınması gelişmiş ülkelerin refahını artırdığından aralarında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Şu bir gerçek ki az gelişmiş ülkelerin sığ kaynaklar ile tek başlarına kalkınmaları çok zordur. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin GSMH'nın belirli bir payını her yıl dış yardıma ayırmaları az gelişmiş ülkeleri destekler.

---

⁹ M. V. Tazcanlı, S. K. Bayraktar ve Diğerleri, **a. g. e.** ,s.6

¹⁰ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat** , İstanbul : Kurtis Matbası, 2001. s. 700.

c)İnsancıl ve Ahlaki Düşünceler

Hemen hemen tüm dinlerde de yer aldığı gibi zenginlerin yoksullara yardımı ahlaki bir davranıştır; fakat şunu unutmamak gerekir ki uzun dönemde yardımların hiçbir karşılık beklenmeden yapıldığını söylemek gerçek dışı olur.

Gelişmiş ülkelerin yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı az gelişmiş ülkelere verdiği resmi sermaye yardımı şeklindeki kredileri 7 başlık altında toplayabiliriz.¹¹

- Bağlı ve serbest krediler,
- Hükümet kredileri ve çok yanlı krediler,
- Mali yardım ve teknik yardım,
- Gıda yardımı,
- Dış yardım konsorsiyumu,
- Proje ve program kredileri ve
- Eximbank kredileri şeklindedir.

Gelişmiş ülkeler tarafından az gelişmiş ülkelere ekonomik, siyasi ve insancıl nedenlerle yapılan resmi yabancı sermaye yatırımları, bağış ve ya hibe şeklinde yapılırsa uluslararası bir kaynak transferi; kredi şeklinde yapılırsa devletlerarası bir borçlanmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹²Devletlerin almış olduğu bu kredilerin vadeleri,faiz oranları diğer kredilere göre daha uzun vadeli ve daha düşük faiz oranlıdır.¹³Ülkeler genellikle Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi mali kuruluşlar ya da Avrupa Birliği Yatırım Bankası gibi bölgesel kalkınma bankalarından

---

¹¹ Halil Seyidoğlu,a. g. e., s. 701.

¹²Tevfik Ertüzün, **Türkiye Ekonomisinin 1923-1973 Döneminde Dış Yardım İlişkileri**, İstanbul:İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. Cilt. 30, No. 1- 4, Ekim 1970- Eylül 1971 ,s.164.

¹³ Erdal M. Ünsal, **Uluslararası İktisat**, Ankara: İmaj Yayınevi,2005 ,s.524.

kullanmış oldukları krediler ile döviz ve tasarruf açıklarını kapatarak daha yüksek bir kalkınma seviyesine ulaşmaya çalışmaktadırlar.¹⁴ Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler kalkınmalarına kazandırdıkları ivme ile beraber piyasa ve altyapılarını güçlendirerek özel sermaye ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları için ülkelerini daha cazip hale getirirler.¹⁵

1.2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Basit haliyle yatırılabilir kaynakların kişi ve kuruluşlar tarafından bir başka ülkeye taşınmasıdır.¹⁶ Bir diğer tanıma göre ise, başka bir ülkede yeni kurulan bir firma için kuruluş sermayesi sağlamak, bir firmayı satın almak ya da mevcut bir firmanın sermayesini artırmak şeklinde yapılan ve kendisiyle birlikte teknoloji, yönetim organizasyonu bilgisi (know-how) ve yatırımcının kontrol yetkisini de beraberinde getiren yatırımlara Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Foreign Direct Investment) denmektedir.¹⁷

Bir ana merkezin kontrolü altında, değişik ülkelerde faaliyet gösteren şirketlere çokuluslu şirketler (Multi-National Corporations) denilmektedir. Burada bir özel kişinin yurt dışında bir üretim tesisi kurması ve ya satın alması zannedilse de bu yatırımları gerçekleştiren çokuluslu şirketlerdir.¹⁸ Bu sebepten ötürü doğrudan yatırımlar ile çok uluslu şirketler arasında önemli bir ilişki vardır.

---

¹⁴ Muhsin Kar ve M. Akif Kara, **a. g. m.**, s. 48.

¹⁵ Ragner Nurksen, **Az Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Teşekkülü**. Çeviren; Şefik Adalı, İstanbul : Menteş Kitabevi, 1964, s. 135.

¹⁶ DTP, **8. Beş Yıllık Kalkınma Raporu**, 2000, [http://.dtp.gov.tr/8.BesYillikKalkinmaPlanıAnkara Mayıs2000](http://.dtp.gov.tr/8.BesYillikKalkinmaPlanıAnkaraMayıs2000) s.9. ,(05.09.2008).

¹⁷ Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika**, 6. Basım, İstanbul (Benchmark Definition of Foreign Direct Investment , 1996): Beta, 2002, s. 466

¹⁸ Halil Seyidoğlu, **a.g.e.** , s. 678.

DYSY gerçekleştiren çok uluslu şirketlerin üretim faaliyetleri 3 ana grupta toplanır;¹⁹

a) Geriye Bağlı Üretim Faaliyetleri:

Genellikle yatırım yapılan ülkenin doğal kaynaklarını kullanmak için kurulurlar. Örneğin; Petrol ve maden işletmeciliği gibi.

b) İleriye Bağlı Üretim Faaliyetleri:

Burada şirketler tarafından yürütülen faaliyetler ya ana şirketin yabancı ülkelerdeki satış faaliyetlerini düzenlemek ya da ana şirketin bulunduğu ülkenin pazarın sınırlı olması nedeni ile diğer ülkelerde yatırım yapmak zorunda kalmasından kaynaklanmaktadır.

c) Yatay Bağlı Üretim Faaliyetleri

En yaygın faaliyet şeklidir. Yatırım yapılan ülkedeki bağlı şirkete sermaye ile birlikte üretim için gerekli olan teknoloji, know-how ve işgücü gibi üretim faktörleri transfer edilerek ana firmanın üretimi doğrultusunda bağlı şirketine üretimin yapılabilmesini sağlar.

Yukarıda görüldüğü gibi, DYSY'nun çok sayıda tanımı bulunmaktadır. Aradaki tanım farklılığından ötürü değişik kaynaklardan alınan yabancı sermaye verileri farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle IMF ve OECD tarafından kararlaştırılan ve "The Benchmark Definition of Foreign Direct Investment " adı altında yayımlanan tanımı kabul görecektir.²⁰ Uluslar arası alanda adı geçerli olan bu tanıma göre ise DYSY; bir ülkede yerleşik bir kuruluşun (yatırımcı) farklı bir ülkede uzun vadeli kalıcı ekonomik fayda elde etmek amacını yansıtmaktadır. Kalıcı ekonomik fayda kavramı,

---

¹⁹ Haluk Tandircioğlu ve Ahmet Özen ,Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 5 Sayı: 4: İzmir, 2003. s. 106. Ayrıca; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Devler Planlama Teşkilatı Yayını Yayın 2514, Ankara, 2000, s. 2- 3.

²⁰ Deniz Arıkan, a. g. e., s. 15.

yabancı sermaye yatırımcısı ile yatırımın kontrolü konularından uzun dönemli bağımlılığı ifade eder. Yabancı sermaye yatırımcısı; ikamet ettiği ülkeden farklı bir ülkede şube, bağlı şirket ya da ortaklıklar kurma yoluyla yatırım yapan kamu ya da özel teşebbüs kuruluşları, devletler ya da şirketlerdir.²¹

DYSY soğuk para niteliği taşır. Kriz dönemlerinde ,olağanüstü hallerde hemen ülkeyi terk edemediğinden gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler için çok önemlidir. Bu yatırımlar portföy yatırımlarının aksine finansal yapısı güçlü, hammadde kaynakları bol, faiz oranları düşük ucuz emek gücüne sahip ülkeleri tercih eder.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlar ile portföy yatırımları birbirinden ayırt etmenin farklı yolları vardır.²²Fakat en temel ayırım, yabancı yatırımcı diğer ülkenin mali piyasasına yatırım yapmış ise özel yabancı sermaye yatırımı, reel sektörüne yatırım yapmış ise de doğrudan yabancı sermaye yatırımıdır diyebiliriz.

1.3. Yabancı Sermaye Yatırım Teorileri

1950'li yıllarda özellikle yabancı sermayeli yatırımların gelişmiş ülkeler arasında büyük miktarlara ulaşması iktisatçıların ilgisini çekmiş ve bu tür yatırımların neden yapıldığı konusunda günümüze kadar birçok teori ileri sürülmüştür.²³

Tarihsel süreç içerisinde ülkelerarası yabancı sermaye hareketleri nedenleri klasik dış ticaret teorileri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat zamanla uluslararası dış ticaret gelişmeye başlamış ve bu teoriler ekonomik gelişmeler çerçevesinde uluslararası yatırım ve üretim olgusunu açıklamaya yetersiz kalmışlardır.

Küreselleşme ile birlikte çokuluslu şirketlerin sayısı artmış bununla beraber işgücü, teknoloji ve sermayenin uluslararası hareketliliği de artmıştır. Bu nedenle günün şartlarına uygun yeni dış ticaret teorileri geliştirilmiştir. Yeni geliştirilen

---

²¹ OECD, **Benchmark Definition of Foreign Direct Investment**, 3.bs.: Paris 1996, s.7.

²² Globalization 101, **Differences Between Portfolio and Direct Investment**.

²³ Lütfü Öztürk, **Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları : Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış**, Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , Sayı : 7 ,s. 113.

teorilerde teknoloji ve sermayenin hareketliliği veri olmaktan çıkartılmış, bunun yerine değişken üzerindeki etkileri incelenmeye başlanmıştır.²⁴

Bilindiği üzere klasik ve neoklasik teorilerde bu iki değişkenin ülkeler arası hareketliliği ihmal edilmiştir. Klasik ve neoklasik görüşten sonra sermaye ve teknolojinin etkileri iktisatçılar tarafından farklı şekilde teorikleştirilmiştir ve bu teoriler ülkenin içinde bulunduğu piyasa yapısına göre değişiklik gösterdiği savunulmaktadır. Bu doğrultuda özellikle son yıllarda yabancı sermaye yatırım teorileri tam rekabet piyasalarında ve eksik rekabet piyasalarında olmak üzere iki ana başlıkta anlatılmaktadır.

1.3.1. Tam Rekabet Piyasası Varsayımına Dayanan Teoriler

Daha çok gelişmiş ülkeler arasındaki yatırımlar ve sermaye hareketlerini açıklamaya yönelik bu teoriler; mal ve faktör piyasalarında tam rekabet koşullarının geçerli olduğu varsayımına dayanmaktadır.

1.3.1.1. Getiri Oranlarındaki Farklılık

1950'li ve 1960'lı yıllarda ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde oldukça yaygın olan bir hipotezdir. Geleneksel yatırım teorisinden yola çıkarak bulunan ve firmanın amacının kar maksimizasyonu* olduğu varsayımına dayanan bu hipoteze göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları, uluslararası sermaye yatırımlarının gelirlerindeki karşılaştırmaların bir fonksiyonudur. Örneğin; bir firmanın başka bir ülkede yatırım kararı vermeden önce, bu yatırımın yurt içinde yapılması dahilinde elde edebileceği geliri ile yurtdışında yaptığı takdirde beklenen getiriyi karşılaştırarak , kar maksimizasyonu çerçevesinde geliri daha yüksek olan yerde yatırımı yapma kararı vermesidir.²⁵

---

²⁴ Nejla Adanur Aklan, **Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları**, Ankara : Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret Dergisi, Yıl: 2, sayı: 6, 1997, s.21.

*Marjinalist bir yaklaşımla, sermayenin marjinal maliyetini^(MC) sermayenin marjinal gelinine^(MR) eşitler; MR=MC

²⁴ Lütfü Öztürk, **a.g.m.** ,s.114.

Yatırımcının getiri oranı fazla olan ülkeye yatırımlarını taşıma kararı almasında kendi ülkesinin ekonomik, siyasi ve diğer sosyo-kültürel dezavantajlar sunmasının yanısıra yatırım yapmak istediği ülkenin buna karşılık sağladığı avantajlar da etkili olmaktadır. Örneğin; gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş olan ülkeler arasındaki ücret farklılıklarından yararlanmak (iş kanunu gibi maliyeti artıran yasal uygulamalar olmayabilir vs.) isteyen çokuluslu şirketler (özellikle emek yoğunu sektörlerde) yatırımları yurtdışındaki ülkelere kaydırmaktadırlar. Bu da firmaların kar maksimizasyonunu artırmaktadır.

1.3.1.2. Portföy Teorisi

Büyük Buhran'dan sonra 1930'lü yıllardaki uluslararası sermaye hareketlerini açıklamak için James Tomb ve H. Markowitz tarafından geliştirilmiştir. Bu hipoteze göre; yatırımcılar portfolyösünü oluştururken hem sermayenin getirisini hem de karşılaştıkları riski hesaba katmaktadırlar. Yani, sahip oldukları riskleri azaltmak için yatırımlarını farklı ülkeler veya sektörler arasında çeşitlendirme eğilimine giderler. Yatırımcının başka bir ülkede ya da sektörde yapmayı tercih ettiği portföy yatırımlarının getirisi 4 temel unsurdan etkilenmektedir. Bu unsurlar;²⁶

- Diğer ülkelerin finans araçlarından sağlanacak getiri,
- Beklenen enflasyon oranı,
- Reel kur ayarlamaları ve
- Risk faktörleridir.

Bu teoriye göre, yatırım getirinin pozitif, riskin ise negatif bir fonksiyonudur.²⁷ Bu nedenle yatırımcılar, portföy oluştururken hem sermayenin getirisini hem de riskin götürüsünü dikkate almalıdır.

---

²⁶Nurdan Aslan, **Uluslararası Özel Sermaye Akımları**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 1997, s.51.

²⁷ Lütfü Öztürk, **a.g.m.** , s. 115.

Sermayenin getirisi ve risk faktörü değerlendirmeye alınırken bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu , yatırımcıların portföy getirisinin varyansı ile ölçülen portföy riski ve beklenen portföy getirisinin temelinde alternatif portföyler arasından seçim yaparken, yatırımdan istenilen faydanın maksimum yapılabilmesi için gerekli portföyü nasıl seçeceği sorunudur. Markovitz'e göre bu problemi, hem veri düzeyinde en çok beklenen getiriyi hem de veri beklenen getiri düzeyinde en az riski taşıyan çeşitli portföy grupları oluşturmak çözebilir. Yatırımcı yapacağı çeşitlendirme ile riski minimum, getiriyi de maksimum seviyeye çıkarabilecektir.²⁸

Risk oranı düşük olan ülkelere özel sermaye yatırım girişı artarken risk oranı yüksek olan ülkelere ise özel sermaye çıkışı artmaktadır. Son dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerde adını sıkça duyduğumuz likidite sıkıntısı ya da sıcak para çıkışlarını örnek olarak görebiliriz.

Tam rekabet varsayımına dayanan diğer iki teoriden **Üretim Düzeyi Hipotezi** mikro sermayede bir firmanın bir ülkede yaptığı yatırım ile satışları arasındaki pozitif ilişkiyi ileri sürmekte iken; **Pazar Büyüklüğü Hipotezi**, makro seviyede milli gelirle ifade edilen bir ülkenin pazar büyüklüğü bu tür yatırımların pozitif bir ilişki içinde olduğunu ifade eder.²⁹

Klasik varsayımlara dayanan bu dört teori de firmaya özgü nedenlerden çok yatırım yapılan ülkeye özgü nedenler üzerinde yoğunlaşmışlardır. Fakat küreselleşmenin olduğu bir ortamda tam rekabet hallerinin tamamen geçerli olduğu bir ülke mevcut değildir. Dünya çapında yatırım yapan firmaların genellikle monopol (tek satıcının olduğu piyasa), düopol (iki satıcının olduğu piyasa) ve oligopol (çok sayıda satıcının olduğu piyasa) durumunda olmaları, iktisatçıların eksik rekabet koşulları adı altında açıklanan firmaya özgü nedenleri araştırmaya yönelik teorilere yönlendirmiştir.

---

²⁸ Ufuk Başoğlu, Ali Ceylan ve İlker Parasız, **Finans Teori Kanun ve Araçlar**, Bursa: Ekin Kitabevi, 2001, s. 171.

²⁹ Lütfü Öztürk, **a.g.m.** , s. 116.

1.3.2. Eksik Rekabet Koşullarına Dayanan Teoriler

Tam Rekabet Piyasası Teorileri ülkeye özgü nedenlere yoğunlaşırken, Eksik Rekabet Piyasası Koşullarına Dayalı Teoriler firmaya özgü nedenlerle ilgilenmektedir.

1.3.2.1. Hymer- Kindleberger Teorisi

Ülkeye özgü faktörlerden çok firmaya özgü faktörlerle ilgilenen S. H. Hymer ve C. Kindleberger'e göre; yabancı firmalar, bir ülkede bir üretim yeri kurma ya da işletmede yerleşik firmalara göre bazı dezavantajlara sahip olduklarından, doğrudan yatırım yaptıklarında mevcut ya da potansiyel yerli rakiplerin sahip olamayacağı avantajları da elde etmek isterler.³⁰ Bu avantajlar, yabancı firmaların kendi ülkelerinde kazanabileceklerinden veya kazandıklarından ve ev sahibi ülkelerin yerli firmalarından daha fazla olması gerekmektedir. Ancak, bir firmanın başka bir ülkede doğrudan yatırım yapabilmesi için oligopolistik avantajlar gereklidir, ama yeterli koşullar değildir. Kindleberg'e göre yatırım yapan şirketlerin yatırımları gerçekleştirebilmeleri için yatırım yapılan ülkeye karşı aşağıda sayılacak olan üstünlüklere sahip olmaları gerekmektedir. Bunlar,³¹

- Ev sahibi ülkenin mal piyasalarında tam rekabet şartlarını engelleyen her türlü faaliyet, yatırımcı şirketlere oligopolistik güç kazandırarak piyasaya hakim olmalarına neden olacaktır.
- Yatırımcıların kolay sermaye temin edebilmeleri, patent hakkına sahip oldukları yeni teknolojileri, tüketicilerin bilgi ve becerileri, bazı piyasalara özel giriş izinleri gibi gelişmeler yatırım yapılan ülkenin faktör piyasasında dengeleri değiştirerek tam rekabetten uzaklaştırır ve oluşan oligopolistik yapıdan yatırımcı avantaj sağlar.
- Yatay ve dikey birleşmeler oligopolistik piyasa yapısının gücünü artırır.

---

³⁰ Lütfü Öztürk, **a.g.m.** , s. 116.

³¹ Mehmet Şahin, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları** , Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1975, s.20-24.

- Devletlerin ,yabancı yatırımların piyasaya girmesinde ve şirketlerin elde ettikleri gelirlerin transferi gibi konularda yabancı girişimcilerin önündeki engelleri kaldırması yabancı firmaları ev sahibi firmalara göre avantajlı kılar.

Piyasa koşullarından ya da hükümetlerin uyguladıkları politikalardan dolayı yabancı firmalar avantajlı konuma geçmesi, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinin en önemli nedenleridir. Fakat Hymer- Kindleberg teorisi, bu avantajlara sahip yatırımcının ihraç ya da kiralamaktansa neden doğrudan yatırım yaptığını açıklayamadığından yeni teoriler oluşturulmuştur. Bu teoriler; Ürün Dönemler Teorisi, Oligopolistik Tepki Teorisi, İçselleştirme Teorisi, Dunning'in OLI Paradigması ve Yeni Yabancı Sermaye Yatırımları Teorileridir.

1.3.2.2. Ürün Dönemleri Teorisi

R. Vernon ve S. Hirsch tarafından geliştirilen ve uluslararası ticaretin açıklanmasında kullanılan bu teoriye göre, bir ürünün yaşam devreleri üç aşamadan oluşmaktadır.³² Ürün dönemleri modelinde anlatılan bu üç aşama “yeni ürün dönemi” (new product), “olgunlaşma ya da büyüme dönemi” (maturing product) ve “standartlaşmış ürün dönemi” (standardized product) oluşmaktadır. Bu üç dönem arasındaki fark, üretim faktörlerinin dönemler boyunca üretime katkısındaki paylarıdır.³³

İlk aşama ürünün keşfedilip ,keşfeden firma tarafından üretilecek iç piyasaya sunulduğu yeni ürün dönemidir. Yeni ürünü geliştiren firma tekel güce sahiptir ve daha çok iç piyasaya satış yapar. Büyüme ya da olgunlaşma dönemi olarak isimlendirilen ikinci aşamada ise firma talepteki artış nedeni ile ürünü ihraç etmeye başlar ve zamanla taleple beraber rekabet de arttığı için yurtdışında üretmek amacıyla yatırıma başlar.

³⁴Son aşama olan standartlaşma evresinde artık ürün ve üretim tekniği diğer firmalarca

---

³² Taylor, M. (1986) **The Product- Cycle Model: A Critique**,Environment and Planning A, 18, s. 751- 761.

³³ Ferit Kula , **Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dış Ticaret** ,Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Tartışma Metinleri . TM.05/01, 2005,S.5.

³⁴ Nejla Adanur Aklan , **a.g.m.** , s.22

kolay taklit edilebildiğinden firmalar arasında fiyat rekabeti artmakta, ürünü keşfeden firma dahil tüm firmalar maliyetten azaltan yeni icatlar bulmaya ya da emek maliyetinde avantaj sağlayan gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmaya çalışmaktadırlar. Zamanla yeni ürünü üreten firma yurtdışına lisans verdiği ve başka ürünü daha düşük fiyata üretebilmesi nedeni ile yeni ürün ithalatçı konuma geçer.³⁵

Vernon'un modeline göre daha çok yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Fakat doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının %25 gelişmekte olan ülkeler arasında, kalan %75'i ise gelişmiş ülkeler arasında yapılmaktadır. Bu nedenle modelin gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarına yer vermediği görülmektedir.³⁶

1.3.2.3. Oligopolistik Tepki Teorisi

Gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının oligopolistik bir tepki sonucu çıktığını varsayan bu teori, R. T. Knickerbocker tarafından ortaya atılmıştır. Bir firma herhangi bir ülkede pazar payını arttırma kararı verdiğiğinde; pazar paylarını korumak isteyen oligopol durumundaki diğer firmaların da bu ülkede yatırım yapmak istemelerine neden olacaktır. Kısacası, firmalar doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını rakip firmaların davranışlarına göre belirlemektedirler.³⁷

1.3.2.4. İçselleşme Teorisi

P. T. Buckley ve M. Cason'un ortaya attığı ve J. H. Dunning ve A. M. Rugman ve Williamson'un katkıda bulunduğu teoriye göre yurt dışındaki piyasaların aksaklıklar ve riskler içermesi firmaları bu piyasalara doğrudan yabancı sermaye yatırımları yaparak içselleştirmeye yönlendirmektedir.

---

³⁵ Z.Tuğrul Göver , **Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri : Türkiye Değerlendirmesi** ,Ankara :T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı , 2005 , s.4 .

³⁶ Robert C. Feenstra, **Fact and Fallacies about Foreign Direct Investment**, National Bure of Economics Research, 1998, s. 3

³⁷ Lütfü Öztürk ,**a.g. m.**, s. 118.

İçselleştirme yapan firmalar, gecikme, pazarlık ve müşteri belirsizliklerinden kurtulma ve piyasalar arasında fiyat farklılaştırılması yaratabilme gibi avantajlar sağlar³⁸. Uluslararası firmaların yapmış olduğu içselleştirmeleri aşağıda sayılacak olan üç grupta toplayabiliriz. Bunlar³⁹;

- Yatay olarak bütünleşmiş çok uluslu şirketlerin pazarlama deneyimleri ya da ticareti yapılmayan teknolojiye sahip olma gibi kendine has üstünlüklerini korumak için yaptıkları yatırımlardır.
- Düşey olarak bütünleşmiş çok uluslu şirketlerin bir malın (örneğin petrol) tüm üretim aşamalarını içermek için yaptıkları yatırımlardır.
- Riskin uluslararası alanda farklılaştırılmasına ve dağıtılmasına dayanan yatırımlardır.

Uluslararası şirketlerce yukarıda belirttiğimiz gibi üç şekilde gerçekleştirilen içselleştirmenin iki önemli sonucu bulunmaktadır;⁴⁰

a)Şirket, maliyetin en az olduğu piyasaya yönelmekte ve içselleştirmenin maliyeti faydasına eşit olana kadar firma gerçekleştirdiği içselleştirme ile büyümektedir. Buna savunmacı genişleme (defensive expansion) denmektedir.

b)Gerçekleşen yabancı sermaye yatırımları (International Investment) yatay ve dikey birleşme (horizontal and vertical integration) ve oligopolistik rekabete neden olmaktadır.

---

³⁸ Agarwal, T. P. (1980) ,**Determinants of Foreign Direct Investment: A Survey**, Meltwirt-Schriftlicher Archiv, 116(4), s. 739.

³⁹ Lütfü Öztürk, **a.g.m.**, s. 118.

⁴⁰ Münür Yayla, Yasemin Türker Kaya ve İbrahim Erkmen, **Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye**, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, ABD Çalışma Raporları, No: 2005/6, 2005, s.3.

1.3.2.5. Dunning'in OLI Paradigması

John H. Dunning (1973) tarafından geliştirilen ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları oluşturmaya yönelik bir yaklaşımdır. Bu teoriye göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile uluslararası üretimin yapılabilmesi için şirketlerin önemli avantajlara sahip olması gerekmektedir olup bu avantajlar paradigmaya ismini veren OLI'nın baş harflerini oluşturmaktadır⁴¹. Bu avantajlardan ilki; sahipliğin (ownership); ikincisi konumsal ya da alansal avantajların (location) (farklı bölgelerde faaliyette bulunma gibi) ve üçüncüsü içselleştirme (internalization) (organizasyonun kendi ülke sınırları içinden sahiplik avantajını transfer etmesi ile oluşan avantajlar) avantajlarıdır. Burada doğrudan yabancı sermaye yatırımları bu üç avantajın fonksiyonlarıdır.

Tablo .1 OLI Paradigmasında (Mülkiyet Avantajı Verilen) Firmaların Uluslararasılaşma Stratejileri

DURUM	Konum (L) Avantajının Var olmadığı (-)	Konum(L)Avantajının Var olduğu (+)
İçselleştirme Avantajının (I) Var olmadığı (-)	(1) İhracat	(3) Lisans Anlaşması
İçselleştirme Avantajının (I) Var olduğu (+)	(2) Dağıtım Şirketi	(4) Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Kaynak: Tuğrul Göver. **Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi** , T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2005.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi , mülkiyet avantajına sahip firmalar hem konum hem de içselleştirme avantajına sahip olduğu durumda doğrudan yabancı sermaye yatırımlar yapmaya gitmektedirler.

⁴¹ Lütfü Öztürk, a.g.m.,s. 119.

1.3.2.6. Yeni Yabancı Sermaye Yatırımları Teorisi

Eksik rekabet koşullarından dolayı oluşan oligopolistik piyasa yapısında yatırım kararlarının nasıl alınması gerektiğini açıklamaya çalışan teori; iki ülke, iki faktör ve iki mal varsayımına dayanmaktadır. Yeni yabancı sermaye yatırımları, yatay entegrasyon yatırımları ve dikey entegrasyon yatırımları olmak üzere iki ana başlıkta incelenir .

1.3.2.6.1. Yatay Entegrasyon (Bütünleşme) Yatırımları

Yatay entegrasyon, çokuluslu firmaların aynı çeşit malların ve hizmetlerin değişik bölgelerde üretilmesi amacıyla yaptıkları yatırımları ifade eder. Yani; yurt dışında yeni bir firma kurmanın ek sabit maliyetleri ile ihracat maliyetlerinden elde edilecek tasarruf miktarı arasındaki dengenin en iyi şekilde kurulmasında yatmaktadır⁴². Örneğin, firmanın ticaret yapma maliyeti bulunduğu ülkede bir fabrika kurmanın maliyetinden daha düşük ise yatırım yapmak istemez, yüksek ise yatırımlarını gerçekleştirir. Bu şekilde yapılan yatırımlara yatay entegrasyon denir. Örneğin, X firması kendi icat ettiği bir ürünü diğer şirketler ile paylaşmak istememektedir. Her piyasada aynı malı üretmek ihracat yapmanın maliyetinden daha düşük olduğundan ve yerel pazarda aktif faaliyet gösterebildiğinden her piyasada aynı malı üreterek yerel piyasaya satar. Bu yatay entegrasyondur.

1.3.2.6.2. Dikey Entegrasyon (Bütünleşme) Yatırımları

Dikey entegrasyon yatırımları, çok uluslu firmaların üretilecek olan nihai üretim sürecini birkaç aşamaya bölmelerini ve bu nedenle birkaç ülkede yatırım yapılmasını ifade etmektedir. Farklı bölgelerde yatırım yapmanın, doğal kaynak ve ucuz işgücüne kolay ulaşma, stratejik pazarlara yakınlık gibi avantajları bulunmaktadır. Aynı zamanda yatırım yapan ülkede ev sahibine bilgi ve teknolojiyi getirmek, ekonomik ve

---

⁴² Howara J. Shatz and Anthony S. Venables, **The Geography of International Investment**, The Oxford Handbook of economics Geography. Oxford, 2000, s. 6.

finansal yapısının güçlenmesine destek olmak gibi avantajlar sunar. Bu durum hem yatırım yapan ülkenin hem de ev sahibi ülkenin kazançlı çıkmasını sağlar⁴³.

Son yıllarda yaşanan küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve bölgesel entegrasyonlarda yaşanan yoğunlaşma ile çok uluslu firmaların yaptıkları yatırımların nedenlerini açıklarken dikey entegrasyon ve yatay entegrasyon sıkça kullanılır olmuştur. Fakat saymış olduğumuz üstünlüklerden dolayı daha çok dikey entegrasyon yapıldığı gözlenmektedir.

1.4.Dünyada ve Türkiye ' de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişim Süreci

Çalışmamızın bu bölümünde yabancı sermaye yatırımlarını dünyada ve ülkemizdeki gelişme trendini inceleyeceğiz.

1.4.1. Dünyada Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişim Süreci

Dünya ekonomisinde yabancı sermaye yatırımları tarihi 16. yüzyılda İngiltere 'nin Macaristan'daki gümüş madenleri ve Kuzey Orta Almanya'nın bakır madenlerini işletmesine kadar uzanmaktadır. Fakat Sanayi Devrimi ile daha da yaygınlaşmıştır. Bu nedenle Sanayi Devrimi'nden günümüze yabancı sermaye yatırımlarının tarihsel gelişimini incelemek daha gerçekçi olacaktır.

1.4.1.1. Yabancı Sermayenin Başlangıç Olarak Kabul Gören Sanayi Devrimi Dönemi:

Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile beraber sanayileşmiş ülkelerde sermaye birikimleri artmıştır. Bu ülkeler kendi ülkelerindeki yatırım olanaklarından faydalandıktan sonra, doğal kaynakları bol, ucuz iş gücünün olduğu diğer ülkelerdeki yatırım olanaklarından faydalanabilmek için bu ülkelere fon aktarmaya başlamışlardır.⁴⁴ 1800'lü yılların ilk yarısı döneminde İngiltere'nin gereksinimi olan hammadde, madenler,

---

⁴³ Howara J. Shatz ve Anthony S. Venables, **a.g.m.** ,s. 7.

⁴⁴ Neşe Algan. **Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler**, İstanbul :YASED. Yayın No: 33. Kasım 1988 s. 96.

petrolün çıkarılması için sömürgesi altına aldığı ülkelerde yabancı sermaye yatırımları yapmaya başlaması, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmiştir.⁴⁵

Özellikle Endüstri Devrimi'nden sonra 19. yüzyılın ikinci yarısında batının sanayileşen ülkelerindeki ortak sermaye birikimi, büyük firmaları bu sermayeden en fazla karı sağlayacak yatırım alanları aramaya yöneltmiştir. Bu yatırım alanları ise, Avrupa sanayisinin ihtiyacı olan hammaddeye, doğal kaynağa ve ucuz işgücüne sahip dönemin sömürgeleri ve bağımsız az gelişmiş ülkeler olmuştur. Örneğin Seyland'da çay ve Doğu Afrika ülkelerindeki muz plantasyonları bu tür yatırımların sonucudur.⁴⁶ Bu dönemde bağımsız az gelişmiş ülkelerde yapılan yatırımlar hızla artmaktaydı. Örneğin sanayi devriminin öncülerinden olan İngiltere'nin yatırımları milli gelirinin yaklaşık %7 sine tekabül etmekteydi.

19. yüzyılın başlarında yapılan yabancı sermaye yatırımları daha çok yeni keşfedilmiş kıtalara yapılmıştır. Bu yatırımı yapanlar, bu dönemde milli gelir dağılımı eşitsiz olduğu için, milli gelirden büyük pay alan sermayedar sınıflardır. Ayrıca bu süreçte yapılan yatırımların çoğu özel kişiler tarafından yapılan yatırımlar şeklindeydi. Devlet tarafından yatırım yapılmamaktaydı.

Bu dönemde gerçekleştirilen diğer bir yabancı sermaye hareketi ise sanayileşmelerini tamamlamış Batı ülkelerine sanayileşmesini henüz tamamlamamış ülkelerin devlet tahvillerini satın alması şeklindeydi. Buna örnek olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı Sermaye piyasasına tahvil satarak Rusya'ya borcunu ödemesini gösterebiliriz. 19. yüzyılın sonlarında ise gelişmiş ülkelerin sanayileri için gerekli olan hammadde temin etmek istemesi nedeni ile yabancı sermaye yatırımlarının

---

⁴⁵ Güngör Uras, **Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul: İktisadi Yayınlar, 1978, s. 27.

⁴⁶ Muhammet Akdiş, **Dünya'da ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler** İstanbul: YASED. Yayın No: 33, Kasım 1988, s. 65.

şekli portföy yatırımlarından doğrudan sermaye yatırımlarına dönüşmektedir. Bu yatırımlar I. Dünya Savaşı'nın yarattığı belirsizlik ortamına kadar devam etmiştir.⁴⁷

1.4.1.2. Birinci Dünya Savaşı(1914-1918)ve Sonrası Büyük Buhran

Dönemi

Birinci Dünya Savaşı öncesinde 1900'lü yıllarda az gelişmiş ülkelerdeki hammadde ve ucuz emekten faydalanmak amacıyla sanayileşmiş batı ülkeleri doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapmaktayken, savaş yıllarındaki ekonomik belirsizlikler nedeni ile yatırımların niteliği ve tutarları değişmiştir.

Birinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda A.B.D yabancı sermaye yatırımlarında önde yer almıştır. 1920'li yıllarda ABD dünyanın en büyük ithalat ve ihracat pazarına hâkim, teknolojik gelişmeleri hızlı uygulayabilen, milli gelirdede büyük çaplı artışlar gösteren ülke konumundadır. Bu süreçte yaratılan sermayenin büyük bir kısmı da Avrupa'ya akmaktadır. Fakat 1920'lerin sonuna gelindiğinde ABD'de değer kazanan varlıklar Avrupa'daki faizlere oranla daha çekici hale gelmiş, bu nedenle de Avrupa'ya yönelen sermaye akışı yavaşlamıştır, bununla da kalmayıp Avrupa'dan ABD sermayesi geri çekilmeye başlamıştır. ABD yönelen sermaye ile 1929'un Temmuz ayında, ABD'de üretim düşmüş, ekonomik karamsarlık artmış ve Ekim ayındaki Wall Street'in çöküşü paniği artırmıştır. Tüm bu yaşanan olumsuz gelişmelerden ABD'de durgunluk sürecine girilmiş, iflaslar başlamış, hisse senetleri değer yitirmiş ve para talebi giderek artmıştır.⁴⁸ Daha önce sermaye yatırımları yapan ülkeler bu dönemde yatırımlarını tasfiye etmeye başlamışlardır. 1929'da WallStreet çöküşü ile başlayan, ABD'nin verdiği borçları kısması ile etkisini arttıran ve bütün dünyayı derinden etkileyen büyük bir krizin ortaya çıkışı yatırımların durdurulmasının en önemli sebebidir. 1929'da ABD'de başlayan ve zamanla tüm dünyayı etkisine alan bu krize "**Büyük Buhran**"

---

⁴⁷ Kenan Bulutoğlu, **100 Soruda Türkiye'den Yabancı Sermaye**, Birinci Basım, İstanbul :Gerçek Yayınevi, , s. 47- 49.

⁴⁸ Haydar Kazgan, Toktamış Ateş , Oğuz Tekin, Murat Koraltürk, Alkan Soyak, Nadir Eroğlu, ve Zeynep Kaban . **Osmanlı 'dan Günümüze Türk Finans Tarihi**, İstanbul :İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları, Cilt 2 , 1999, s.87.

denilmektedir. Dünya da üretim ve üretim kapasitesinin olmasına rağmen, dünya tüketimi ve ticareti daralmaya başlamıştır. Böylelikle dünya genelindeki deflasyonist baskılara neden olan bu krizle birlikte üretim düşmüş, işsizlik oranı ve ekonomik durgunluk tüketicilerin ,üreticilerin, yatırımcıların davranışlarında olumsuz etkilemiştir.

Krizle birlikte yaşanan belirsizlik ortamında yabancı sermaye yatırımlarında ciddi bir düşüş görülmektedir.

Tablo 2 de açıkça görüldüğü üzere Büyük Buhran öncesi dönemde 13.496 milyon dolarlık net sermaye ihracı yapılırken bu rakam Büyük Buhran ile II. Dünya Savaşı arası dönemde 6.353 milyona düşmüştür.

Tablo 2. Kriz Öncesi ve Sonrasında Dünyada Yabancı Sermaye Yatırımları(Milyon Dolar)

Net Sermaye İhracı	1921-1929	1930-1938
A.B.D	5.990	4.964
İngiltere	3.425	893
Fransa	3.037	94
Diğer Ülkeler	1.044	402
Toplam	13.496	6.353

Kaynak: Kenan Bulutoğlu. **100 Soruda Türkiye’ de Yabancı Sermaye** , Birinci Basım, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1970 , s.51

1.4.1.3. İkinci Dünya Savaşı(1939-1945) ve Sonrası Dönem

1939 yılında Almanya’nın Polonya ’ yı işgal etmesi ile başlayan İkinci Dünya Savaşı yabancı sermaye yatırımlarında yeni bir süreç başlatmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde yabancı sermaye yatırımları ağırlıklı portföy yatırımı şeklinde iken savaştan sonraki dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımları daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Şüphesiz ki bu gelişmeler de İkinci Dünya Savaşı’ nın son döneminde

dünya ekonomisinin kazandığı deneyimler doğrultusunda uluslararası para sistemini düzenlemek amacıyla 1944 yılında Bretton Woods kasabasında alınan kararların (sabit kur sistemini kapsar) kabul görmesi, IMF'in kuruluşu, 1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde büyük bir güç olmaya başlayan çok uluslu şirketlerin rolü fazladır.

Savaş sonrasında savaşın hem siyasi hem de ekonomik galibi ABD olmuştur. Avrupa bu dönemde ABD'nin kredi ve hibelerine muhtaç hale gelmiştir. Dünyada, Amerika ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (SSCB)olarak iki kutuplu bir güç ortaya çıkmıştır. Amerika, SSCB'ye karşı daha güçlü olabilmek ve müttefik kazanmak için eski dünya güçleri olan Batı Avrupa müttefiklerine ve komşu ülkelere yardım etmek, onları güçlendirmeye çalışmak adına bu bölgelere yatırım yapmıştır. Amerika'nın desteği ile kurulan Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) ile ABD'nin Avrupa'daki yatırımlarında artış meydana gelmiştir.⁴⁹

Bu dönemde yapılan yabancı sermaye yatırımları II. Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuzlukları gidermek amaçlı daha çok yardım şeklinde olan resmi sermaye yatırımlarından oluşmaktadır. Bu resmi sermaye yatırımlarının birincisi Amerika tarafından 1948 yılında “**Marshall Programı**” adı altında yapılan dış yatırımlardır. Sovyetler Birliği ise 1954 yılından itibaren Çin, Çekoslovakya, Yugoslavya gibi sosyalist ve az gelişmiş ülkelere yönelik resmi sermaye yatırımları gerçekleştirmiştir. Sovyet Birliği' nin yaptıkları daha çok uzun vadeli, düşük faizli ve ihracat ile geri ödenebilen yardımlar şeklindedir.⁵⁰

II. Dünya Savaşı' ndan sonra meydana gelen iki kutuplu dünyada az gelişmiş ülkelere yapılan yatırımları Tablo 3 yardımı ile inceleyebiliriz. Tablo 3 de görüldüğü üzere Çin – Sovyet Bloku 'nun 1955-1961 döneminde az gelişmiş ülkelere sağladığı yardımlar ile Amerika 'nın aynı dönemde sağladığı yardımları kıyaslarsak Amerika 'nın neredeyse Çin – Sovyet Bloku' nun iki katı yardım sağladığını söyleyebiliriz.

---

⁴⁹ Tuğrul Görgün, **Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmelerinde Etkin Kurumsal Yapılanmalar**, Ankara:Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Geliştirme Etüd Merkezi, 2004, s: 18–19,

⁵⁰ Kenan Bulutoğlu ,**a.g. e.** , s. 57- 58.

İngiltere, Fransa, Batı Almanya, Kanada ve Japonya gibi ülkeler de az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini kendileri için elverişli pazar haline getirmek amacıyla ödünç ve portföy yardımı şeklindeki dış yardımlara girişmişlerdir.⁵¹

Tablo 3. Amerika' nın ve Çin – Sovyet Bloku' nun Az Gelişmiş Bölgelere Sağladıkları Yardımlar (Milyon Dolar) (1948 – 1961)

Ülkeler	Çin – Sovyet Bloku	Amerika	
	1955- 1961	1955-1961	1948-1961
Latin Amerika Ülkeleri	465	1.341	2.080
Orta Doğu Ülkeleri	1.077	1.896	2.723
Afrika Ülkeleri	601	502	512
Asya Ülkeleri	2.112	4.881	5.973
Avrupa Ülkeleri	116	829	1.439
Toplam	4.371	9.449	12.727

Kaynak : Kenan Bulutoğlu, **100 Soruda Türkiye ' de Yabancı Sermaye** ,Birinci Basım , İstanbul :Gerçek Yayınevi , 1970 , s.59-60.

1950'li yıllarda gelişmiş ülkelere yapılan yabancı sermaye yatırımları artmış, hatta gelişmiş ülkeler arasında da yabancı sermaye yatırımları gerçekleşmiş, çok uluslu firmaların faaliyet alanı genişlemiştir. Bu dönemde Birleşmiş Milletler (BM) ve onun bünyesinde kurulmuş olan mali örgütler ile finansal kaynak imkanı ve teknik yardım şansı da artmıştır.⁵²

Örneğin Uluslararası Kalkınma Birliği vasıtası ile uzun vadeli faizsiz ya da çok düşük faiz oranlı borçlar verilmiştir. Uluslararası mali örgütlerin yardımı devletlerin kendi aralarında yaptıkları ikili anlaşmaların sağladığı fon tutarlarından çok daha düşüktür. Çünkü bu yardımlar daha çok teknik destek, eğitim ve araştırma yardımları şeklindedir. Sadece Dünya Bankası ve Uluslararası Finans Kurumu proje, planlama ve yardım amaçlı yatırımlarının tutarları oldukça yüksektir.⁵³

⁵¹ Kenan Bulutoğlu ,a.g. e. , s. 61- 62.

⁵² Devlet Planlama Teşkilatı ,**VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı** , Ankara :Yayın No . 2514, ÖİK: 532 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu ,2000, s.13-15 .

⁵³ Baran Tuncer ,**Türkiye'de Yabancı Sermaye Sorunu** , Ankara :Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları , No . 241 , s.21.

Tablo 4. Gelişmekte Olan Ülkelere ve Uluslararası Kuruluşlara Yapılan Net Sermaye Transferleri (Milyon Dolar) (1956-1964)

	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
I.Gelişmiş Piyasa Ekonomilerinden Yapılan Transferler	5.279	6.514	6.494	6.134	7.177	8.103	7.533	7.351	7.854
1.Kamu Transferleri(a+b)	2.774	3.313	3.833	3.768	4.572	5.617	5.676	5.704	5.698
a) İki Taraflı	2.607	3.034	3.645	3.540	3.982	4.803	5.031	5.294	5.271
b)ÇokTaraflı Kuruluşlara	167	279	238	228	590	814	645	410	427
2.ÖzelSermaye Transferleri (a+b)	2.505	3.201	2.611	2.366	2.605	2.492	1.857	1.647	2.156
a) İki Taraflı	2.479	3.001	2.170	2.162	2.420	2.390	1.627	1.685	1.999
b) Çok Taraflı Kuruluşlara	26	200	441	204	185	102	230	-38	157
II.Merkezi Plan Ekonomilerinden Yapılan Transferler *	283	354	588	866	868	1.005	316	341	1.246
Genel Toplam	5.562	6.868	7.082	7.000	8.045	9.108	7.849	7.692	9.100

Kaynak : Baran Tuncer , **Türkiye' de Yabancı Sermaye Sorunu** , Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No .241 , Ankara, 1968, s.14. *Bu sayılar yapılmış olan taahhütleri göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelere uluslararası kuruluşlarca yapılan sermaye transferleri Tablo 4 de görülmektedir . II.Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde (1956-1964 yılları arasında) gelişmiş ülkelere yapılan net sermaye transferleri bazı yıllar azalmalar gösterebilir genelde artış trendindedir.

1.4.1.4. 1970 – 2000 Arası Yabancı Sermaye Yatırımları

Yabancı sermaye yatırımları 1970'lerden sonra şekil ve prosedür olarak değişiklik göstermiştir. 1960'larda doğrudan yabancı sermaye yatırımı şeklinde iken 1970'lerde uluslararası bankaların kaynak ihtiyacı duyması nedeni ile portföy (sermaye) yatırımlarının artışı başlamıştır. 1974 yılında petrol şoku ile beraber

Avrupa'ya akan petrol dolar kaynakları uluslararası ticari bankalarca gelişmekte olan ülkelere aktarılmıştır.⁵⁴ 1970 – 1980 yılları arası gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırımları Tablo 5 den görebiliriz .

Tablo 5. Gelişmiş Ülkelerin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yatırımları
(Milyon Dolar) (1970-1980)

Ülkeler	1970	1975	1980
Avusturalya	106	48	136
Avusturya	5	7	2
Belçika	45	69	204
Kanada	64	300	469
Danimarka	8	30	7
Fransa	235	274	867
Almanya	318	816	1159
İtalya	123	150	358
Japonya	262	223	1102
Hollanda	183	229	509
Norveç	19	17	22
İsveç	37	82	121
İngiltere	341	797	1417
Amerika	1742	7241	6312
Toplam	3488	10283	12685

Kaynak : Neşe Algan , **Dünyada ve Türkiye' de Yabancı Sermaye Yatırımları Beklentiler** , YASED , Yayın No . 33, İstanbul , Kasım 1988 , s.113 .

Tablo 5 de görüldüğü üzere gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere en fazla yatırım yapan ülke Amerika iken en az yatırım yapan Avusturya dır.

1980'den itibaren dışa açılma, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, özelleştirme, firma birleştirme ve devirlerine yönelik teşvik amaçlı kanunların yaygınlaşması ile yabancı sermaye yatırımları artmıştır. Ayrıca 1980'li yılların sonlarında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Çin'in dünya ekonomisine yayılma çabaları da yabancı sermaye yatırımı hızlandıran diğer faktörlerdendir. Yabancı sermaye yatırımlarında faydalanan ve özel bankalardan yüklü miktarda borç alan Meksika, Brezilya, Arjantin gibi gelişmekte olan ülkeler borçlarını ödeyemeyince 1981'de borç

⁵⁴Tuęrul Görgün, a. g. e. , s. 22- 23.

krizi yaşanmış ve 1982’de bu ülkelerden Arjantin, Brezilya, Meksika, Macaristan ve Yugoslavya’ya ile borç erteleme anlaşmaları imzalamıştır.⁵⁵ Dünyada 1983- 1987 yılları arasında, yıllık ortalama 77 milyon dolar olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının , 1990 yılında 1.769 milyon dolara yaklaşması bu durumun en iyi örneğidir. ⁵⁶Bu dönemdeki yabancı sermaye yatırımları özellikle Brezilya, Arjantin, Şili, Kolombiya, Mısır, Hindistan, Endonezya, Malezya, Meksika, Pakistan, Peru, Filipinler, Güney Kore, Güney Afrika, Taylan ve Türkiye’ye yönelmiştir. Daha önceki dönemlerde daha çok ekonomideki finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik olan yabancı sermaye yatırımları, bu dönemde özellikle spekülasyon nitelikli para hareketlerine dönüşmüştür. Artık ülkeler resmi kaynaklardan doğrudan borçlanmaktansa uluslararası piyasalardan borçlanmaya başlamıştır. Bu nedenle kısa vadeli portföy sermaye yatırımları daha da artmıştır.

Fakat gelişmekte olan ülkelere aşırı yabancı sermaye girişi dış ticareti olumsuz etkilemektedir. Çünkü sermaye girişi ile birlikte yerli para yabancı para karşısında daha değerli olur , ihracat ithalattan daha pahalı hale gelir ve dış ticaret açıkları artar. Ülkelerin cari işlem açıkları artıkça her geçen gün ithalata daha fazla bağımlı hale gelirler ve bu dönemle gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan büyüme dışa kapalı,yapay bir büyümedir. Bu sürecin yaratmış olduğu olumsuz örnek olarak 1990’ların ikinci yarısında yabancı sermaye girişiminin arttığı ülke ekonomilerinde yaşanan krizleri gösterebiliriz. 1994 yılında Asya ülkelerinde, 1998’de Rusya ve daha sonralarında Brezilya’da yaşanan krizlerin ortak özelliği, finansal liberalizasyon gösteren bu ülkelerin, yabancı sermaye hareketleri üzerindeki kontrolleri tamamen kaldırmış olmalarıdır. Tablo 6 gelişmekte olan ülkelere yıllar itibari ile özel sermaye girişlerini göstermekte olup 1997 ile 2000 yılları arasında ciddi bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

---

⁵⁵ Tuğrul Görgün, **a. g. e.** , s. 22- 23

⁵⁶ Devlet Planlama Teşkilatı ,**a. g. e.**, 6.

Tablo 6. GOÜ'lere Yönelik Net Özel Sermaye Girişleri (Milyar Dolar)

Yıllar	DYY	Potföy Yatırımları	Diğer	Toplam
1991	31,5	24,7	62	118,2
1993	57,9	98,7	19,6	176,2
1995	101,5	41,2	67,4	210,1
1997	143,9	63,3	-74,6	132,6
1999	163,8	33,9	-128,2	69,5
2000	165,2	-4,3	-114	46,9

Kaynak: IMF, WEO, 1998-2000.

1989 – 2000 yılları arasında doğrudan yabancı sermaye yatırımı gelişmiş ülkelerde sürekli artarken , gelişmekte olan ülkelerde 1997 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve yaşanan Asya ve Rusya krizleri ile azalmaya başlamıştır. Tablo 7 de bu zaman zarfında gerçekleşen doğrudan yatırımların bölgesel dağılımlarını görmekteyiz

Tablo 7. Dünyada Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Bölgesel Dağılımı

Bölgesel Dağılım	1989-94	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Gelişmiş Ülkeler(%)	68	61	58	57	70	77	82
Gelişmekte Olan Ülkeler(%)	32	39	42	43	30	23	18
Toplam (Milyar Dolar)	200*	331	385	478	692	1.075	1.491

Kaynak : UNCTAD, **World Investment Report 2002**, s.4

*1989 - 1994 dönemindeki 5 yıllık doğrudan yabancı sermaye rakamları toplanarak ortalaması alınmıştır.

Yabancı sermaye girişlerinin artış yönünü etkileyen diğer bir faktör yasal düzenlemelerdir. 1991 yılında dünya genelinde yabancı sermaye lehine 90 yasal

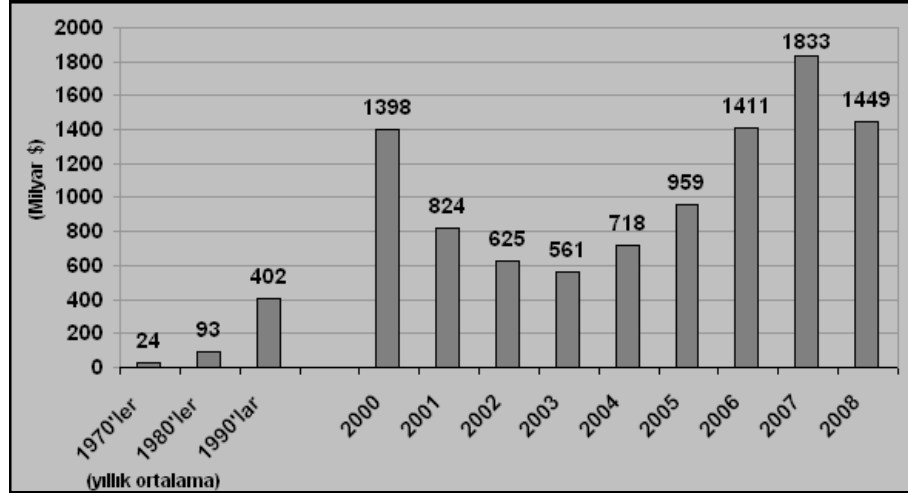

düzenleme yapılmış iken krizin etkisinin azalmasıyla beraber 2000 yılına gelindiğinde küreselleşme ve liberalleşmenin de baskısıyla bu sayı 147'ye çıkmıştır. Bu düzenlemeler genellikle yabancı sermayeyi tahrik eden, yabancı sermayeye garanti veren ve yabancıların mülk edinmelerini kolaylaştıran liberal düzenlemelerdir.⁵⁷

1.4.1.5. 21. Yüzyıla Başlarken Yabancı Sermaye

2000' li yıllara gelindiğinde yabancı sermaye yatırımlarında, yaşanan teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle çok ciddi değişiklikler gözlemlenmektedir. Özellikle daha önce yasak ve ya çok sınırlı olduğu için Rusya, Macaristan, Romanya ve Polonya gibi ülkelerinin yabancı sermaye stoku içindeki az olan payları hızla artarken aynı dönemde ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa ve Hollanda'nın yabancı sermaye stoku içindeki payları düşmüştür.⁵⁸

Şekil.1. Dünyada Uluslararası Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Kaynak : UNCTAD 2008, Yased-UNCTAD 2008 Raporlarından derlenmiştir.

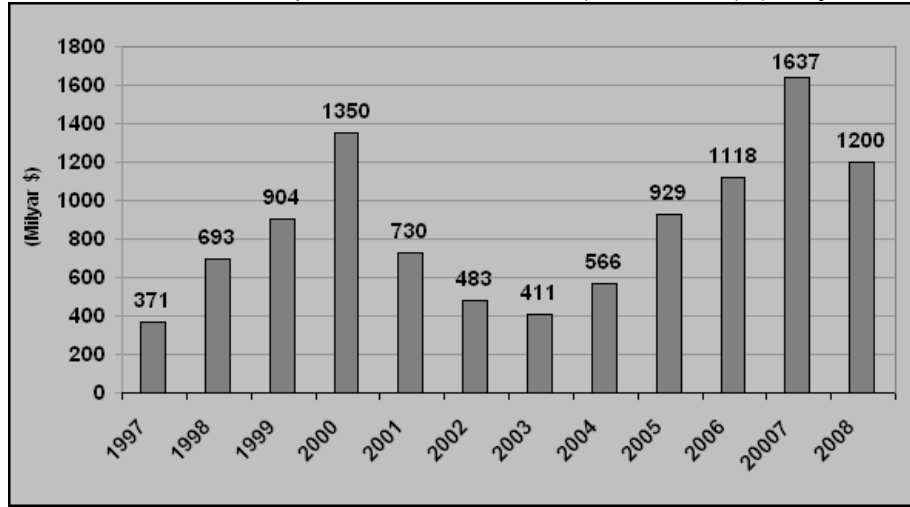
⁵⁷ İstanbul Sanayi Odası, **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye (Durum ve Stratejik Plan)**, İstanbul Sanayi Odası Yayınları No: 2002/ 1. ,İstanbul: 2004. s. 53.

⁵⁸ Zafer Yükseler, **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İç Yatırım Ortamı İlişkisi**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, 2006, s.4.

⁵⁷ UNCTAD, **World Investment Report**, 2008 ,s.45.

Şekil 1 de görüldüğü üzere 1970' lerde 24 milyar dolar olan UDY, liberalleşme olgusu ile 1980' lerde 93 milyar dolara ve yapılan düzenlemeler ile 2000 yılında rekor artışla 1.398 milyar dolara yükselmiştir. 2001 yılında ekonomiler bir durgunluğun içine girmiş, borsa ve özellikle de bilgi teknolojileri sektöründe gerilemeler yaşanmış ve yabancı sermaye yatırımları %41 küçülmüştür. Bu dönemde 11 Eylül olayı da düşüşü etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Bu düşüş 2003 yılına kadar devam etmiştir. Daha sonrasında 2004 yılında yine çok popüler hal alan yabancı sermaye yatırımları artmaya başlamıştır. Bu artışın en önemli nedenlerinden biri tekrar sınırötesi birleşme ve satınalma işlemlerinin artmaya başlamasıdır. Bu birleşme ve satınalma işlemlerinde üretim sektörünün payı düşerken, hizmet sektörünün özellikle de telekomünikasyon sektöründe artış gözlemlenmektedir.⁵⁹ Şekil 2 de yıllar itibari ile sınır-ötesi birleşme ve satın almaların gelişimini görmekteyiz.

Şekil. 2. Sınır Ötesi Birleşme ve Satın Almalar (1997-2008) (Milyar Dolar)

Kaynak : UNCTAD 2008, Yased UNCTAD2008 Raporlarından derlenmiştir.

2007 yılında rekor seviye olan uluslar arası doğrudan yabancı sermaye yatırımları yılın ikinci döneminde yaşanmaya başlayan global krizin etkisiyle 2008 yılında geri dönüş yaparak 1.4 milyar dolara düşmüştür. Yine krizin etkisiyle sınır – ötesi birleşme ve satınalmalar da 2008 yılında 1.2 milyar dolara düşmüştür. Bu

düşüşün sebebi krizin derinleşmesi ile daha önceden ilan edilen pek çok anlaşmanın iptal edilmesidir.

21. yy da yabancı sermaye yatırımlarının giriş miktarlarını Tablo 8 de görebiliriz. Ülkeler itibari yabancı sermaye girişlerine baktığımızda 2008 yılında yabancı sermaye girişleri , gelişmiş ülkelerde % 33 azalırken , gelişmekte olan ülkelerde ise % 3,6 artış görülmektedir.

Tablo .8. Ülkeler İtibariyle Yabancı Sermaye Yatırımlarının Giriş Miktarları (Milyar Dolar) (2000-2008)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gelişmiş Ülkeler	1133.7	599.3	441.2	358.5	396.1	542.3	800.7	1248	840
Avrupa	721.6	393.1	314.2	274.1	217.7	433.6	587.4	849	562
AB	696.1	382	307.1	253.7	213.7	421.9	549	804	557.4
Japonya	8.3	6.2	9.2	6.3	7.8	2.8	4.1	22.5	17.4
Amerika	314	159.5	74.5	53.1	122.4	99.4	175.4	232	220
Gelişmekte Olan Ülkeler	266.8	221.4	163.6	175.1	275	334.3	367.7	499.7	517.7
Afrika	9.6	19.9	13.0	18.5	17.2	30.7	38.8	53	61.9
Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri	109	89.4	54.3	46.1	100.5	103.7	99	126	142.3
Asya	148	112	96.1	110.1	156.6	199.6	229.9	248	313.5
Çin	40.7	46.9	52.7	53.5	60.6	72.4	69.5	84.0	90.0
Güney DoğuAvrupa Ülkeleri ve BağımsızDevletler Topluluğu	9	11.5	12.9	24.2	39.9	39.6	39.6	86	91.3

Kaynak : UNCTAD, World Investment Report, 2008 ,s.10.

2009 yılında ise yabancı sermaye yatırımları ile ilgili beklentiler daha karamsar olup 2008 yılında gerçekleşen düşüşden daha keskin bir düşüş beklenmektedir. Bu doğrultuda 2009 yıl sonuna kadar 2008' e kıyasla % 21 lik bir düşüş beklenmektedir. Bunun sebebi de 2009 yılı için GSYİH büyüme tahminlerinin

sürekli negatif yönde revize edildiği bir ortamda , sermaye akışlarının daha hızlı düşeceği öngörüsünün hakim olmasıdır.

1.4.2. Türkiye’ de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Gelişim Süreci

Türkiyede yabancı sermaye yatırımlarının geçmişi 150 yıla dayanmakta olup esas önemli gelişmeler 1980’ lerden sonra finansal liberalleşme ile başlamıştır.

1.4.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve İlk Yabancı Sermaye Girişleri

Osmanlı Devleti kuruluş ve yayılma dönemlerinde mali açıdan hiçbir sorun yaşamazken; çözülme ve yıkılma dönemlerinde haraç vermeye ,toprak zenginlerinden yoksun kalmaya ve Avrupalı devletlerin askeri , siyasi ve ekonomik alanlarda ağır baskılarına maruz kalmaya başlamıştır.⁶⁰ Ayrıca doğu ile batı arasında köprü olmasını sağlayan coğrafik konumu ,geniş toprak sahipliği ve hammadde kaynaklarının yeterince işletilememesi gibi faktörler Batı’ nın Osmanlı Devleti üzerindeki baskısını arttırmıştır.⁶¹Tüm bu olumsuz koşullara Osmanlı Devleti 19. yüzyıla kadar her zaman iç kaynakları ile çözüm üretmiştir. Yine bu dönemlerde çözüm üretebilmek adına vergi sisteminde çeşitli değişiklikler yapılmış ve vergiler arttırılmıştır. Önceden tahrir defterlerine bakılarak hazırlanan vergiler 1839’ dan sonra (özellikle 1844 yılında) yapılan yeni sayımlar neticesinde (temettüat sayımları) arttırılmış ve daha geniş kesimden alınmaya başlanmıştır. Ancak tüm bu uygulamalar zamanla sorunu çözmede maalesef ki yetersiz kalmıştır. Yetersiz kalmasının nedenleri ise , tarımın zaten çok ağır vergilere tabi olması , imalat sanayinin gelişmemiş olması ve Balta Limanı Anlaşmasından dolayı ithalat ve ihracat üzerinden alınan vergilerde çok fazla değişim yapılamamasıdır.⁶²

Bu nedenle devlet giderlerini karşılayabilmek için vergi değişiklikleri dışında tağşişe başvurmuş yani paranın gümüş ağırlığının azaltılmasını sağlamıştır. Olanakların bu kadar az olması 1840’ lardan sonra Avrupalı sermayedarların ve

---

⁶⁰ Kenan Bulutoğlu, **a.g.e**, s.65.

⁶¹ Rıdvan Karluk, **a.g.e**, s.535.

⁶² Kenan Bulutoğlu ,**a.g.e** , s.68 .

Avrupalı devlet temsilcilerinininde dikkatini çekmiştir.Osmanlının bu mali sıkıntılardan kurtulabilmesi için tek çözüm yolunun dış borçlanma olduğunu söylemişlerdir. Bu amaçla merkezi yönetime baskı yapmaya başlamışlardır. Baskılar sonucunda ek kaynak yaratabilmek için ilk önce yurtiçinden borç almaya çalışmışlardır,fakat yeterince sanayileşme olmadığından borç verecek bir ticaret burjuvası yada bir sanayi burjuvası bulunamamıştır. Yurt içinden borç bulunamayınca Osmanlı Devleti ilk olarak 1840' li yıllarda Galata Bankerleri aracılığıyla , kısa vadeli tahvillerin Fransız bankalara satılması sonucunda dış piyasadan kaynak sağlayabilmiştir.⁶³Fatih Sultan Mehmet döneminde sağlanan fonların kaynağı Avrupa piyasaları ve Venedik kökenli iken , II. Abdülhamit döneminin başında sağlanan fonların kaynakları ise Paris ve Londra kökenlidir. ⁶⁴1844 yılında yapılan para ıslahatını yürütebilmek için bir mali kuruma ihtiyaç duyan Osmanlı Devleti Galata Bankerleri ile irtibata geçmiş ve bankerlerden ikisi olan J.Allen ve Th.Baltazzi ile anlaşma yaparak 1847' de İstanbul Bankası'nı (Banque de Constantinople) kurmuştur.⁶⁵ Banka ilk olarak hükümetin talep etmiş olduğu 130 milyon lirayı ikraz etmiş ve beş yıl sonra (1852) kendini feshetmiştir.

Fakat tüm bu çabalar Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mali sorunlardan kurtulmasına yeterli olamamış ve asıl büyük borçlanma Kırım Savaşı sonrasında savaş ekonomisinin çıkarmış olduğu harcamalarının finansmanı için Dent Palmer ve Ortağı , Osmanlı Bankası, General Credit and France gibi aracı kurumlar vasıtası ile Avrupa sermaye piyasalarından yapılmıştır. ⁶⁶Tablo 9 da görüldüğü gibi Osmanlı Devleti' nin en fazla borç aldığı ülke Fransa'dır.

---

⁶³ Şevket Pamuk ,**Osmanlı – Türkiye İktisat Tarihi 1500-1914**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1997, s.187-188.

⁶⁴ Haydar Kazgan , Toktamış Ateş, Oğuz Tekin , Murat Koraltürk, Alkan Soyak, Nadir Eroğlu ve Zeynep Kaban . **Osmanlı' dan Günümüze Türk Finans Tarihi** , İstanbul : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları., Cilt .1, 1999, s.361.

⁶⁵ Öztün Akgüç, **Atatürk Döneminde Bankacılık** , Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri , İstanbul :Yapı ve Kredi Bankası Yayını, 1981, s.150.

⁶⁶ T. Güngör Uras ,**Türkiye de Yabancı Sermaye Akımları** , İstanbul : Formül Matbaası, 1975, s.94.

Tablo 9. Alınan Borçların Ülkelere Göre Dağılımı (1881)

Borç Alınan Ülkeler	Alınan Borç (%)
Fransa	40.0
İngiltere	29.0
Hollanda	7.60
Almanya	4.70
İtalya	2.60
Avusturya- Macaristan	0.97
Toplam	84.87

Kaynak : T. Güngör Uras , **Türkiye’ de Yabancı Sermaye Akımları** , İstanbul: Formül Matbaası, 1975, s.95

Kırım Savaşı’ nın harcamalarını karşılayabilmek için başvuru olan diğer bir yöntem ise kağıt para çıkarmadır. ‘ Ordu Kaimeleri ’ adı verilen kağıt paraların toplanabilmesi için Kırım Savaşı için alınmış alınan dış borçtan daha fazla dış borç altına girilmiştir. 1858 ve 1862 yılları arasında % 6 faiz ile yabancı devletlerden 14, 3 milyar lira borç alınarak kaimeler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde 1876’da 93 Rus Harbi başında ‘ 93 Kaimeleri ’adı ile çıkarılan kağıt para yine finansman amacı ile kullanılmıştır. ⁶⁷

Kırım Savaşı sonrasında kağıt para çıkarmak dışında finansman sağlayabilmek için yabancı bankalara ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için ilk olarak Tanzimat Fermanı’ na ek olarak çıkarılan 1856 tarihli Hattı Hümayunda banka kurulmasının önemine değinilmiştir. Bu karardan bir süre sonrada İngiliz sermaye grubu ile Ottoman Bank adını taşıyan bir banka kurulmasına izin verilmiştir. ⁶⁸ Yabancı sermayeli bankalar Osmanlı Devletinde ulaştırma, madencilik alanında birçok yatırım yapmışlardır. ⁶⁹Bu dönemde Osmanlı dışa açık politikalar izlerken , Avrupalı devletler ise ihracatı arttırıcı , ithalatı düşüren içe dönük ‘ Merkantalist’ politikalar uygulamışlardır. Osmanlının dışa

---

⁶⁷ Şükrü Baban , **Tanzimat ve Para** , Tanzimat, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayını, s. 243-247.

⁶⁸ İlker Parasız , **Türkiye’ de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi** ,75.Yılda Paranın Serüveni, İstanbul :Tarih Vakfı Yayını, 1998, s.115 .

⁶⁹ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık** ,İstanbul :Gerçek Yayınevi, 1987 ,s.9-11.

açık politikalar izlemesinin en temel sebebi 1838’ de İngiltere’ de İngilizlerin Mehmet Ali Paşa ve Rus tehlikesine karşı Osmanlı Devletine verdiği destek karşılığında imzalanmasını talep etmiş olduğu ‘ Dış Ticaret Anlaşması ‘ dır. Anlaşma sonucu Osmanlının kabul ettiği liberal politikalar aynı dönemde hiçbir Avrupalı devlet tarafından kabul edilmemiştir. Osmanlı Devleti ise kabul etmiş olduğu anlaşma ile iç pazarını önce İngilizlere sonra da tüm Avrupalı devletlere açmıştır. Yabancı sermayenin bu yıllarda bir araya gelerek Anadolu ve Rumeli de yapmış olduğu (demiryolu , elektrik , su liman gibi) yatırımların tutarını , yıllık getirisini ve getiri yüzdesini tablo 10 yardımıyla incelememiz mümkündür

Tablo 10. Osmanlı İmparatorluğu’nda Yabancı Sermaye Yatırımları
(Bin Osmanlı Lirası Olarak) (1909/1910-1911/1912)

Yatırımlar	Tutar	Yıllık NetGetirisi	Getiri Tutarı(%) Olarak
Demiryolları	53.310	1.040	1,95
Elektrik, tramvay , su	5.700	170	2,98
Liman ve Rıhtım	4.710	160	3,40
Sanayi (Reji dahil)	6.500	560	8,61
Ticaret	2.660	-----	-----
Madenler	3.580	230	6,42
Banka ve Sigorta	8.200	890	10,85
Devletin Ödediği Demiryolları km Güv.	-----	420	-----
Toplam	84.660	3.370	3,98
Devlet Borçları (Dış)	149.480	13.000	8,70
Genel Toplam	234.140	16.370	6,99

Kaynak : Yakup Kepenek ve Nurhan Yentürk . **Türkiye Ekonomisi** , İstanbul : Remzi Kitabevi , 2001, s.12.

1880 ‘ li yıllara gelindiğinde ise 1854 yılında aracı kurumlar desteği ile alınan dış borçların geri ödenmesinde sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Borçların denetim altına alınabilmesi için Muharrem Kararnamesi çerçevesinde 1881 yılında ‘ **Düyun-u Umumiyye Varidat-ı Muhassasa İdaresi** ’ kurulmuştur . ⁷⁰Düyun-u Umumiyye ‘nin

⁷⁰ Faruk Yılmaz , **Osmanlı Dış Borçlanmasının İlk Yirmi Yılı ve Sonuçları**, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Yıl : 1 , Sayı. 1, Haziran 1996, s.65 .

kurulması ile birlikte Osmanlı Devleti gelirlerinin devlet içinde devlet misali toplanarak hak sahiplerine dağıtılmasını sağlamıştır. Bu adaletli yaklaşım Avrupalı sermayedarlara güven teşkil etmiştir. Osmanlı Devletine verdiklerini geri alacaklarına inanan Avrupalılar yeniden borçlandırmak için yeni politikalar üretmeye başlamışlardır. Düyun-u Umumiyye idaresi İngiliz, Alman , Fransız, İtalyan , Avusturyalı ve Galata Bankerlerin, temsil eden bir kişi ile beraber yedi üyeden oluşmaktaydı.⁷¹

1881' den sonra yabancı sermaye katılımı ile kurulan bankalar devlete borç vermekten ziyade kendi ülke çıkarlarına daha çok katkı sağlayan yabancı şirketlerin yatırımlarını finanse etmeye başlamışlardır. Ayrıca bu bankalar sanayi, ulaştırma , madencilik ,ticaret alanında yatırım yapmış ve bu alanda yatırım yapmaya çalışan yabancı sermayeli girişimcileri de desteklemeye çalışmışlardır. Örneğin Almanya 1888 yılında Deutsche Bank aracılığıyla Bağdat demiryolu projesine girmiş ve bu amaçla 1889 yılında Anadolu Osmanlı Şimendifer Kumpanyası adlı şirketin kuruluşuna destek olmuştur.⁷²

Osmanlı İmparatorluğu yabancı sermaye tarafından değerli bir yatırım alanı olarak görülmüştür. Özellikle kapitülasyonlar ve yabancılara karşı tanınan kolaylıklar ülkeye bir hayli yabancı sermaye girişini sağlamıştır.

1.4.2.2. Türkiye Cumhuriyeti' nin Kuruluş Yılları Dönemi

Cumhuriyetin ilan edildiği dönemde Türkiye , Osmanlı Devleti' nden ekonomik olarak çok zor koşullar devralmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı İmparatorluğu' ndan Türkiye' ye devrolan yabancı sermaye miktarı 63,5 milyon sterlin yada 500 milyon liradır.⁷³ Bu tutar 94 firma arasında dağılmış olup, 7' si demiryolu

---

⁷¹ Vedat Eldem , **Osmanlı İmparatorluğu ' nu n İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik** . Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, VII.Dizi,Sayı . 96, 1996 ,s. 182-187.

⁷²Rıdvan Karluk , **a.g.e** , s. 535-536.

⁷³ Çağlar Keyder , **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)** , İstanbul :Tarih Vakfı Yurt Yayınları , 1993.s.80 .

ortaklığı , 6'sı maden çıkarma yetkilisi , 23' ü banka , 12'si sanayi girişimi , 35' i ticaret ile uğraşan ortaklık ve 11'i de belediyelere hizmet veren ortaklıktan oluşmaktadır. ⁷⁴

Bu dönemde demiryollarının hemen hemen tamamı , şehirlerdeki su , elektrik ve tramvay işletmeleri,önemli maden yatakları ve çoğu inşaat kuruluşları yabancı sermaye işletmelerine aittir.

Osmanlı Devleti'nden devralınan yabancı sermayeli şirketler varlıklarını sürdürürken , Cumhuriyet hükümeti ticaret , ormancılık, madencilik, sanayi ve ulaşım alanlarında yatırım yapmak isteyen yeni yabancı sermayeli şirketlere önceki dönemlerdeki gibi büyük ayrıcalıklar tanımamıştır. Bu da artık Osmanlı döneminden beri devam eden yabancı sermaye anlayışında birtakım değişiklikler olduğunun en iyi göstergesidir.

1 Mart 1922' de T.B.M.M' sinde Atatürk'ün yabancı sermaye ile ilgili sözleri şunlardır ; ⁷⁵

‘ ...Kapitülasyonlar artık tarihe gömülecektir.Ayrıcalıklı yabancı kampanyalar millileştirilecektir....Yabancı şirketler sermaye gücü ve teknik eleman üstünlüğüne sahiptirler . Milli piyasada egemen duruma geçmelerine ve yeni gelişen ekonomiyi baskı altına almalarına göz yumulmayacaktır.... Sermaye fonları ve teknik elemanları yetersiz olan bir ülke sınırlı özkaynakları ile aradaki mesafeyi kapatamazdı. Ayrıcalık tanınmaması kaydı ile ülke ekonomisine yararlı olabilecekleri alanlarda yabancı sermayedarlara yatırım ve işletme izni verilecektir. Dış kredilere başvurulacaktır. Yabancı uzmanlar çalıştırılabilecektir.’

Atatürk' ün konuşmalarından da anlaşıldığı üzere Cumhuriyet döneminde ancak birtakım şartlar yerine getirildiğinde yabancı sermayeye sıcak bakılmaktaydı. İzmir' de 17 Şubat 1921' de yapılan Türkiye İktisat Kongresinde de benzer görüşlerden bahsedilmiştir.

---

⁷⁴ İlker Parasız, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa : Ezgi Kitabevi, 2004, s. 29

⁷⁵ **T.B.M.M Zabıt Ceridesi**, 1Mart 1922 ,s.1235-1243.

Diğer bir taraftan 1923' den sonraki dönemi Cumhuriyet öncesi dönemle kıyasladığımızda yabancı sermayenin demiryolları yapımına yönelik faaliyetlerinin aynı yoğunlukta olmadığını görebiliriz. Bunun sebebi ihracata konu olan üretildiği bölgenin demiryollarıyla limanlara ve diğer yerleşim alanlarına bağlanma süreçlerinin büyük bir kısmının Cumhuriyet öncesi dönemde tamamlanmış olmasını gösterebiliriz. Fakat yabancı sermaye girişi tamamen yok değildir. Örneğin Kerkük Petrolleri olan Chester Projesi yabancı sermayenin en önemli girişimlerindedir. 1923 yılında Amerikan menşeli Chester Grubu ile yapılan anlaşmayla Grup ; Ankara'dan Kerkük' e ayrıca Samsun'dan Doğu Beyazıt' a kadar uzanan 4400 km uzunluğunda demiryolu ile Harput – Yumurtalık arasında bir yol yapımını ve farklı yerlerdeki liman inşaatlarını üstlenmiştir. Bunun bedeli olarak da demiryolu çerçevesinde 40 km lik alanda bütün petrol ve maden kaynaklarını araştırma ve işletme imtiyazına 99 yıllığına sahip olacaktır. Aynı dönemde yine Amerikan şirketi olan Standart Oil ise , 1922 yılında Musul Petrolleri ile anlaşma sağlamıştır. Bu tarihte Türkiye – Irak sınırı henüz belli olmadığı için eğer Musul Türkiye' de kalırsa Chester Grubu , Irak'da kalırsa Standart Oil Grubu bu işten faydalanacaktı. Ancak Musul Irak da kalınca Chester Grubu hükümete 50.000 lira tazminat ödeyerek projeden çekilmiştir. Proje gerçekleşmeyince demiryolu yapımına olan talebi arttırmak için 1924 den itibaren şimendifer siyasetine girilip ,demiryolu yapımı yabancılara ihale edilmiştir. Bunun akabinde 1300 km lik demiryolu yapımını 1927 yılında İsveç ve Alman şirketleri üstlenmiştir. ⁷⁶ Ayrıca Ocak 1924 yılında çıkartılan kanun ile yabancıların mülk edinimleri kolaylaştırılmış bu da az da olsa doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artışına neden olmuştur. ⁷⁷

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda 1924 yılında yabancı banka sayısı 23 den 17'ye düşmüştür . Bu 17 banka arasında mevduat büyüklüğü açısından en büyük olan da Osmanlı Bankası 'dır. Osmanlı Bankası'ndan sonra gelen diğer iki önemli banka ise

---

⁷⁶ Devrim Dumludağ, **Türkiye' de Yabancı Sermaye Yatırımları**, İstanbul ,Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı : 96, 2003, s.241-249.;Ayrıca Mustafa Sönmez ,**Sermaye Birikiminin 75 Yıllık Gelişimi:Kilometre Taşları** ,75. Yılda Paranın Serüveni , İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları , 1988 , s.51-56.

⁷⁷ İlker Parasız , **a.g.e**, s.29 .

Selanik Bankası ve Türkiye Milli Bankası' dır.(Selanik Bankası Fransız sermayeli, Osmanlı Bankası İngiliz – Fransız ortak girişimli, Türkiye Milli Bankası ise İngiliz sermayelidir.)Savaş döneminde faaliyetlerine ara veren Deutsche Palastina Bank ise 1924 de yeniden faaliyete geçmiştir. ⁷⁸

1925 yılında maden alanında yabancı sermaye ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir. 608 sayılı kanunla beraber birçok hükümler getirilmiştir. Bu kanuna göre ; terk edilmiş veya yeni bulunacak madenler sermayenin en az % 51' i Türklere ait işletmeler tarafından işlenebilecektir. Ayrıca madenlerde yabancı olarak Türk vatandaşları arasında bulunmayan teknisyenler çalışabilecek ve her yabancı teknisyene karşılık da bir Türk genci yetiştirilecektir. ⁷⁹

28.5.1927 tarihinde devletin sanayiye desteklemesi ve ekonomiyi hareket geçirmesi amacıyla 1055 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu kanundan sadece yerli firmalar değil , yabancı sermayeli şirketlerde yararlanmışdır. Bu dönem içersinde yapılan en önemli yabancı yatırım Ford firmasının İstanbul'da kurmuş olduğu montaj fabrikasıdır. On bin araç kapasitesi ile kurulan bu fabrikanın Ortadoğu bölgesine yapılacak olan ihracatın dağıtım merkezi olması düşünülmüştür. Fakat 1930' larda yaşanan Büyük Buhran nedeniyle montaj fabrikasının faaliyeti durmuş ve araç deposu olarak kullanılmıştır. İstanbul'da kurulan Nestle fabrikası , Adana'da İngilizlerin kurduğu Çırçır fabrikası yine bu dönemde gerçekleşen önemli yatırımlardır.01.06.1942 tarihinde ise tüm bu yatırımlara vesile olan Teşvik-i Sanayi Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. ⁸⁰

Genç Cumhuriyet hükümetlerinin uygulamış oldukları iktisat politikaları ile 1923-1929 dönemi bir toparlanma süreci olarak geçmiştir. Yabancı sermayeyi teşvik amaçlı yapılan çalışmalara rağmen ülkemize çok fazla yabancı yatırımcı çekilememiş hatta 1929' lara kadar dışarıdan kredi dahi alınamamıştır. Yapılan hukuki düzenlemeler

---

⁷⁸ Çağlar Keyder , **a.g.m.** , s. 116-117.

⁷⁹ Memduh Yaşa, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978** ,İstanbul : Apa Ofset Basımevi, 1980, s. 233.

⁸⁰ Devrim Dumludağ , **a.g.e.** , s.253.

iç piyasada istenilen miktarda yeni yatırım oluşmasına , yabancı sermayenin ülkemize gelmesine ve dış borç alınabilmesini sağlamada yeterli olamamıştır. Fakat tüm bu olumsuz tabloya rağmen az da olsa yeni yabancı yatırımlarda artış gösterilmiştir. Örneğin 1928’ de 8 milyon olan yeni yabancı yatırımlar 1929’da 12 milyona ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilanından 1930 kadar yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının üçte ikisi madencilik ve imalat sektörüne , kalan üçte biri ise bankalar , ticaret şirketleri ve sigorta şirketlerine gitmiştir. Yabancı şirketler , iç pazara dönük ithal mallar ile rekabet etmeyen sektörler ağırlık vermişlerdir. Bu nedenle Türk tacirleri Osmanlı İmparatorluğu savaş döneminde Rumlardan kalan konumlarını koruyabilmek için yabancı sermayeli şirketler ile mücadele etmek , kar paylarını muhafaza etmeye çalışmak zorunda kalmışlardır.⁸¹

1.4.2.3. Büyük Buhran ve Sonrası Dönem

1929 yılında ilk Amerika’da başlayan ve sonrasında tüm gelişmiş kapitalist ekonomileri olumsuz etkileyen Büyük Buhran , dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Cumhuriyetin ilk yıllarında az da olsa uygulanmaya çalışılan Liberal iktisat politikalarının bırakılmasına neden olmuştur. Liberal iktisat politikalarının bırakılmasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Birincisi büyük buhran, ikincisi ise Sovyetler Birliği’nde uygulanan devletçi politikaların başarısıdır. Sovyetler Birliği’nde de görüldüğü gibi devletin iktisadi alanda da aktif olması sağlanmalıdır görüşü hâkim olmuştur.

Yabancı sermayeli şirketler kendi ülkelerinin zor durumda olması, ekonominin daralması nedeni ile sahip oldukları fonları kendi ülkelerine kaydırmaya başlamıştır. Türkiye’de bu gelişmelerden tüketimin azalması, talebin daralması gibi olumsuz anlamda etkilenmiştir. 1927 yılında Türkiye’de yaşanan kuraklık gibi çevresel faktörler de bu olumsuzluğu daha da artırmıştır. Nitekim 1932 yılında durgunluk sürecine girilmiştir.

---

⁸¹ Çağlar Keyder , a.g. e , s. 80-84.

1923- 1929 yılları arasında yabancı sermayenin girişi sağlamak için uygulanan liberal politikalar Türkiye’de yerini devletçi politikalara bırakmıştır. 1929 yılında yaşanan buhran sebebiyle 1447 sayılı “Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanun vesilesiyle Türkiye’deki döviz alım ve satımına kısıtlamalar getirilmiştir. 1930 yılında ise döviz denetim rejimi 1567 sayılı kanunla daha da sıkı kontrol altına alınmıştır. Bu da yabancı sermayenin kar transferini yapmasını zorlaştırmış, yabancı sermayeli firmalar sermaye giriş ve çıkışları için artık Maliye Bakanlığı’ndan izin almak zorunda kalmışlardır.⁸²

Bu dönemde sanayinin devlet kanalıyla desteklenmesi amacıyla Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (İBYSP) hazırlanmıştır. 1928 yılında başlayan “millileştirmeler” yoluyla yabancı sermayeli şirketler ülke sermayesine katılmıştır. 1930’lu yıllarda bu daha da ivme kazanmıştır ve bu durum ülkenin ihtiyacı olan yabancı sermaye girişini daha da yavaşlatmıştır. Fakat yabancı sermaye girişi hiç yok değildir, özellikle yerli sermayeyi geliştirmek amacıyla yabancı sermayeye başvurulmuştur. Örneğin Alman birçok firma Türkiye’de faaliyetini artırmıştır. Bu dönemde Alman AEG firmasının temel sermayesi 25 Milyon olan bir şirket kurduğu görülmektedir . 1930 yılında çakmak ve kibrit üretim ve işletmesi imtiyazının Amerikan şirketine verilmesi şartıyla, bir Türk- Amerikan Yatırım şirketinden yirmi yıl ödenekli ve % 6,6 faizli 10 milyon dolarlık kredi; 1938 yılında da Karabük Demir- Çelik Fabrikaları’nın kurulmasında kullanılmak amacıyla İngiltere’den 16 Milyon Sterlin borç alınmıştır.⁸³ Bu istisnalara rağmen yabancı sermayeye zorunluluklar dışında başvurulmamıştır.1928- 1945 yılları arasında 24 şirket millileştirilmiştir. Bunlardan 8 tanesi demiryolları ve limanlar, 12 tanesi belediye hizmetleri, 2 tanesi imalat sanayi ve ticaret, 2 tanesi de madencilik sektöründendir. Bu millileştirmenin yoğunluğunda sanayi yatırımları finansmanı için ağırlıklı olarak Sovyetler Birliği’nden destek alınmıştır. Yirmi yıl içinde mal ihracı şeklinde ödenmek

---

⁸² Mehmet Selik, **Türkiye’ de Yabancı Özel Sermaye 1923-1960**, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi , No : 5 , Nisan 1961 , Ankara : Ankara Üniversitesi S.B.F Yayını, s.2-33.

⁸³Mehmet E. Palamut. **Atatürk ve Kurumsal Borçlar** , Bursa: İ.T.İ.A Dergisi Cilt 2, Sayı 2. Ağustos 1981, s. 177.

kaydı ile 10 milyon dolar tutarında faizsiz kredi kullanılmış olup bu kredi ile makine teçhizat satın alınmıştır.⁸⁴

Sonuç olarak İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar çıkarılan kanunlar, yapılan millileştirmeler, yabancı sermayeye karşı uygulanan devletçi politikalar ile yabancı sermaye girişi azaltılmıştır. 16 yıl süren millileştirme dönemi süresinde ilk on yıl Türkiye’de dolaysız yabancı sermaye yatırımı yapılmamıştır. 1929 Bunalımının etkisi ile izlenen politikalar neticesinde yabancı sermayeli banka sayısı da 1938 yılında 9’ a düşmüştür.⁸⁵

1.4.2.4 İkinci Dünya Savaşı Dönemi

İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla beraber Büyük Buhran yıllarında ortaya çıkan “Devletçi” iktisat politikaları değişim sürecine girmektedir.

Savaş koşullarının getirdiği olağanüstü durumdan ötürü bir takım önlemler alınmış ve uygulamaya konulmuştur. Türkiye’de yatırımlardan çok artık bir milyona yaklaşan ordunun ve halkın ihtiyaçları karşılamak öncelik kazanmıştır. Türkiye II. Dünya Savaşı’nda yer almamasına rağmen, savaş ekonomisinden kaynaklanan olumsuzluklardan çok fazla etkilenmiştir. Bu nedenle 1940- 1946 yılları arasında ekonomi alanında gerileme dönemi yaşanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde Türkiye’nin uluslararası konumu, siyasi yapısı ve iktisat politikalarında farklılık yaşanmaya başlamış, büyük dönüşümlerin yaşanmasından önceki “Kuluçka Dönemi” oluşmuştur.⁸⁶

Savaş sonrası dönemde yaşanan ekonomik gerileme nedeni ile yeni iktisat politikaları geliştirilmiş, kötü durumu düzeltmek ve ihracat arttırabilmek için Cumhuriyet tarihinin ilk devalüasyonu ile 7 Eylül 1946 tarihinde doların TL

---

⁸⁴ Öztün Akgüç, **a.g.m.** s.180.

⁸⁵ Öztün Akgüç,**a.g.m.**s.180.

⁸⁶ Haydar Kazgan , Toktamış Ateş ve diğerleri , **a.g. e.**,s.175.

karşısındaki değeri 2,80 TL olarak belirlenmiştir.⁸⁷ Bu yeni değerlendirme ile ülke içinde biriken mal stokunun azaltılması amaçlanmıştır.

22- 27 Kasım 1948 tarihinde İkinci İktisat Kongrelerinde alınan kararlar ile devlet, özel sektörün alt yapısını kuran ve aynı zamanda gereksinim duyulan dönemde koruma politikaları geliştiren bir kurum olarak gösterilmiştir. Burada alınan kararların diğer önemli bir maddesi olan 6. madde de yurtiçi kaynak ve dövizin az olması nedeniyle yabancı yatırımların (anormal imtiyazların olmaması kaydı ile) Türk ekonomisine katkısını sağlayacak uygulamaların kararlaştırılmasıdır.⁸⁸

Ülke içinde yapılan düzenlemelerin yanı sıra dış etkenlerin de yeni iktisat politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynadığı gözlenmektedir. Savaş sonrası yıllarda SSCB ile ilişkilerin bozulması, dünyanın en büyük gücü olmaya başlayan ABD ile yakınlaşmasına neden olmuştur. Bu yaklaşma yeni iktisat politikalarının oluşmasında çok etkili olmuştur. Örneğin ABD liderliğinden kurulan IMF ve Dünya Bankası kurumlarına Türkiye de katılmış ve Marshall yardımlarından faydalanmaya başlamıştır.

ABD'den yardım sağlaması ile beraber savaş sonrası oluşan iki kutup sistemden Türkiye kapitalist bir sistemin parçası olmuştur ve yabancı yatırımın ülke ekonomisine katkısını artırıcı yasal düzenlemeler yapılmaya başlamıştır. Özellikle 1946'da yapılan seçimlerden sonra da yapılan yasal mevzuat değişikliklerinin desteği ile 1948- 49'da ilk defa Marshall Planı doğrultusunda Türkiye'ye 90 milyon dolar yabancı sermaye olarak ABD yardımı gelmiştir.⁸⁹

1.4.2.5. Liberalleşmenin Yaşanmaya Başladığı 1950 Yılı Ve Sonrası Dönem

1950'li yıllardan itibaren Türkiye artık dış yardım ve kredilere açık özel teşebbüs ve özel yabancı sermayenin teşvikine dayanan yeni bir dönem başlamıştır. Yabancı sermaye ve tekniğinden daha fazla faydalanabilmek için gerekli koşullar yaratılmaya çalışılmıştır. Bu amaçların ışığında 1950'de Dünya Bankası'nın desteğiyle

---

⁸⁷ İlker Parasız ,a. g. e. , s. 91.

⁸⁸ Haydar Kazgan, Toktamış Ateş ve Diğerleri ,a. g. e. , s. 234- 235.

⁸⁹ Esat Tekeli, **Yabancı Sermaye ve Türk Ekonomisi**, Ulus Gazetesi, 25 Temmuz 1950, s. 4.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), İmar Bankası ve Ticaret Bankaları'nın işbirliği ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu banka yabancı sermaye desteği ile kurulan Türkiye'nin ilk özel yatırım ve kalkınma bankasıdır.⁹⁰

Bankanın kuruluş amaçlarından biri de yerli ve yabancı firmaların Türkiye'de kurulan sanayiye katılımını sağlamak, teşvik etmektir. Bugünün büyük, saygın kuruluşlarının birçoğu 1950'lerde sanayi alanında faaliyete Türk Sınai Bankası'nın kredilerinden yararlanarak başlamışlardır. Örneğin, iş dünyasının önde gelen kuruluşlarından Sabancı Grubu BOSSA- Tekstil fabrikasını bu kredilerle kurmuştur. Eczacıbaşı Grubu adına bankaya başvuran Nejat Eczacıbaşı aldığı kredilerle (lisanslı izin alarak) ilaç üretimine başlamıştır.⁹¹

Bu bağlamda yabancı sermayeyi desteklemek amacıyla yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. İlk yapılan yasal düzenleme, 25 Şubat 1930 tarihli ve 1567 sayılı "Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun"a dayandırılarak çıkartılan 22 Nisan 1947 tarihli ve 13 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar'dır. Türkiye'de yabancı sermayeyi özendirme konusunda çıkartılan ilk yasa ise 1 Mart 1950 tarih ve 5583 sayılı "Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun"dur.⁹²

Diğer önemli bir adım da 9 Ağustos 1951 tarihli ve 5821 sayılı "Yabancı Sermaye Yatırımları Teşvik Kanunu"dur. Çıkarılan kanun ile yerli sermayeye açık alanlarda kullanılmak ve sanayi, enerji, maden, bayındırlık, ulaştırma ve turizm alanlarına yatırılmak üzere getirilecek olan sermayeye imtiyaz teşkil etmeyecek şekilde belirli hak ve kolaylıklar sunulmuştur. Kanun, gelir ve kurumlar vergilerine esas olan vesikalara göre taayyün eden yıllık kar, faiz ve dividantların belli koşullara uyularak ana sermayenin transferine olanak vermiştir. Karın %10'u aştığı durumlarda aşan miktar

---

⁹⁰ <http://www.tskb.com.tr/hakkımızda.aspx>.

⁹¹ Devrim Dumludağ, a. g. e., s. 253.

⁹² Rıdvan Karluk, a. g. e., s. 539,

gerçekleşmeye yıllara ilave edilebiliyordu. Ya da karın %10'u aşan kısmı ana sermaye ile birlikte ve ya belli (muayyen) malların ihracı biçiminde transferi kabul ediliyordu.⁹³

09.08.1951 tarih ve 5821 sayılı kanun, beklenen ölçüde ve nitelikte yabancı sermaye girişini sağlayamamıştır. Bunun nedeni ise kanunu zayıf yanlarının bulunmasıdır. Kanunu uygulamaya geçtiği tarihten 1953 yılı Kasım ayı başına kadar 42 yabancı sermayeli şirket başvuruda bulunmuş, bu başvuruların 15 tanesi kabul edilmiş ve 14.558.450 TL sermaye girişi gerçekleştirilmiştir. Kalan başvuruların 17 tanesi ise kanunlardaki koşullara uygun olmadığı için kabul edilmemiş, 10 tanesi de inceleme aşamasında kalmıştır.⁹⁴ 1953'ten itibaren olumsuz iklim koşulları, Kore Savaşı sonrası birincil ürünlerin dünya fiyatlarının da değişmesi gibi nedenler tarımsal ürün ihtiyacını olumsuz etkilemiştir. 1954 yılında ise 5821 sayılı Kanun'un istenilen sonuçları vermemesi 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun çıkarılmasına sebep olmuştur. On bir bölüm ve on dört maddeden oluşan yeni kanun liberal görüşlerden oluşmaktadır. Diğer taraftan ülkede ithalatın artması ile dış ticaret açığı artmış ve 1954'de ciddi döviz krizi meydana gelmiştir. Ayrıca Demokrat Parti yatırımların durmasını da istememektedir. Bu durumda hükümet yatırımlardaki artışı sürdürme ve döviz krizini önlemek için (1970'lere kadar yabancı sermaye yatırımları ödemeler dengesi olarak görülüyordu.) 1954 yılında bu kanun 5821 sayılı kanundan en belirgin farkı yabancı sermayenin kabul edileceği alanlarda, kar ve sermaye transferlerini sınırlandıran hükümlerin kaldırılmış olduğu yeni bir kanun çıkarmıştır. 6224 sayılı kanuna göre ülke kalkınmasına yararlı olmak koşuluyla firmalar Türk Özel Teşebbüslerine açık olan her sahada yatırım faaliyetlerinde yer alabilirdi. Yatırım için Yabancı Sermaye Teşvik Komitesi'nin kararı ve İcra Vekilleri Heyetleri'nin onayı da zorunlu kılınmaktadır.⁹⁵

---

⁹³Burhan Ormanoğlu, **Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim**, Ankara :Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, 2004, s. 15. Ayrıca T. Güngör Uras, **a. g. e.**, s. 100–110.

⁹⁴ T. Güngör Uras, **a. g. e.**, s. 110

⁹⁵ Baran Tuncer, **a.g.e**, s.75.

Uluslararası bir kıyaslama yaptığımızda 6224 sayılı “Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu”nun benzerlerine göre oldukça liberal olduğu varsayılmaktadır. Diğer ülkelerde kar transferi, yerli girdi kullanımı ve ihracat konularında yabancı sermaye firmalarına mecburiyetler getirilmişken, 6224 sayılı kanunda herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Örneğin Meksika ve Brezilya’da yabancı sermayeli firmalarda yabancı ortaklar en fazla %49’luk hisseye sahip olabilirler. Arjantin’de ve Türkiye’de herhangi bir kısıtlama yoktur. Ancak Türkiye 1972’den 1980’lerin ortasına kadar %49’luk yabancı ortaklar için hisse tavanı koyuyor. Kar transferlerinde ise Brezilya ve Arjantin sermayenin %12’sini geçtiği takdirde kar transferlerine ek vergi uygularken; Türkiye ve Meksika’da bu konuda kısıtlama bulundurmamaktaydı.⁹⁶

Bu doğrultuda 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu’nun çıkarılmasından sonra (yaklaşık 10 ay sonra) 138 başvuru bulunmuş ve 65 milyon TL’yi aşan bir sermaye girişi olmuştur.⁹⁷

Ayrıca bu dönemde Kanunun çıkarılmasından kısa bir süre sonra petrol yatırımları ile ilgili de önemli liberalleşme girişimleri gerçekleştirilmiştir. Bunların en önemlisi, 18 Ocak 1954 tarihinde çıkarılan 6326 sayılı “Petrol Kanunu”dur.⁹⁸ Bu kanun çerçevesinde Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı şirketlerin petrol arama, sondaj, üretim, tasfiye ve dağıtım faaliyetleri düzenlenmiştir. Petrol Kanunu vesilesi ile devletin himayesinde bulunan petrol arama ve petrol kuyularını işletme işleminin yabancılar tarafından yapılmasına da izin verilmiştir. Kanuna göre, yabancı yatırımcı her türlü petrol işiyle alakalı ihtiyaç duyduğu malzemeyi herhangi bir gümrük bedeli ödmeden yurt dışından ithal etme hakkına sahip olmuştur.⁹⁹

Petrol Kanunu çıkmasından sonra birçok yabancı sermayeli kurum Türkiye’de arama ruhsatı almıştır. Özellikle uluslararası şirketler olan Shell, BP, Mobil petrol

---

⁹⁶ Kazım Oksay, **Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırım Kılavuzu**, İstanbul : Doğan Kardeş Yayınları, 1967, s. 48.

⁹⁷ **Cumhuriyet Gazetesi**, 02 Kasım 1954, s. 9.

⁹⁸ Cahit Talas, **Petrol Davamız**.,Ankara : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, cilt XXI. No: 1, Mart 1966, s. 14- 18.

⁹⁹ T. Güngör Uras, **a. g. e.** , s. 113- 114.

arama ve dağıtım konusunda önemli etkinliklerde bulunmuşlardır. 1956- 1959 döneminde yapılan jeolojik ve jeofizik etütlerinde özel yabancı sermayenin payı %90-%97 arasında değişmiştir. Bu oran 1962’de %62’lere kadar gerilemiştir. Petrol sondajlama ise yabancı sermayeli şirketlerin payı %60’ları bulmuştur. Ancak 1955-1966 yıllarında özel yabancı sermayeli şirketler henüz üretime el atmamışlardır.¹⁰⁰

Daha sonra 28 Şubat tarihinde Ereğli Demir Çelik fabrikası için gelen yabancı sermaye adına 7462 no’lu “Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Kanunu” yürürlüğe sokulmuştur. Bu kanun ile daha liberal politikaların uygulanmasına zemin hazırlanmıştır.¹⁰¹

Bu doğrultuda 01.08.1951 ve 31.12.1960 tarihleri arasında Türk Hükümeti’ne 431 yabancı sermaye yatırımı için başvurulup giriş için izin verilmiştir. Başvuruların ancak 230 tanesi kabul edilmiş, 201 tanesi ise reddedilmiştir. Yani yapılan başvuruların %53,5’i kabul görmüştür. Yatırım yapmalarına izin verilen sermaye sahiplerinin ülkeye sokmak için teklif ettikleri sermaye miktarı 548 milyon TL’dir. Kabul edilmeyen sermaye miktarı ise 146 milyon TL’dir. Kabul edilen sermayenin 18 milyonluk kısmı ilk kanuna göre, 530 milyonluk kısmı ise ikinci kanuna göre ülkeye giriş yapmıştır.¹⁰²

Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu’nun bu kadar kısa zaman zarfı içerisinde bu kadar çok yabancı sermaye girişi sağlanması Demokrat Parti Hükümeti’nin de bu kanuna göre güvenini arttırarak her platformda bu kanundan bahsetmelerine neden olmuştur. Ekim 1956’da Çanakkale ve İskenderun’da konuşmalar yapan Başbakan Menderes bir ülkenin kalkınması için yabancı sermayenin zorunlu olduğunu belirtmiştir.¹⁰³ Bu dönemde yasal düzenlemeler ile giriş yapan yerli ve yabancı sermaye yatırımlarını Tablo 11 de görebilmekteyiz. Tablodan da anlaşıldığı üzere bazı yıllarda yabancı sermaye

---

¹⁰⁰ İktisadi Rapor 1975, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara 1975 ,s.61-67.

¹⁰¹ Akın ilkin, **Türkiye’de Sanayi Politikası (1923- 1973)**. İstanbul :İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 30, No: 1- 4, Ekim 1970- Eylül 1971, s. 400.

¹⁰² Kenan Bulutoğlu, **a. g. e.**, s.157- 158.

¹⁰³ Bilsay Kunuç, **İktisat Politikası Resmi Belgeleri**, Söylev, Demeç ve Yazılar, Ankara, 1963, s. 160- 173.

girişlerinde dalgalanmalar yaşanmıştır. Fakat bu yabancı sermaye dalgalanmalarına yerli sermaye de ayak uydurmuştur. Yabancı sermayenin arttığı dönemlerde yerli sermaye artış göstermiş, yabancı sermayenin azalış gösterdiği yıllarda ise yerli sermaye de azalma göstermiştir.

Tablo 11. Yasal Düzenlemelerle İzin Verilen Yabancı Sermaye ve Bunlara Katılan Yerli Sermaye Miktarı (1951-1960)

Yıllar	Yabancı Sermaye (1000 TL)	Yerli Sermaye (1000 TL)
1951	4.241	250
1952	7.430	5.800
1953	3.450	3.245
1954	56.609	137.127
1955	49.688	85.998
1956	91.914	56.436
1957	85.239	9.002
1958*	49.768	47.335
1959	107.030	136.897
1960	93.073	31.742
Toplam	548.441	513.921

Kaynak : Kenan Bulutoğlu , **100 Soruda Türkiye ' de Yabancı Sermaye** , İstanbul : Gerçek Yayınevi, 1970 , s. 158

Bu dönemde gerçekleştirilen yabancı sermayenin sektörel dağılımına bakıldığında ilk sırada imalat sanayi yer almaktadır. İmalat sanayi içinde en fazla yatırım yapılan sanayi birimleri ise, plastik- kauçuk, kimya, elektrik makineleri, gıda, içki ve tütün sanayileridir. Yabancı sermayenin giriş yaptığı diğer sektörler ise hizmetler, madencilik, inşaat ve tarımdır.¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Kenan Bulutoğlu, a. g. e. , s. 162.

*Yabancı sermayeli firmaların kar transferleri rakamlara dahil değildir.

Tablo 12. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları
(Milyon Dolar) (1946-1962)

Yıllar	ABD Ekonomik Yardımları			Diğer Yardım Kuruluşları	Gerçekleşen Yabancı Sermaye	Gerçekleşme Yüzdesi
	Borç	Bağış	Toplam			
1946-48	45,4	---	45,4	5	---	70,8
1949	33,8	---	33,8	---	---	---
1950	40	31,9	71,9	80,4	---	---
1951	---	49,8	49,8	---	3400	70,8
1952	11,2	58,4	69,6	35,2	2993	11,1
1953	---	58,6	58,6	20	1148	6,3
1954	---	78,7	78,7	3,8	2598	2,4
1955	25,5	83,8	109,3	---	8002	16,3
1956	25	104,3	129,3	---	21605	32,3
1957	25,1	62,3	87,4	13,5	10531	24,6
1958	23,2	90,4	113,6	125,5	15068	26,1
1959	97,2	107	204,2	---	19825	28,5
1960	26,5	99	125,5	37	18711	38,2
1961	131	89,8	220	161,7	43056	48,9
1962	102,5	81,6	184,2	15	87246	65,3
Toplam	586,4	995,6	1582	497,1	234233	32,8

Kaynak : Tuğrul Görgün , **Doğrudan Yabancı Yatırımların Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yatırımların Geliştirilmesinin Etkin Kurumsal Yapılanmaları**, Ankara : T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi , 2004 ,s.36. Ayrıca , Haydar Kazgan , Toktamış Ateş ve Diğerleri , **a.g.e .**, s. 260 .

Tablo 12 de görüldüğü üzere liberalleşme politikalarının etkisi ile 1956 yılından itibaren yabancı sermaye girişinde ciddi artışlar yaşanmıştır. Yerli girişimciler yönetim bilgisi ve becerisi ve teknoloji bilgisinden yoksun olduklarından öncelikle distribütörlüğünü yaptıkları yabancı firmalara ortaklık teklifi götürmeyi tercih etmekteydiler.

Aynı zamanda 1950 yılından sonra yabancı bankalardaki mevduatta da önemli artışlar yaşanmıştır. 1950’de Türkiye’deki yabancı bankalardaki mevduat 158 milyon TL iken, 1955’te 289, 1960’ta ise 435 milyon TL olmuştur.¹⁰⁵

Gelişmiş ülkelerdekine benzer bir girişimci sınıfının olmadığı koşullarda gerçekleşen ortaklıklar vesilesiyle teknolojik avantaja, yönetim becerisine sahip olma fırsatı yakalayan Türk girişimciler diğer rakiplerine oranla daha üstün konuma gelmişlerdir.¹⁰⁶

Pek çok Avrupa ve Amerikan şirketinin Türkiye’de mümessilliğini üstlenen Türkiye’nin saygın iş adamlarından Vehbi Koç, döviz sıkıntısı nedeniyle ithalat yapılmasında güçlük çekilen bir dönemde sanayileşmenin zaruretini ilk görenlerdendi. 1950-1952 arasında dış ticarete devam eden liberalizasyon 1953’te kalkıp kota düzeni yürürlüğe girince otomobil sektöründe önemli bir daralma meydana gelmiş ve bu daralma uzun süre devam etmiştir. Bu koşullar altında Ford’un distribütörlüğünü yapan Koç, Türkiye’de bir montaj otomobil fabrikası kurulması gerektiğini düşünmüş ve Ford şirketine montaj fabrikasının kurulabilmesi için müracaatta bulunmuştur. Uzun müzakerelerden sonra 1959’da Otosan kurulmuştur.¹⁰⁷

Ayrıca iş dünyasının önde gelen diğer grupları Borusan, Tekfen, Enka, Profilo, STFA, Alarko ve Altinyıldız bu dönemde kurulmuştur. Bir diğer önemli husus bu dönemde yabancı firmalarla ortaklık kurarak sanayici olma yolunda ilerleyen yerli girişimcilerin diğer taraftan da bu firmalarda üretilen ürünlerin satıcılığını da elde etmek için yoğun çaba göstermeleridir. Örneğin Tatko Şirketi Good Year lastiklerinin ithalatçısı iken Good Year lastik fabrikalarının kurulması ile fabrikaya hissedar olmuştur.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Öztun Akgüç, **Cumhuriyet Dönemi’nde Bankacılık Alanında Gelişmeler**, Ankara, 1975, s. 68- 73.

¹⁰⁶ Ayşe Bugra, **Satate and Business in Modern Turkey: A Comparative Study**, New York: State University of New York Press, 1994, s.67.

¹⁰⁷ Bernar Nahum, **Koç’ta 44 Yılım**, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1988, s. 253.

¹⁰⁸ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye’nin Düzeni**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1968, s.364- 367.

Bu yıllarda yatırımcılara ucuz girdi sağlayan Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Yabancı Sermaye Özel Sektör'ü sermaye birikim sürecinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁰⁹

Yabancı sermayenin teknik ortaklığı, yönetim becerisi ve sahip olduğu parasal güç, yerli girişimcilerin korktukları sanayi alanına girme fırsatı bulmalarını sağlamıştır. Yabancı sermayeli firmalar yerli girişimciler açısından “rakip” değil “ortak” anlamına gelmekteydi. Yalnız bu kural özellikle çok büyük ölçekli firmalarda geçerli idi.

1950'lerin sonlarına doğru ekonominin yeniden kriz sürecine girmesi, izin verilen ve gerçekleşen yabancı sermaye yatırımları arasındaki farkın artmasına sebep olmaktadır. 1950'lerin ortalarından itibaren dış ticaret hacminde daralma devam etmiş, iç ve dış fiyatlar arasında oluşan farkın artması ile TL aşırı değerlenmiştir. Buna karşılık hükümet devalüasyon yapmaya ve uluslararası finansal kuruluşların tavsiye ettikleri istikrar önlemlerini almaya yanaşmamıştır. Aşırı değerli konuma gelen TL ile ihracat yapmak imkânsız hale gelmiştir. Dış çevreler Türk hükümetini istikrar önlemleri almaya zorlamak için, resmi yabancı sermaye şeklinde vermiş olduklar bağış ve kredileri de kıstımlardır. Ülkenin döviz dar boğazına girmesi ithalatın da azalmasına, ithalatın azalması üretim için gerekli olan hammadde ihtiyacını alınamamasından üretimin de azalmasına neden olmuştur. Malın azlığı, mevcut olan enflasyonist baskıyı daha da artırmıştır. 1956'dan sonra fiyatlar genel düzeyinde önemli ölçüde artışlar yaşanmıştır. Önceleri finansal kuruluşların öneri tekliflerini dikkate almayan hükümet, sonunda finansal kuruluşlardan yardım talep etmek zorunda kalmıştır. IMF ve OECD ülkeleri desteği ile Türkiye 4 Ağustos 1958'de devalüasyon yaparak¹¹⁰ Türk lirasının değerini 1dolar 2,80'den 9,00 TL'ye yükseltmiştir ve bazı istikrar tedbirleri almıştır. Alman istikrar tedbirleri ile kısmen de olsa dış ekonomik ilişkilerdeki tikanıklıklar giderilmiştir.¹¹¹ Devalüasyon öncesinde Türkiye dış yardım ve yabancı sermaye için

---

¹⁰⁹ Atilla Eralp, **Türkiye'de İzlenen İthal İkameci Kalkınma Stratejisi ve Yabancı Sermaye**, Ankara : ODTÜ Geliştirme Dergisi Özel Sayı, 1981, s. 623.

¹¹⁰ Hüseyin Şahin, **a.g.e.**, s.114- 115.

¹¹¹ Hüseyin Şahin, **a. g. e.** , s. 116.

1957’de Almanya ve ABD’ye müracaat etmiştir. Her iki ülke de yanıt olarak bu dış kaynakların Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından sağlanmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Türkiye OECD ve IMF’ye başvuruda bulunmuştur. Bu başvurudan sonra OECD 100 milyon dolarlık katkı sağlamıştır. İlave olarak ABD’den 234 milyon dolarlık yardım alınmıştır. IMF ise serbestçe kullanılması için 25 milyon dolarlık kredi açmıştır. IMF, OECD ve Amerika’dan gelen yabancı sermaye bir nebze de olsa ülkenin kaynak darboğazını gidermiştir.¹¹² Diğer bir taraftan 1950’de Türkiye’nin dış borcu 776 milyon TL iken, 1960’da 5 milyar TL’ye, 1963 yılında ise 7 milyar TL’ye yükselmiştir.¹¹³1960’lı yıllara gelindiğinde ise artık Türkiye’de planlı dönem için hazırlıklara başlanmıştır.

1.4.2.6.Planlı Kalkınma Dönemi (1963–1980 Dönemi)

1950’li yılların sonunda yaşanan ekonomik ve siyasi sıkıntılar nedeniyle bu tarihten itibaren planlanma anlayışı gündeme gelmiştir. Fakat Türkiye’de planlama anlayışı ilk kez bu ekonomik sıkıntılarla değil, 1929 yılında Şakir Kebeşir Planı ile gündem gelmiştir. Ancak modern ve geniş çaplı planlama fikri 1955’ten sonra telaffuz edilmeye başlanmıştır. 4 Ağustos 1958 İstikrar Kararları’nda ise plan fikri kabul görmüştür.¹¹⁴

Devlet Planlama Teşkilatı 30 Eylül 1960’ta kurulmuş ve ilk planlama düşüncesi yasal olarak 1961 anayasasının 129. Maddesi ile hükme bağlanmıştır.¹¹⁵ Daha sonrasında Temmuz 1961’de İktisadi Kalkınma Planı’nın hedef ve stratejileri belirlenmiştir.¹¹⁶

---

¹¹² İlker Parasız, **1923’ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1998, s.118- 119.

¹¹³ **İstatistik Yıllığı, 1964- 1965**, Ankara, 1966, s. 2- 19.

¹¹⁴ Nazif Kuyucuklu, **Türkiye İktisadi**, İstanbul : Filiz Kitabevi, 1993, s. 199- 200.

¹¹⁵ Resmi Gazete, **1961 Anayasası**, 20.07.1961 sayı 10859, Düstur no: 4 Tertip 1- 2, s. 2930.

¹¹⁶ Nazif Kuyucuklu, **a. g. e.** , s.200.

İlk olarak on beş yıllık bir süre için her yıl tekrar incelemek üzere, makro ekonomik amaçların belirlendiği 5'er yıllık kalkınma planları oluşturulmuştur. Hazırlanan kalkınma planları kamu kesimi için "emredici", özel sektör için ise "yol gösterici" özellik barındırmaktadır.¹¹⁷ Hazırlanmış olan beşer yıllık kalkınma planlarının ortak niteliklerini şöyle özetlemek mümkündür¹¹⁸;

- Ekonomiyi her yıl belli bir hızda büyütmek,
- Ödemeler dengesinin oluşmasını sağlamak,
- İşsizlik problemine çözüm üretmek,
- Sanayi yoluyla ekonomik gelişmeyi başlatmak,
- Enflasyonist ve deflasyonist yönelimlerin çıkmasını engelleyerek ülke içindeki sosyal adaleti sağlamaktır. Bu planlarda ithal ikameci politikalar ile ekonominin dış kaynaklara bağımlılığının azaltılmasının sağlanmaya çalışılması doğal karşılanmıştır.

1.4.2.6.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) Dönemi (1963- 1967)

Özel sektörün hedefine ulaşabilmesi için yabancı sermaye yatırımlarına gereksinim duyulduğunu kabul eden BBYKP Dönemi'nde hukuki ortamın yabancı sermayeyi teşvik için yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle özel teşebbüsün dış âlemle irtibatının arttıracak, yabancı sermayenin dikkatinin çekilmesini sağlayacak, yabancı sermayenin ülkeye girişini kolay hale getirecek ortamı yaratacak koşulları sağlayabilmek için devletin idari güçlükleri ortadan kaldırması gerektiği düşünülmüş ve yabancı sermaye ile ilgili işlemleri sürdüren devlet kuruluşu tekrar düzenlenerek yeni kurulacak kurumların tek karar merciinin altında bulunması kararı alınmıştır. Bu kurumlar yabancı sermaye tekliflerini değerlendirebilecek, yeni girişimlerin yapılması

---

¹¹⁷ Sefer Şener, **a.g.e.**,s.107.

¹¹⁸ A. Temel, Ş. Boyar ve Ş. Saygılı, **Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946- 1999)**, Planlama Dergisi, Özel Sayı, 2002, s. 53- 54.

için dış âlemle irtibata geçebileceklerdi. Burada Uluslararası mali kuruluşlardan artan miktarlarda proje karşılığı kredi almak şeklinde olan yabancı sermaye yatırımlarının büyüyen kısmını normal sermaye akışına dönüştürmek hedeflenmiştir.¹¹⁹

Ayrıca BBYKP'nin sonrasında çıkarılan Montaj Sanayi Talimatnamesi ile özel yabancı sermayenin geniş ölçüde yer aldığı montaj sanayi yerli imalat açısından kontrol altına alınmış ve 1964'ten itibaren bu açıdan da önemli adımlar atılmıştır.¹²⁰

Yabancı sermayeyi özendirmeyi , ödemeler dengesini sağlamayı planlayan bu tedbirlerin yansırı yurtiçindeki üreticiyi kazanmak için bazı sektörel önlemler de alınmıştır. Özellikle ilaç sanayinde yabancı sermayenin ülke içinde rahat edebilmesi için en azından ilaca giren aktif bir maddenin sentezinin yurt içinde üretilmesi kuralı getirilmiştir. Yurt içinde sentez yapmadan yabancı ilaç üreticilerinin büyümelerine engel olunacaktır. BBYKP'de bu yenilikler dışında yabancı sermaye yatırımlarına yönelik ayrıcalıklı politikalar getirilmemiştir.¹²¹

1.4.2.6.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (İBYKP) Dönemi (1968-1972)

İBYKP'nda ise ilk olarak Yabancı Sermaye Kanunu'ndan yararlanan şirketlerin iki ülkede aynı anda vergilendirilmesini kısıtlayacak önlemler alınmıştır. Bununla beraber, özel sermayeye ek bir tasarruf döviz ve teknoloji kaynağı olarak da değer verilmeye başlanmıştır.

Yabancı sermayenin Türk girişimcisinin teknik bilgi, deneyim ve sermaye kısıtlılığı sebebiyle yatırım yapamadığı sanayi alanlarının gelişimini sağlanması için yatırımlar Türkiye ekonomisinde en yararlı alanlara yönlendirilmiştir. Planda ve programda öngörülmemiş, iç tüketim eğilimlerini özendirici yabancı sermaye yatırımlarına izin verilmemiştir.¹²²

---

¹¹⁹ Devlet Planlama Teşkilatı, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1963, s. 494- 495.

¹²⁰ Sefer Şener, **a.g.e** , s. 109.

¹²¹ Devlet Planlama Teşkilatı, **BBYKP**, 1963, s.282

¹²² Devlet Planlama Teşkilatı, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1968, s.112- 119.

BBYKP yabancı sermayenin teknolojik etkisinden çok ödemeler dengesi üzerindeki etkisi üzerinde duruluyordu. Fakat 1960'lı yılların ikinci yarısında kamuoyunda yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye'ye teknoloji getirmemeleri, ihracata yönelik üretim yapmamaları yoğun bir şekilde eleştirilmeye başlanınca İBYKP da yabancı sermayenin ödemeler bilançosundaki açıkları kapatmasının yanı sıra daha çok teknoloji ve ihracat üzerindeki etkisi faydaları üzerinde durulmuştur.¹²³

BBYKP'de yer alan yerli sanayinin kalkınmasına yönelik tedbirler İBYKP'de de yer almaktadır. Özellikle ilaç ve içki sektöründe korumacı tedbirlere yer verilmiştir. Örneğin içki sanayinde ihracata yönelmiş yatırımlar dışında hiçbir şekilde yabancı sermaye yatırımlarına izin verilmemesine kararı verilmiştir. Yabancı sermayeye getirilen bu sınırlamanın yanı sıra yerli içki üreticisine teşvik ihracat kolaylıkları da sunulmuştur.

1.4.2.6.3. Üçüncü Beş yıllık Kalkınma Planı (ÜBYKP) Dönemi (1973- 1977)

ÜBYKP'de diğer iki plandan daha fazla yabancı sermayeye önem verilmiştir. Bu planda yabancı sermayenin ödemeler dengesi, teknik bilgi ve yönetim becerisi gibi yönlerin önemi kavranmış ve artırılmasının daha yararlı olacağı belirtilmiştir. ÜBYKP ile 6224 sayılı kanuna tabi olan özel sermaye için bazı ek kontroller gelmiştir. Bu kontrollere göre öncelikli olmayan sahalarda özel sermaye için 1962'den önce Türkiye'ye girmiş olanlar dâhil edilmek şartıyla Maliye Bakanlığı'nın 1962 tarih ve 17 sayılı kararname geçerli olacaktır. Bu kararname özel yabancı sermaye firmaları için teşvikleri ve kar transferlerini kısıtlamıştır.¹²⁴ Bu durumsa geciktirici bürokratik engeller ilave edilince 6224 sayılı kanun teşvik edici önlemlerine rağmen ÜBYKP dönemimde bazı yıllarda özel yabancı sermayede azalma yaşanmıştır. 1954'te çıkarılan 6224 sayılı kanun ile özel yabancı sermaye hukuki olarak özendirici olmasına rağmen fiili anlamda fazla özendirici olmamıştır. ÜBYKP'nin uygulandığı 1973- 1977 yılları arasında 6224 sayılı kanunla Türkiye'ye giren özel yabancı sermaye yatırımlarında sektörel anlamda

---

¹²³ Gülten Kazgan, **Montaj ve Sanayileşme**, Cumhuriyet, 18 Ağustos 1967.

¹²⁴ Devlet Planlama Teşkilatı , **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı** ,1973,s. 406-535.

beş yıl boyunca çok büyük bir farklılık yaşanmamıştır. 1974'te 299 milyon liralık özel yabancı sermaye ile kimya sanayi ilk sırada iken, 273 milyon lira ile taşıt araçları ikinci sırada, 261 milyon lira ile elektrikli makine ve elektronik üçüncü sırada yer almıştır. Dönemim sonu olan 1977 yılında ise 676 milyon lira ile taşıt araçları ilk sırada, 465 milyon lira ile kimya sanayi ikinci sırada, 316 milyon lira ile elektrikli makine ve elektronik üçüncü sırada bulunmaktadır.¹²⁵

1.4.2.6.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve İlk Üç Planın Ortak Analizi

İlk üç planda yer almasına rağmen turizm sektörüne Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer verilmiş ve turizm sektöründe yatırım aşamasında ve en az beş yüz yataklık olmak şartıyla, yabancı sermaye payına bakılmayacağı prensibi getirilmiştir.¹²⁶

Planlı dönemde yurt içinde dış kaynağa olan gereksinimin artmasına rağmen, Avrupa ile devam eden dış ilişkilerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. 10 Eylül 1963'te imzalanan Ankara Anlaşması ile ortak pazara dâhil olunmuş ve sonrasında 1970'de Brüksel'de imzalanan katma protokol ile "Yabancı Sermayeye Yerleşme Serbestisi" tanınmıştır.¹²⁷ Ortak pazara dâhil olunması ile beraber ABD'nin yerini, gerek yabancı yatırımlar gerekse borçlanmada Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) almıştır. NATO tarafından sağlanan alt yapı yatırımları İBYKP döneminde düşerken, ÜBYKP döneminde ise yükselişe geçmiştir. Bunun sebebi ise kredi kaynağında Batı Avrupa'nın payının artmış olması ve artık kredilerin ülkelerden değil, uluslararası kuruluşlardan alınmaya başlanmış olmasıdır. Bu değişimin altyapı yatırımı dahil olmak üzere tüm yabancı yatırımlara yansıtıldığını görebilmekteyiz.¹²⁸ Örneğin 1974'te Amerikan menşeli

---

¹²⁵ Mükerrerem Hiç, **Türkiye Ekonomisinin Analizi**, İstanbul :İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, No: 454. Güryeray Matbaacılık, 1980, s. 192- 199.

¹²⁶ Devlet Planlama Teşkilatı, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1977, s. 270- 435.

¹²⁷ Ersin Çamoğlu, **Devletin Dış Ticarete Müdahaleleri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, cilt 29. , 1963, s. 644.

¹²⁸ Erol Manisalı, **Cumhuriyetimizin Elli Yılda Dış Ekonomik İlişkileri**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası Cilt 30, No: 1- 4, Ekim, 1970- Eylül 1971. s. 118; Ayrıca Tuğrul Görgün, **a. g.e.**, s. 42.

yabancı özel sermayeli firmalar %17 ile Türkiye’de ilk sırada iken Almanya %15,3’dür. 1977’de ise durum biraz farklılaşmıştır. %16,5 ile Fransızlar ilk sırada; Amerika %16 ile ikinci; Alman firmalar ise %13,2 ile üçüncü sıradadır. 9- 10Ağustos 1970 zamanında ekonomideki kötü gidişatı frenlemek amacı ile alınan istikrar kararlarından sonra IMF, OECD ve AET gibi kuruluşlardan yaklaşık 234 milyon dolarlık yabancı kaynak sağlanmıştır.¹²⁹

Tablo 13.Türkiye’ ye Yönelen Yabancı Sermaye Hareketleri
(Milyon Dolar) (1923-1979)

Yıllar	Toplam Yabancı Sermaye Yatırımları	Birikimli Toplam *	Yıllar	Toplam Yabancı Sermaye Yatırımları	Birikimli Toplam
1923-1962	22.7	22.7	1971	11.7	117.2
1963	4.5	27.2	1972	12.8	130.0
1964	11.9	39.1	1973	67.3	197.3
1965	11.6	50.7	1974	-7.7	189.6
1966	9.7	60.4	1975	15.1	204.7
1967	9.0	69.4	1976	8.9	213.6
1968	13.9	83.3	1977	9.2	222.8
1969	13.2	96.5	1978	11.7	234.5
1970	9.0	105.5	1979	-6.4	228.1

Kaynak : Devlet İstatik Enstitüsü ve Hazine Müsteşarlığı verilerinden derlenmiştir.

Tablo 13 de görüldüğü üzere Cumhuriyet’ in kuruluş yılından Planlı döneme geçen süreye kadar çok yüksek miktarda yabancı sermaye girişi gerçekleşmemiştir.Cumhuriyet’ in kuruluşundan 1962’ lere kadar 22.7 milyon dolar yabancı sermaye yatırımı ülkemize gelmiştir. Bu yatırımların büyük bir kısmı da 1950’ lerde yapılan düzenlemeler neticesinde gelen yabancı sermaye yatırımlarıdır.

¹²⁹ İlker Parasız, ,a.g.e., s.196-210.

* Rakamlar DİE ‘nin ve Hazine Müsteşarlığı’nın değişik yıllara ait verilerinden derlenerek elde edilmiştir.

Yapılan yasal düzenlemelerin sonucunda maden ,petrol, imalat sektöründe yabancı sermaye varlığının çeşitli sorunlara yol açtığı düşünülmüştür. Bu nedenle 1973'te 1702 sayılı "Petrol Reformu Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanun önceliği kamu sektörüne vermiş ve yabancı özel petrol şirketlerinin yeni rafineri tesisleri kurma ve mevcut tesislerini büyütmelerini engellemiştir. Daha sonraki dönemlerde ise imalat sanayine yönelen yabancı sermayeye kısıtlamalar getirilmiştir. Tüm yapılan bu düzenlemeler ile yabancı sermaye girişi yavaşlamıştır.

Özellikle ilk üç kalkınma döneminde yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye'de düşük düzeylerde kalmasının çeşitli nedenleri vardır. Genellikle bürokrasi yabancı sermayeye çok ılımlı bakmaması yabancı sermaye girişini frenlemiştir. Ayrıca mevzuat yapısının çok karmaşık ve anlaşılmaz olması da yabancı sermayeyi engellemiştir. Bu karışık yapı nedeniyle izin alan birçok yabancı kuruluş daha sonrasında yatırımdan vazgeçmişlerdir. Bunların yanı sıra yabancı şirketlerde çalışacak yabancı uyruklulara sınırlamalar getirilmiş, yatırım sermayesine ve yatırımcılara kanunla sınırlanan kar paylarının düşüklüğü ve bu karların transferinde yaşanan güçlüklerde yabancı sermaye girişini azaltan faktörlerdendir.¹³⁰

1970'li yıllarda yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin Türkiye'de bunlar yaşanırken dünya ekonomisinde de hareketlilik yaşanmaktaydı. 1973'de petrol fiyatlarının %400 artmasıyla başlayan ve 1979'da tekrar %100 artması ile devam eden petrol krizinin ile ilgili olumsuzlukları önlemeye yönelik Türkiye bir düzenlemeye gitmemiş, kriznin neden olduğu cari işlemler açığını ise ; rezerv ve finans hareketleri ile kontrol altına almaya çalışmıştır. 1978'e kadar bu politikalar ile ayarlanmış kriz dönemi yaşanmış, dönemin sonuna gelindiğinde ise Türkiye büyük bir durgunluk içine girmiştir.¹³¹

1970'li yılların sonuna gelindiğinde ise ekonomik dengesizliklere karşı koyabilmesi için Türkiye yeni ekonomi politikaları aramaya başlamıştır.

---

¹³⁰ Sefer Şener, **a.g.e.**, s.119.

¹³¹ İlker Parasız ,**a. g. e.** , s. 277.

1.4.2.7. Finansal Liberalleşmenin Başladığı Dönemden Günümüze Kadar Yaşanan Süreç (1980- 2009)

Türkiye 1979 yılı sonunda ekonomisini içinde bulunduğu durgunluktan çıkarabilmek için 24 Ocak 1980 kararlarını yürürlüğe koymuştur. Bu kararlar ile Türkiye'nin dış dünya ile olan bağlantılarını artıran liberal politikalar uygulanması hedeflenmiştir.

24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlarının ana hatlarını şöyle özetleyebiliriz;¹³²

- Ekonomide istikrarın sağlanması için mikro düzeyde uygulamalar değil makro düzeyde tutarlı kararların alınmalıdır,
- İmalat sektörü ve özel teşebbüsün potansiyel gücünden maksimum düzeyde faydalanılmalıdır,
- Enflasyon kontrol altına alınarak ekonomik büyümede tekrar istikrar sağlanmalı,
- Enflasyonun kontrol altında tutulabilmesi için para ve kredi politikaları dikkatle takip edilmeli, kamu borçlarının azaltılması için Hazine'nin Merkez Bankası'ndan borçlanması takip edilmelidir,
- Yeni yatırımlardan önce atıl duran ve kapasitesi olan yatırımla harekete geçirilmelidir,
- İhracatın artırılmasını reel bir faiz politikası izlemelidir. Bu politika ile yatırımların ülkeye çekilmesi sağlanmalıdır,
- İç ve dış finansman açığının kapatılması için yeni reel faiz oranı ile özel sermaye teşvik edilmelidir.

---

¹³² İlker Parasız ,a. g. e. , s. 283- 284.

25 Ocak 1980’de 8116 sayılı “Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi” ile Başbakanlığa bağlı Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuş, fakat sonrasında Devlet Planlama Teşkilatı’na bağlanmıştır. Ayrıca, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 9 Aralık 1994 tarih ve 4059 sayılı Kanun ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları’nın kurulması sonucunda, Hazine Müsteşarlığının bünyesinde faaliyetlerini sürdürmüştür.¹³³ Yabancı sermaye yatırımı yapmak isteyen yatırımcı ülkenin ekonomisine katkı sağlarsa faaliyete geçebilir zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca Yabancı Sermaye Dairesi’nin yabancı sermaye yatırımına izin verme koşulları şunlardır:¹³⁴

- Yabancı sermaye iştirakinin bulunduğu yatırımın toplam sabit yatırımın tutarı 2 milyon dolardan az, 50 milyon dolardan fazla olmamalıdır.
- Yabancı sermayenin ortaklık payı %10’dan az, %49’dan ise fazla olmamalı , ayrıca yabancı ortağın getireceği sermaye tutarı da bir milyon dolardan az olmamalıdır.
- Proje tutarı 50 milyon doları geçen yabancı sermaye yatırımları için Bakanlar Kurulu’nun izni alınmalıdır.

6224 sayılı Teşvik Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin iki önemli karar alınmıştır. İlki 4 Haziran 1980’de alınan karar ile fiilen Türkiye’ye ithal edilmiş fakat ödemesi yapılmamış mallar yabancı sermaye mallarına dönüştürülmek istenmiştir. İkinci alınan karar ile de 1 Ocak 1980’den sonra tamamı ya da bir kısmı yabancılara ait firmaların Türkiye’de bulacağı petrolün %35’i için ihracat hakkı tanınmıştır.¹³⁵

---

¹³³ Hüseyin Şahin, **a.g.e**, s.191-203.

¹³⁴ İlker Parasız, **Enflasyon, Kriz, Ayarlamalar**, Bursa :Ezgi Kitabevi, Mart ,2001,s.338- 340.

¹³⁵ Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi** , İstanbul : Beta Yayınları, 7.Baskı , 2002,s.450-453

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı kararın çıkarılmasıyla yabancı sermaye üzerindeki tutar engelinin kaldırılması yabancıların Türkiye’deki menkul kıymet piyasasından alım yapabilmesine müsaade etmiştir.¹³⁶

1980 sonrası yapılan tüm yasal düzenlemeler yabancı sermaye girişine ivme kazandırmıştır. Özellikle İsviçre, Almanya, Hollanda, ABD, Bahreyn, Japonya ve İngiltere benzeri ülkelerden bu dönemde çok fazla yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir.¹³⁷ 4 Şubat 1988’de alınan istikrar kararları ile beraber yabancı sermaye girişinde artış yaşanmıştır. Hükümet bu tarihte almış olduğu kararlarla mevduat faizinin serbest olmasını sağlamıştır. Dövizden Türk lirasına dönüşüm başlamış ve döviz girişi sürat kazanmıştır.¹³⁸

Fakat yabancı sermayenin sektörel girişinde birtakım değişiklikler gözlemlenmiştir. Önceden ağırlıklı inşaat sektöründe yatırım yapılırken, bu dönemde hizmet sektörüne öncelik vermişlerdir. Bu da Türkiye’nin sürüdebilir büyümeyi sağlamasında destek olamamıştır. 1988 yılından sonra döviz açığı artması ile beraber tüm kesimler özellikle ihracatçılar devalüasyon beklentisi içine düşmüşlerdir. Bu kaygılara engel olmak amacıyla 4 Şubat 1989’da yabancı sermaye yatırımları ile alakadar istikrar kararları alınmıştır. Bu kararların en önemlisi olan 32 sayılı karar ile yabancı sermayede serbestleşme sağlanmıştır. Bu kararın alınması ile beraber döviz – Türk lirası tam ikamesi gerçekleşmiş ve Türk lirası ile ilgili yapılacak işlemler için çok sayıda yenilik getirilmiştir.¹³⁹

1980 yılından itibaren yapılan yabancı sermayenin teşviki ile ilgili düzenlemelerin olumlu sonuçları 1988 yılına kadar gözlemlenmiş ancak 1989 yılı ve sonrasında yapılan yeni düzenlemeler ve 1991 Körfez Krizi ile beraber sermaye çıkışı

---

¹³⁶ **Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakış**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No : 1989 -1, 1989, s.42-46

¹³⁷ M.Erol İyibozkurt, **Güncel Ekonomik Sorunlarımız**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1997, s.229

¹³⁸ Rıdvan Karluk, **a.g.e.**, s.453-454.

¹³⁹ Haydar Kazgan, Toktamış Ateş ve Diğerleri, **a.g.e.**, s.401-402.

yaşanmaya başlamıştır. Aynı şekilde 1994 krizinde de 4 milyar 257 milyon dolarlık sermaye yatırımı Türkiye' den çıkmıştır. Burada bu kadar hızlı para çıkışının sebeplerinden biri de 1986 yılından itibaren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının daha çok portföy yatırımı şeklinde olmasıdır. Bu vaziyet Türkiye deki sıcak para miktarını ve hareketlerinden kaynaklanan riski hızla arttırmıştır. *

1992 yılında Türkiye' ye fon akışını sağlayabilmek için yüksek reel faiz politikası uygulanmaya başlanmış ,yurtdışından sıcak para girişini arttırabilmek için faiz oranları sürekli yükseltilmiş ve aşırı değerlenmiş TL politikası terk edilmiştir. Mali liberalleşme ile başlayan 1989 -1994 yıllarında aşırı derecede artan portföy yatırımları ekonomik dengelerin bozulmasına , kamu açıklarının çok fazla artmasına , sermaye ve döviz piyasasında düzensizliklere, ödemeler dengesi açığının hızla yükselmesini ve 1994 de yaşadığımız büyük krize sebep olmuştur.

Durumu şöyle özetlersek ; çok fazla sıcak para girişi , TL' nin aşırı değerlenmesine , TL'nin aşırı değerlenmesi işgücü maliyetinin artmasına ve ihracatın azalmasına,ihracatın azalması ithalatın artışına neden olur. Bu zincirleme ilişki sonunda iç ve dış dengeler hızla bozulmuş ve Türkiye ekonomisi rekabet gücünü kaybetmiştir. Ayrıca krizin beraberinde getirdiği istikrarsız ortam yabancı sermayedarların güvenini zedelemiştir. Türkiye piyasalarında yeniden güven ortamını sağlamak , ödemeler dengesi açığını biraz da olsa azaltabilmek için Kamu İktisadi Teşebbüsleri(KİT) nin özelleştirmek , ekonomide yapısal değişiklikler yapmak ve yeniden güçlendirmek adına 5 Nisan Kararları olarak tanınan İstikrar Paketi uygulamaya alınmıştır.¹⁴⁰

Ekonomideki dengesizlikleri gidermek ve istikrar sağlamak amacıyla alınan **5 Nisan Kararlarını** şöyle özetleyebiliriz; ¹⁴¹

- Bankaların devlete vermek zorunda olduğu munzam karşılıklar sıfırlanmıştır.

---

¹⁴⁰ Hüseyin Şahin , a.g.e , s. 235-240 .

¹⁴¹ Rıdvan Karluk, a.g.e , s. 412-413.

- Döviz piyasası serbest rekabet şartlarına bırakılmıştır. Döviz kurlarının daha yüksek düzeyde denge bulması beklenmiştir. Yani, TL' nin devalüasyonu serbest piyasaya bırakılmıştır.
- 10 yıl sonra IMF ile ilk kez stand-by anlaşması imzalanmıştır.
- Kamu harcamalarında tasarruf sağlamak için çok sayıda önlem alınmıştır. Örneğin kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi için gerekli mal ve hizmet alımları kısıtlanmış , ihalelerin bir kısmı ertelenmiş ,ücret ve maaşların bütçe imkanları ile orantılı olmak kaydı ile sınırlı arttırılacağı ilan edilmiştir.
- KİT ve Tekel ürünlerine zam yapılmıştır.
- TL' nin yeniden cazip hale getirilebilmesi ve likidite çıkışının engellenebilmesi için hazine bonusu, tahvil ve repo gelirlerinden alınan % 5 lik vergi kaldırılmıştır.
- Bir kez alınacak olan taşıt , net aktif vergisi gibi ek vergiler getirilmiştir.
- Kamu kurumlarının paralarının MB veya Ziraat Bankası dışında başka bir yerde tutulmamasına karar verilmiştir.
- TL Mevduatların ve Döviz Tevdiat Hesaplarının sigorta kapsamı 50 milyondan 150 milyona çıkarılmış daha sonrasında da mevduatlara sınırsız devlet güvencesi verilmiştir.
- Bankaların faiz oranlarındaki değişikliği 2 gün önceden MB' na bildirme zorunluluğu kaldırılmıştır.

5 Nisan Kararları o günkü zor durumdan biraz kurtulmayı sağlasada istenen hedeflere tam olarak ulaşabildiği söylenememektedir. Türkiye ' de alınan 5 Nisan Kararları ile emek ucuz üretim faktörü olmuş fakat bu koşul yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için yeterli olamamıştır. Çünkü yabancı sermayeyi özendirici önlemlere çok fazla yer verilememiştir.

Türkiye de 1986' dan itibaren liberizasyon süreci ile beraber hız kazanan ve 1990 da ağırlığını hissettirmeye başlayan yabancı sermaye yatırımlarının 1994 Ekonomik Krizi ile beraber içeriğinin büyük bir kısmı portföy yatırımları olduğu görülmektedir. 1986 yılında 146 milyon dolar olan yabancı sermaye yatırımları 1993 yılına gelindiğinde 3.917 milyon dolar olmuş ve en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1993 yılında yabancı sermaye yatırımlarının çok büyük bir kısmı ile hazine bonosu ve devlet tahvili almaya yönelmiştir. 1992- 1996 tarihleri arasında gerçekleşen portföy yatırımları 8.293 milyon dolardır ve bu rakam son on yıldaki doğrudan yabancı sermaye yatırımı olan 2.360 milyondan çok daha fazladır. Fakat 1994 de ülkemizde yaşanan ekonomik kriz ile birlikte siyasi istikrarsızlığın artması yabancı sermayenin sıcak para olarak çıkmasına sebep olmuştur.

Tablo 14 de görüldüğü üzere 1995 yılından itibaren bazı yıllar hariç portföy yatırımları ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları sürekli artış trendindedir. Portföy yatırımlarındaki artışın sebebi alınan kararlar ile kambiyo rejiminin serbestleşme ve faiz haddinin yükselmesi iken ; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artış sebebi ise birçok yabancı sermayeli büyük şirketin Tek Avrupa hedefi nedeni ile rekabetin hızlanmasından korkmaları ve kendilerine yabancı ortak desteği bulmaya yönelmeleri ve yapılan özelleştirmelerdir

Tablo 14. 1995 – 2008 Döneminde Gerçekleşen Yabancı Sermaye Yatırımları
(Milyon Dolar)

Yıllar	Portföy Yatırımları	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	Toplam Sermaye Yatırımları
1995	237	885	1.122
1996	570	722	1292
1997	1634	805	2439
1998	-6711	940	-5771
1999	3429	783	4212
2000	1022	982	2004
2001	-4515	3352	-1163
2002	-694	1137	443
2003	2569	1752	4321
2004	8023	2785	10808
2005	13709	10031	23740
2006	8500	20185	28685
2007	5138	22214	27352
2008	2250	18000	20250
Toplam	35161	84573	119.734

Kaynak : DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler.

Türkiye de yaşanan krizin ardından 1998 yılında Güney Asya Krizi Türkiye'yi derinden etkilemiş ve yabancı sermaye çıkışına hız kazandırmıştır .¹⁴²Yine Tablo 14 de görüldüğü üzere Yabancı Sermaye Yatırımlarının 2001 ve 1998 yıllarında sekteye uğramış olup sebepleri şunlardır:

* 1998 de yaşanan Asya ve Rusya Krizleridir. Bu krizler küresel ölçütte güvensizlik ortamına neden olmuş özellikle de Türkiye' den sıcak para dediğimiz portföy yatırımları çıkışına hız kazandırmış.

---

¹⁴² Meral Varış Tezcanlı , Sibel Kumbasar Bayraktar , ve Diğerleri .a.g.m., s. 99-100 .Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatı , Ekonomik Göstergeler.

* 2001 yılında yaşanan sıkıntının nedeni de Türkiye de 2000 Kasım ve 2001 Şubat ayında çıkan ekonomik krizlerdir. Örnek vermek gerekirse 2000 Kasım krizi ile Opel' in İzmir' deki fabrikasını kapatması , Pirelli' nin yatırımlarını Mısır' a kaydırması , Toyota' nın Yaris marka arabasını üretmek için son anda Türkiye' den vazgeçip Fransa'yı tercih etmesi, Opel' in Türkiye' de üretmeyi düşündüğü hafif araç üretim projesinden vazgeçmesi gerçekleşmenin düşük kalmasına neden olmuştur.

05.06.2003 tarihinde 4875 sayılı ‘ Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nu yürürlüğe girmiştir. Daha önceden yabancı sermaye yatırımlarının hukuksal alt yapısını oluşturan 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunundaki eksiklikler böylelikle giderilmiştir. Uygulamaya alınan bu kanunla 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu güncellenmiş ve uluslararası standartlar seviyesine getirilmiştir. 2003 yılından itibaren ise yapılan yeni düzenlemelerin etkisi, petrol fiyatlarının artması yabancı sermaye yatırımlarını tekrar artmıştır.¹⁴³ Özellikle istikrar ortamının sağlanması ve Türkiye' nin sahip olduğu konum, ucuz üretim faktörleri gibi unsurlar 2005 ve sonraki yıllarda ciddi boyutlarda yabancı sermaye girişine neden olmuştur. Artışın diğer bir nedeni AB ile ilişkilerin iyiye gitmesidir. AB ile müzakerelerin başlaması Türkiye piyasa şartlarının daha iyiye gitmesine ,güven ortamının yeniden kazanılmasına sebep olmuştur. Bu da yabancı sermaye yatırımlarını çekici hale getirmiştir. Tablo 15 de 2005 yılından itibaren doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sürekli katlanarak arttığını görmekteyiz.

---

¹⁴³ Hazine Müsteşarlığı ,Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü , 2001 Yılı Raporu Ankara, 2001, s. 1

Tablo .15. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı
(Milyon Dolar)

YILLAR	İZİNLER	GİRİŞLER	ÇIKIŞLAR	NET
1981	338	141	46	95
1982	167	103	48	55
1983	103	87	41	46
1984	271	113	0	113
1985	235	99	0	99
1986	364	125	0	125
1987	655	115	0	115
1988	821	354	0	354
1989	1.512	663	0	663
1990	1.861	684	0	684
1991	1.967	907	97	810
1992	1.820	911	67	844
1993	2.063	746	110	636
1994	1.477	636	28	608
1995	2.938	934	49	885
1996	3.836	914	192	722
1997	1.678	852	47	805
1998	1.647	953	13	940
1999	1.700	813	30	783
2000	3.477	1.707	725	982
2001	2.725	3.374	22	3352
2002	2.243	622	5	617
2003	1.208	745	8	737
2004	0	1.291	100	1191
2005	0	8.537	336	8201
2006	0	17.814	1.687	16127
2007	0	19.190	2.280	16910
2008	0	14.911	2.604	12307
2009(Ocak-Mart)	0	1.013	552	461
TOPLAM	35106	79.354	9087	70.267

Kaynak : TCMB, DPT, HM.

Yıllar itibari ile ülkemize yatırım yapan ülkeleri incelediğimizde çoğunluğun Avrupa Birliği ülkelerinde olduğunu gözlemleriz. Tablo.16 da görüldüğü üzere Türkiye'

de yabancı sermaye yatırımına sahip Avrupa Birliği ülkelerinin arasında ilk sırada Hollanda gelmektedir. Bu ülkeyi Almanya ve ABD takip etmektedir. AB ülkelerinin toplamının ise yabancı sermaye yatırımı 2008 yılında yapılan toplam yabancı sermaye yatırımlarının yaklaşık % 76 iken 2009 yılında % 89 civarında gözlemlenmektedir.¹⁴⁴

Tablo.16. Türkiye’ de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayenin Ülkelere Göre Dağılımı(Milyon Dolar) (2004-2009)

Ülke	2004	2005	2006	2007	2008	Ocak-Mart 2009
AB Ülkeleri	1027	5006	14489	12600	11281	1634
Almanya	73	391	357	954	1217	102
Fransa	34	2107	439	368	685	478
Hollanda	568	383	5069	5443	1738	149
İngiltere	126	166	628	702	2294	47
İtalya	14	692	189	74	222	31
Diğer AB Ülkeleri	212	1267	7807	5059	5125	827
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	6	1646	85	373	291	31
Afrika Ülkeleri	-	3	21	5	82	-
A.B.D	36	86	848	4212	863	74
Kanada	61	26	121	11	24	-
Orta –Güney Amerika ve Karayipler	-	8	33	494	60	1
Asya	60	1756	1927	1405	2292	73
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	54	1678	1910	608	2132	122
Diğer Asya Ülkeleri	6	78	17	797	160	51
Diğer Ülkeler	-	2	115	36	2	12

Kaynak : Hazine Müsteşarlığı , Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Ankara , 2009,s.9.

Son yıllarda Türkiye’ de kurulan yabancı sermayeli şirketlerin kuruluş türlerine göre dağılımı 17 nolu tablo yardımıyla incelemeniz mümkündür .

¹⁴⁴ Hazine Müsteşarlığı, **Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni** ,Ankara, 2009, s.10.

Tablo.17. Kuruluş Türlerine Göre Yabancı Sermayeli Şirketler
(Adet) (1954-2009)

	1954-1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Ocak-Mart 2009
Yeni	3928	356	351	371	889	1608	2284	2571	2292	729	436
İştirak	495	116	119	123	206	478	503	653	651	163	138
Şube	157	20	34	23	36	64	58	64	60	22	11
Toplam	4580	492	504	517	1141	2150	2845	3288	3703	914	585

Kaynak : Hazine Müsteşarlığı ,**Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri**, Mart 2009.

2003 yılında yürürlüğe giren 4875 sayılı kanun ile şirket sayılarında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. 2005 yılında 1,8 milyar dolar olan gayrimenkul için gelen yabancı sermaye 2006 yılında % 60 değişim göstererek 2,9 milyar dolara çıkmıştır. Bunun sebebi de Türkiyede çoğunlukla gayrimenkul alımı olmaması genelde şirket satın alınması için gelinmesi idi.¹⁴⁵ 2007 yılında yabancı sermayeli şirket sayısında artış devam ederken krizin etkisi ile 2008 yılında ve 2009 yılının ilk çeyreğinde ciddi düşüşler yaşandığı gözlemlenmektedir.

Yabancı Sermaye Teşvik Kanununun kabulünden 2000' li yılların başına kadar geçen süreçte sektör dağılımında en fazla payı hizmetler sektörü almakta iken, 2000' li yıllarda önceliğini ve payını arttırarak yine ilk sıralarda yer almıştır. 2006 yılında gerçekleşen ciddi yabancı sermaye girişinin ağırlıklı kısmı hizmetler sektöründe yer alan mali kurumlar, ulaştırma ve haberleşme alt sektörlerinde gerçekleşmiştir. Özellikle bankacılık sektöründe birleşme ve satınalma yaşandığı gözlemlenmektedir. Finansbank NBG'ye, Denizbank Dexia'ya ,Akbank Citigroup'a satılmıştır. Ayrıca 2007 yılında Oyakbank'ın Hollandalı ING Group'a satışı olmuştur..¹⁴⁶ Tablo 18 de faaliyette bulunan yabancı sermayeli kuruluşların sektörel dağılımını görmekteyiz.

¹⁴⁵ Kamil Uslu ve İlyas Süzen, **a.g.e**, s.81-84

¹⁴⁶ Şenol Babuşcu, **Yabancı Sermayeli Bankalar Neden Geliyor ?**, Ekonomist Dergisi, 18.07.2007. http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=49 (01 Ekim 2008)

Tablo .18 . Türkiye’de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Kuruluşların Sektörel Dağılımı (Milyon TL) (2004-2009)

Sektörler	2004	2005	2006	2007	2008	Ocak
						Mar.09
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	4	5	5	5	26	16
Balıkçılık	2	2	1	3	19	1
Madencilik ve Taşocakçılığı	73	40	122	336	173	14
İmalat Sanayii	190	785	1.866	4.210	3.828	196
Elektrik, Gaz ve Su	66	4	112	567	1.053	972
İnşaat	3	80	222	285	720	114
Toptan ve Perakende Ticaret	72	68	1.166	169	2.073	139
Oteller ve Lokantalar	1	42	23	33	27	1
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	639	3.285	6.696	1.116	169	56
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	69	4.018	6.957	11.662	5.925	116
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	3	29	99	560	673	178
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	35	74	265	177	150	3
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	33	103	105	13	59	19
Toplam	1.190	8.535	17.639	19.136	14.895	1.825

Kaynak : Hazine Müsteşarlığı , Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Ankara , 2009, s.4-8

Türkiye de yabancı sermaye yatırımlarının 159 yıllık geçmişi olmasına rağmen önemi 1950 ’ lerde kavranmıştır. 1954 yılında çıkarılan yabancı sermaye teşvik kanunu ile beraber artışa geçen yabancı sermaye yatırımları 1980’ lere kadar çok fazla

yol alamamıştır. Gerçek artış trendi 1980'lerden sonra yaşanmıştır. Fakat 1990'larda hızla artan yatırımlar ülkemizde yabancı sermaye politikaları yetersizliği nedeni ile 1990'lı yılların ortalarında durağanlaşmıştır. Sadece coğrafik konum, ucuz işgücü ve kısa vadeli kar amacı ile yabancı sermaye girişi olurken, AR-GE, yerli sermaye ile bağlantı kurma amaçlı yabancı sermaye yatırımı çok fazla gözlemlenmemiştir. Ta ki 2000'li yıllara kadar 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile beraber piyasa istikrarı ve güven ortamının sağlanması yabancı sermayeli şirketler için tekrar Türkiye'yi cazip hale getirmiştir. Tarihsel perspektiften bakıldığında bugün itibarı ile gelinen nokta iyi bir gelişimi gösterse de ülkenin sahip olduğu potansiyeli düşündüğümüzde yetersiz kalmakta olduğunu daha alıncak çok fazla yol olduğunu görmekteyiz. Son dönemlerde olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen yabancı sermaye girişine engel olan bazı faktörler bulunmaktadır. Bunlar ;¹⁴⁷

- 1993-2002 yılları arasında yaşanan siyasi ve ekonomik krizler istikrarsızlığa neden olmuş uluslararası çevrelerin güvenini zedelemiştir.
- Enflasyonun etkisiyle, gelen yabancı sermayenin kısa sürede aşılması. Bunun sebebi ise Türkiye'de yüksek enflasyon olmasına rağmen enflasyon muhasebesi çok kabullenilmemiş olmasıdır.
- Yeterli özelleştirme yapılamaması ve yap işlet devret modelindeki uygulamalar yabancı sermaye girişini negatif etkilemektedir.
- Halen Türkiye'de az da olsa altyapı sorunu bulunmaktadır.
- Bütçe açıkları yabancı sermaye yatırımlarını ürkütmektedir.
- İnsan Hakları, AB'ye uyumdaki gecikmelerin yaşanması, fikri mülkiyet haklarının yeteri ölçüde korunamaması Türkiye'nin imajını zedelemekte ve yabancı sermaye girişini olumsuz etkilemektedir.

---

¹⁴⁷ Ülgen Gülden, **Yabancı Sermayenin İstihdam Üzerindeki Etkileri**, İstanbul: Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XX. Sayı : 1., 2005, s.38-39.

- Tüm bunların yanı sıra bürokratik engeller ,mevzuatın sık sık değişmesi ,kayıt dışı ekonomi nedeni ile rekabetin adil olmayışı gibi etkenler de yabancı sermaye girişini azaltmaktadır.Fakat Türkiye yabancı sermaye girişine engel olan tüm bu faktörlerin yanı sıra konumundan ötürü çok önemli bir avantaja sahiptir.Bu avantaj rekabetçi bir piyasa oluşturmaktadır.Ayrıca 2003 yılına kadar hükümetin tutumu sebebi ile dezavantajımız olan mevzuat ,bürokratik engeller ve ekonomik istikrarsızlık gibi konularda çok önemli yollar katedilmiştir.

Türkiye güçlü konum avantajını kullanarak zayıf yönlerini geliştirmek ve yabancı sermaye girişini arttırmak için öncelikle şunları yapması gerekmektedir :¹⁴⁸

- İlk olarak kayıtdışı ekonomi ile mücadele edilmelidir. Çünkü kayıtdışı ekonomi haksız rekabet ve adil olmayan bir ticaret ortamına neden olmaktadır. Sadece yabancı sermaye teşviki için değil ülke vatandaşlarını koruyabilmek için de kayıtdışı ekonominin önüne geçmek gerekmektedir.
- Vergi ve teşvik kanunları günün şartlarına göre yeniden düzenlenmelidir.
- İstihdam ve eğitim yapısı yabancı sermaye yatırımlarına uygun hale getirilmelidir. İstihdam üzerinde yüksek prim ve vergiler yabancı sermaye girişine engel olmaktadır.
- Ar-ge yatırımları artırılarak ülkenin teknolojik altyapısı yenilenmelidir.
- Fikri ve sinai mülkiyet haklarına önem verilmeli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Türkiye'nin konum avantajı , genç nüfusu ve büyüme trendinde oluşunun dış dünyaya iyi reklamı yapılmalıdır.

---

¹⁴⁸ Tahir Uysal, **Doğrudan Yabancı Yatırımlar Türkiye Ekonomisi İçin Yeni ve Önemli Bir Olgudur**, İşveren Dergisi,Cilt .45.Sayı . 8. Mayıs 2007,s.27

- Son olarak AB' ye uyum sürecinde üyelik için gerekli şartlar yerine getirilmelidir ve eğer bu sağlanırsa AB üyesi yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye' ye girişı daha da artacaktır.

Türkiye ekonomisi için yabancı sermaye yatırımları şüphesiz ki çok önemlidir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan ve konum , nüfus gibi önemli avantajları bulunan ülkemizin 2000'li yıllarda siyasi istikrar ile beraber uygulamaya koyduğu politikalar yabancı sermaye girişine ivme kazandırmış ve ekonomi büyüme trendine geçmiştir. 2007 yılında küreselleşmenin etkisiyle başlayan global kriz bu ivmeyi yavaşlatsada yeni alınacak kararlar ve izlenecek politikalar ile tekrar yabancı sermaye girişine hız kazandırılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

2.1. Banka Tanımı ve Türleri

Genel bir tanım yapacak olursak banka ; mevduat kabul eden , bu mevduatı en verimli şekilde kredi şeklinde kullanılmasını amaçlayan veya faaliyetlerinin temel konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur. Farklı bir tanım olarak banka ; para , kredi ve sermaye konularına giren her tür işlemleri yapan ve düzenleyen ,özel veya kamusal kişilerle,işletmelerin bu alandaki her çeşit gereksinimlerini karşılama faaliyette bulunan ekonomik bir birimdir. Bankalar iki türe ayrılır : ¹⁴⁹

2. 1.1. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar

Sermaye kaynaklarına göre bankalar milli sermaye ile kurulan ve yabancı sermaye ile kurulan bankalar olmak üzere ikiye ayrılır.

a)Milli Sermaye ile Kurulan Bankalar

Ülkemizin kanunlarına göre kurulmuş olan , sermayesi Türk Parası olarak konulan , sermayenin çoğunluğu ve yönetimi, denetimi Türklere ait olan bankalardır. Devlet Bankaları, Özel Sermayeli ve Karma Sermayeli olmak üzere 3 e ayrılır.

b)Yabancı Sermaye ile Kurulan Bankalar

Sermayenin tamamı yabancı uyruklu kişi ve kuruluşlara ait olan bankalardır. Bu bankaların yönetim ve kuruluş merkezleri Türkiye sınırları dışında bulunur.

---

¹⁴⁹ Metin Takan , **Bankacılık Teori,Uygulama ve Yönetim** , 2. Baskı, Ankara : Nobel Basım Evi, 2002,s.1-17.

2.1.2.Faaliyet Konularına Göre Bankalar

Bu gruptaki bankalar 5' e ayrılmaktadır.

a) Emisyon Bankaları (Merkez Bankaları)

Buldukları ülkenin veya Avrupa Birliği' nde olduğu gibi bir ülkeler topluluğunun para politikasının belirlenmesini sağlayan kurumdur.Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası gibi.

b) İş ve Ticaret Bankaları

Geleneksel faaliyetleri mevduatın hertürünü toplayarak bu fonları kısa , orta ve uzun vadeli krediye dönüştürmektir. T.C Ziraat Bankası, Akbank A.Ş gibi.

c) Tasarruf (Mevduat) Bankaları

Genellikle gelişmiş ülkelerde bulunan bu tür bankalar, esas faaliyetleri şahısların küçük çaplı tasarruflarını toplayarak işletmektedir. Bu topladıkları fonları ise genellikle ipotek karşılıklı yada güvenli teminatı olan krediler için kullanırlar.

d)Ziraat ve Sanayi Bankaları

Ziraat Bankaları isminden de anlaşıldığı üzere tarım alanında faaliyet gösterenlerin kredi gereksinimlerini karşılar. Sanayi Bankaları ise bir çeşit spekülasyon ve finansman bankalarıdır.

e) Yatırım ve Kalkınma Bankaları:

Özel yada Kamu sektöründeki işletmelerin uzun dönemli finansal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamayı amaçlayan bankalardır. Yatırım Bankaları , işletmelerin hisse senetlerini ve tahvillerini tasarruf sahiplerine ulaştırır. Kar amacı ile şirketlerin hisse senedi ve tahvillerinin piyasaya sunulması işlemlerini yürütürler. Kalkınma Bankalarının fonksiyonları ise yatırım bankalarından farklıdır. Özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde yatırım projeleri hazırlanması ve değerlendirilmesinde ihtiyaç duyulan teknik bilgi ve deneyimin yanı sıra uzun vadeli fon bulunabilmesini kalkınma bankaları sağlar.

2.2. Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankaların Payları

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sisteminde her ülkenin yabancı sermayeli banka girişlerine karşı uyguladığı politikalarının farklılığından ötürü yabancı bankaların sektör paylarında çeşitlilik olduğu gözlemlenmektedir.

2.2.1. Gelişmiş Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar ve Sektördeki Payları

Güçlü ekonomileri ile örnek model teşkil eden gelişmiş ülkelerin bankacılık sektöründe yabancı sermayenin payı gelişmekte olan ülkelere nazaran çok daha azdır. Sadece çok gelişmiş bir finans piyasası olan İngiltere’ de gelişmekte olan ülke örneklerinde görebildiğimiz oranlara yakın yabancı sermayeli bankalar bulunmaktadır. Onun dışındaki gelişmiş ekonomilerin bankacılık sisteminde yabancı sermayeli bankaların payı % 25 civarında iken AB-27 ülkelerinde de bu oran % 28 ,7’dir.¹⁵⁰Bunu Tablo 19 da gelişmiş ülkelere birkaçının bankacılık sektöründeki yabancı sermayeli bankaların payını inceleyerek gözlemleyebiliriz.

Tablo . 19. Gelişmiş Ülke Ekonomilerindeki Yabancı Sermayeli Bankaları Payı (2008)

Ülkeler	Sistemdeki Yabancı Payı
Almanya	11,1
İtalya	17,4
Fransa	12,9
Portekiz	23
Hollanda	17,6
Belçika	24,8
Yunanistan	23,2
İngiltere	53,4

Kaynak : BDDK –TCMB , Eurostat, ECB Report- 2008

¹⁵⁰ TCMB ; **Finansal İstikrar Raporu** , Kasım 2008 , Ankara.s.37.

2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar ve Sektördeki Payları

Çalışmamızın bu bölümde aynı kategoride yer aldığımız ve bankacılık sistemimizin benzer gelişim gösterdiği gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sistemini genel hatları ve ülke örnekleri ile inceleyeceğiz.

Uluslararası bankacılık faaliyetleri , 1960' lı yıllardan itibaren uluslararası ticaret işlemlerinin ve doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasıyla önemli ölçüde büyümüştür. II.Dünya Savaşı sonrasında oluşan olumsuz tavr özellikle 1980' lede tamamen ortadan kalkmıştır. 1990' lı yıllarda başlayan deregülasyon süreciyle birlikte ülkelerin uygulamaya geçtiği serbestleşme politikaları, yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurumlarına imkan sunan düzenlemeler ,yaşanan bankacılık krizleri ile kazanılan deneyimler , gelişmekte olan ülkelere doğru olan uluslararası sermaye akımları ,teknolojik gelişmeler gibi faktörlerin de etkisi ile özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların payında ciddi artış sağlamıştır. Bu süreç gelişmekte olan ülkelerde konsolidasyon sürecine de ivme kazandırmış ve bankacılık sisteminin korumacı yapısı hızla değişmiştir.¹⁵¹

2.2.2.1. Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri' nde Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi

1990' ların ikinci yarısında Orta ve Doğu Avrupa' da yabancı sermayeli bankaların bankacılık sektörüne girişlerinde artış gözlemlenmiştir ve 1999 yılının sonuna gelindiğinde sektörün toplam aktif büyüklüğünün % 50'sinden fazlasının yabancı sermayeli bankaların kontrolünde olduğu görülmüştür. 1990' ların yarısında yaşanan bankacılık krizi sonrasında kamu bankalarının satışı yabancı sermayeli bankaların sektöre girişini önemli ölçüde arttırmıştır. Başlangıçta satışların büyük bir kısmı orta ölçekli bankalarda olmuş ,fakat daha sonraki süreçte çok büyük kamu bankalarıda ticari bankalara satılmıştır. Yabancı sermayeli bankaların bu bölgede

---

¹⁵¹ Pelin Ataman Erdönmez, **Brezilya' da Banka Yeniden Yapılandırılması ve Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi** ,İstanbul : Bankacılar Dergisi, sayı 35, s. 27.

sektördeki rolleri konusunda yapılan çalışmalar kamu bankalarının büyük bir kısmının satılmasının olumlu sonuçlar doğurduğunu , sektörün genelinde performansın arttığını göstermektedir.Yerli bankalar hizmet gelirleri konusunda yabancı sermayeli bankalardan daha iyi performans gösterebilir , toplamış oldukları mevduatı krediye dönüştürme konusunda yabancı sermayeli bankaların gerisinde kaldıkları gözlemlenmiştir.¹⁵²

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yabancı bankaların ulusal ekonomiye girişlerinde devletin uygulamaya geçtiği politikalar kadar sektöre girmek isteyen yabancı sermayeli bankaların politikaları da etkili olmuştur. Orta ve Doğu Avrupadaki ülkelerde büyük borç problemi yaşayan , ekonomik çalkantı ve kısıtlardan kurtulmak isteyen , sermaye yetersizliği olan, büyümeleri için gerekli fonu bulmakta zorlanan, finansal sektörde faaliyet gösterebilecek yönetim altyapısına , deneyime ve beşeri kaynağa sahip olmayan ulusal bankacılık sektörü bulunmaktadır.Böyle bir sistemde , devlet finansal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yabancı kaynaklara ve bundan ötürü yabancı sermayeli bankalara ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir taraftan , yabancı sermayeli bankalar da güçsüz ve sorun yaşayan bankaları değerlerinden daha ucuza alarak, piyasa paylarını arttırma fırsatını değerlendirmektedir.Yani, hem ulusal ekonomideki devlet politikaları hem de giriş yapmayı hedefleyen yabancı bankaların politikaları Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yabancı sermayeli bankaların girmesini hızlandırmıştır.¹⁵³

Aşağıdaki Tablo 20 de görüldüğü üzere bu ülkelerde , 2008 yılı itibari ile yabancı sermayeli bankaların sektörün büyük bir kısmına hakim olduğu görülmektedir. Bu durum sağladığı faydaların yanısıra berbaberinde bazı olumsuzlukları getirmektedir. Örneğin güçlü yabancı bankalar aktif kalitesini koruyabilmek adına, sahip oldukları

---

¹⁵² JohnP. Bonin, Hasan Iftekhar and Paul Wachtel, **Bank Performance ,Efficiency and Ownership in Transition Countries** , Paper Presented at the Ninth Dubrovnik Economic Conference, sponsored by the Bank of Croatia, June 26-28,**BOFIT(Bank of Finland)Discussion Papers2004** ,No : 7.

¹⁵³BIS PAPERS ,**The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition ,Consolidation and Systemic Stability.** Monetary and Economic Department . No : 4 ,Ağustos 2001.www.bis.org/publ/bispap04g.pdf(15.09.2008)

kaliteli ve karmaşık hizmet politikası ile kendilerine az riskli ve verimli müşterileri çekmekte; yerel bankalar ise ikinci sınıf daha az verimli yada verimsiz müşterilere hizmet sunmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da ulusal bankalar yabancı sermayeli bankalar ile daha fazla mücadele edemeyip birleşme yoluna gitmeyi seçebilmektedirler.

Tablo .20. Orta ve Doğu Avrupa Bankacılık Sektöründe
Yabancı Sermaye Banka Payları (2008)

Ülkeler	Sistemdeki Yabancı Payı (%)
Macaristan	57,4
Çek Cumhuriyeti	91,5
Polonya	70,5
Romanya	82,1
Letonya	58
Litvanya	83,7
Bulgaristan	81,6

Kaynak : BDDK –TCMB , Eurostta, ECB Report- 2008 .

Seçilmiş ülke örnekleri;

a)Macaristan'ın Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

Macaristan toplu özelleştirmenin yapılmadığı tek eski komünist ülkedir. Bunun yerine, İngiliz stili çerçevesinde kuruluşların tek tek özelleştirilmesi yöntemi benimsenmiş ve kural olarak alıcıların bedelin en azından bir kısmını nakit olarak ödemesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca , yabancılara özellikle stratejik yatırımcılara çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır fakat bununla beraber ne faaliyeti gösterecekleri , ne yatırım yapacakları konusunda da bazı kısıtlamalar getirmişlerdir.Tüm izlenen bu politikalar Macaristan' ın geçiş ekonomileri uygulayan ülkeler arasında , hem makro istikrarı yakalamasına hem de piyasa ekonomisine geçişte en iyi performans gösteren ülkelerden biri olmasına sebep olmuştur.Özellikle finansal sektörde gerçekleştirdiği reformlar ile gelişmiş ülkeler arasında yer almıştır.

Yapılan düzenlemeler ile beraber bankacılık sektörünün gelişmesi ve ilerlemesi içinde gerekli koşullar sağlanmıştır. Macaristan'da bankacılık sektöründe

1987 yılında önemli bir yapısal değişiklik yapılmıştır. Hem ticari banka faaliyetleri , hemde Merkez bankacılığının Macaristan Merkez Bankası (Magyar Nemzet Bank) tarafından yürütüldüğü tek bankalı yapıdan bahsi geçen faaliyetlerin ayrıldığı iki kademeli bankacılık sistemine (two-tier banking system) geçiş gerçekleşmiştir. Merkez Bankası Kredilendirme Departmanı üç kamusal sermayeli ticaret bankasına – Hungarian CreditBank (MHB), Budapeşt Bank , Commercial and Credit Bank (K&H) – devredilmiştir.Krediler fonksiyonunu üstlenmiş üç kamu bankası çok yüklü miktarda tahsili gecikmiş krediyi devralmış, farklı sektörlere göre portföyü paylaşmışlardır. Fakat sektörel bölünme bankacılık sistemini olumsuz etkilemiştir. Bu süreçte yabancı bankalar ve ortak girişimlerle piyasada varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1988 yılında ise bankacılık sektörü yabancı teşebbüslere tamamen açılmıştır. 1990' lı yılların başında yaşanan dışsal şoklar ve iç politikaların adaptasyon sürecinde yaşanan içsel gelişmelerin yoğun hissedildiği dönem olan 1993 yılında ise toplam krediler içerisindeki takipteki krediler % 30'lara kadar çıkmıştır. Bu dönemde bankacılık sektörü bilhassa kamu bankaları ciddi miktarda kaynak ve nakit fon kaybına uğramıştır. Bu kayıplar nedeni ile banka iflaslarının yaşanmaması ve kamu bankalarının batmaması için rehabilitasyon ve konsolidasyon sürecinin başlamasını sağlanmıştır. 1995 yılında ekonomik istikrar önlemleri alınmış ve hızlı bir şekilde köklü yapısal reformların yapılmıştır. Sıkı para politikası izlendiği dönemde sermaye piyasasına açılarak özelleştirmeler yapılmıştır. OTP Bank dışındaki birçok banka hızlı bir şekilde stratejik yatırımcılara satılarak özelleştirilmiştir.1993-1995 yılları arasında 4 milyar dolar(GSYİH'nın%10'u) düzeyinde hazine bonusu bankaların yeniden yapılandırılması amacı ile sermaye olarak kullanılmıştır.¹⁵⁴ 1997 yılında konsolidasyon ve özelleştirmelerin tamamlanması ile iyileşme kaydeden Macaristan Bankacılık Sektörü 1998 Rusya krizinin yayılması , ekonomi ve finansal yapıdaki kırılmalıkların zaafı ile önce küçük kayıplar yaşamıştır ancak zamanla aktif fiyatlarındaki düşüş ve ekonomik genişlemenin etkisiyle bankacılık sektöründeki kayıplar hızla büyümüştür. 1991 ve 1996 tarihli Finansal

---

¹⁵⁴ Türkiye Bankalar Birliği ,AB Üyeliği Öncesinde Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler : Macaristan ve Polonya Örneği ., Bankacılar Dergisi, Sayı : 51,Aralık, 2004 ,s.59-61.

Kuruluşlar Kanunlarında , 1998 yılında yaşanan krizle beraber çeşitli düzenlemelere gidilmiş ve AB direktiflerine uyumlu hale getirilmesi hususunda önemli aşamalar kaydedilmiştir. 1999 yılında toplam aktiflerinin yaklaşık % 70'ni yabancı katılımcılardan sağlamaktaydı.

Tablo 21. Yabancı sermayeli bankaların sektör toplam aktiflerindeki payı (%)¹

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Çoğunluk hissesi yabancı sermayeolan	42	46	53	64	66	68
Azınlık hissesi yabancı sermaye olan	38	37	40	25	24	23
Ulusal banka	20	17	7	11	10	9
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Macaristan Merkez Bankası, 2003.

¹ Tasarruf ve kredi kooperatifleri ile yapı kooperatifleri dikkate alınmamıştır .

Macaristan bankacılık sektöründe yabancı yatırımların artan varlığı sadece özelleştirme politikalarının bir sonucu değil , beraberinde Macaristan' ın bankacılık lisansı verilmesinde uyguladığı liberal politikaların olumlu etkisidir. 1990 sonrasında yabancı bankaların kurulması için yakılan yeşil ışık ve özelleştirme programı bankacılık sisteminin mülkiyet yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir.

Çok sayıda yabancı bankanın gelişi ile sektörün monopol veya oligopol yapısını değiştirmiştir. 2000'li yıllarda ise bankacılıkta konsolidasyonlara gidilmesi sektörde yeniden yapılandırmanın başlamasına neden olmuştur. Aynı zamanda ekonomik büyüme ve enflasyon düşüşü banka bilançolarında devlet kağıtlarının azalmasına bireysel ve kurumsal kredilerin artmasına yol açmıştır. Kredi portföyünde yapılan çeşitlilik ve iyileştirme ile 1990 larda % 30 olan sorunlu krediler 2005 yılında yabancı sermayeli bankalar için % 3, Ulusal bankalar için %5 - 8 seviyesine kadar düşmüştür.

Yapılan düzenlemeler ile vergi avantajı ve karlılık nedeniyle yabancı sermaye için çekici hal alan bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların 1990 yılında sektörden aldıkları pay % 5 iken 2008 yılı sonuna gelindiğinde ise sektörün % 57.4'ne hakimdirler. Fakat Macaristan , 2007 yılı ortalarında dünyada çıkan küresel krizin en fazla hissedildiği ülkelerin başında gelmektedir. Küresel mali krizin çok fazla hissedildiği ülkede bankacılık sektörü de negatif gelişmelerden payını almaktadır, üç banka yaşanan krizde takibe düşen kredilerindeki artış nedeni ile daha fazla risk almak istemediklerini ve dövizle kredi vermeyi durduklarını açıklamıştır. Macaristan Hükümeti bankalara 3 milyar dolar sağlamaya hazır olduğunu açıklamış olup bu tutarın sermaye yapılarının güçlendirilmesinde ve borçların ödenmesinde kullanılmasını öngörmektedir.¹⁵⁵

b) Polonya da Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

Polonya bankacılık sektöründe uygulanmak istenen politikalara karşı çıkmaların yaşanması sebebiyle modernleşme 1988-1989 yıllarında başlayabilmiştir. Bu süreç içerisinde piyasa koşullarına uyumlu hale getirilmiş ticaret bankaları kurulmuş, merkez bankasına para politikasını bağımsız uygulaması ve finansal sektörün gelişmesini sağlaması için düzenleme ve denetleme yetkisi verilmiştir. Bu düzenlemeler banka sayısında artışa , bankaların sahiplik yapısında çeşitliliğe ve ürün , hizmet kalitesinde yükselişe neden olmuştur. 1 Şubat 1989'da 9 ticaret bankasının kurulmasıyla sektördeki monopol yapı kırılmıştır. 1989'da çıkarılan bankalar kanunu yeni bankaların kurulması için yasal altyapı sağlamıştır. 1989-1992 yılları arasında Merkez Bankası'nın bankalara yönelik liberal lisans politikası karma sermayeli 70 bankanın kurulmasına yol açmıştır. 1990'dan 1992'nin ilk yarısına kadar olan süreçte yabancı sermayeli bankaların kurulması için uygun bir ortam oluşmuştur. Operasyonların ilk üç yılında vergi avantajı , yabancı para cinsinden sermaye tutulmasına izin verilmesi ve yabancıların karlarının % 15'ni kendi ülkelerine serbest transferine fırsat sunulması

---

¹⁵⁵ Cumhuriyet Gazetesi, **Macaristan Bankaları Önlem Alıyor.**, 13.11.2008.s.4.

yatırımların Polonya 'ya yönelmesinde ciddi katkı sağlamıştır. ¹⁵⁶ 1993 ve 1994 yılında banka sayısı ,kısıtlayıcı lisans uygulamaları sebebiyle azalmış, sadece bir bankaya lisans verilmiştir. Bu dönemde Polonya Merkez Bankasının esas amacı iflas tehdidi altında olan bankaların yeniden yapılandırılması ve yabancı sermaye kullanılarak yerel bankacılık sektörünün rehabilitasyonu olmuştur. Polonya' nın yerel bankalarının güç durumda olması ve rekabetin artması yabancı sermaye ile yerli banka kurulmasına engel olmuştur. 1995' den 1998'e kadar olan süreçte banka sayısındaki artış da çok yavaş olmuştur . Bu dönemde güçleri elinde tutan yabancılar 10 yeni banka kurmuş , ek sermaye ihtiyacı olan 7 bankayı da satın almışlardır. Banka kuruluşu için gerekli olan asgari sermayenin 5 mio euro oluşu ve rekabetin artışı Polonyalı girişimcilerin yerel para cinsinden sermaye birikimleri ile sektöre girişlerini zorlaştırmıştır. Ayrıca bu dönemde kurumsal sektörün yeniden yapılandırılması için 8 bölgesel banka ve bağlı kooperatif bankalar kurulmuştur. 31 Mart 1998 de Polonya AB ile üyelik müzakerelerine başlamıştır. Müzakereye başlandığı dönemde Polonya kanunlarının AB düzenlemelerine uyumu büyük ölçüde tamamlanmıştır. 2004 yılında Avrupa Birliği' ne üye olan Polonya'nın bankacılık sektörü yabancı sermayeli bankaların da desteği ile önemli gelişmeler göstermiştir ve 2008 yılı itibari ile yabancı sermayeli bankalar sektörün % 70, 5' ine hakimdirler. Ağustos 2007 döneminde yaşanmaya başlayan küresel krizin yoğunluğu , hisse fiyatlarındaki kayıp ve bono faizlerindeki değişimle ölçülmeye çalışıldı. Bu dönemde Polonya'nın hisse senedi kayıpları %57,4 ve bono spreadlerindeki artış(işlem gören kıymetlerin alış – satış farkı)ise 199 baz puandır. Bu olumsuz gelişmelere kayıtsız kalamayan Polonya hükümeti 30 Kasım haftası 24 milyar tutarında ekonomik istikrar ve kalkınma paketi açıklamıştır.¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ Pelin A. Erdönmez,**a.g.m.**, s.60-62.

¹⁵⁷ IMF, **IMF Urges G-20 States to Take More Decisive Action to Combat Crisis 2009** , www.imf.org.

c) Çek Cumhuriyeti Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Rolü

Çekoslovakya , Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olmak üzere 31 Aralık 1992' de iki cumhuriyete ayrılmıştır.Çek Cumhuriyeti Orta ve Doğu Avrupa' nın en gelişmiş ekonomilerinden biridir. Komünist dönem sonrasında küresel ekonomi ile entegrasyonu hızlı sağlayarak sanayileşmiş ülkeler arasında önemli bir yer sahibi olmuştur.

Çek Cumhuriyeti'nde devletçe yönetilen özelleştirme ve yeniden yapılandırmadaki başarısızlık ,yabancı bankaların ulusal bankacılığa girişini zorunlu hale getirmiştir. Uzun zaman tartışılan ve yıldan yıla ertelenen bankaların özelleştirilmesi Mayıs 1997' de yaşanan krizden sonra 1998 yılında başlamış ve 2000 yılı başlarında kamu bankalarının dörtte üçü satılmıştır.Bankacılık ve sermaye piyasası alanlarında önemli reformlar yapılmıştır.Sonuç olarak yabancı sermayeli bankaların 1999 yılının sonunda aktiflerdeki % 46 olan payı 2000' li yılların başlarında payı %60'a yükselmiştir.¹⁵⁸

Bankacılık sektöründeki ihtiyatsız borçlanma ,hile ve müdahalelerin nedeniyle 2004 yılında Çek Milli Bankası lisanslı banka sayısını 35' e indirmiştir ve bu 35 bankanın 26' sı yani % 74,3'ü tamamen yada kısmen yabancılara aittir. Citibank önemli biryere sahip iken diğer önemli yabancı bankalar ING Barings, Hypovereinsbank'tır.¹⁵⁹ 2008 yılına gelindiğinde neredeyse tamamı diyebileceğimiz bir rasyo olan sektörün % 91,5 yabancı sermayeli bankaların kontrolündedir¹⁶⁰ . Çek Cumhuriyet son dönemlerde yaşanan küresel krizde birçok ülkeye göre daha sağlam gözükmekte idi.Ülkenin yurtdışından borçlanmasının yüksek oluşu ve bankalarının yapısının geçmişte yaşanan deneyimler nedeni ile sağlam oluşu finans sektöründeki erimeden kaçınmasını sağladı ancak küresel krizin zamanla reel sektörü de etkilemesi

---

¹⁵⁸<http://www.deik.org.tr/bultenler/20057612751CekCumhuriyeti-Mayis2005.pdf>.(20.10.2008) Çek Cumhuriyeti Ülke Bülteni .Mayıs 2005 ,CODEIK,s.2.

¹⁵⁹<http://www.deik.org.tr/bultenler/29957612751/ÇekCumhuriyetimayıs2005.pdf>.(20.10.2008)Çek Cumhuriyeti Ülke Bülteni .Mayıs 2005 ,CODEIK,S. 14.15

¹⁶⁰ BDDK –TCMB , Eurostta, **ECB Report- 2008.**

ve Batı Avrupa ülkelerinden gelen talebin bir anda kesilmesi ekonomisi ihracata dayanan ülkeyi sarsmaya başlamıştır.¹⁶¹

2.2.2.2. Latin Amerika Ülkeleri'nde Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi

1980' li yılların başlarında Latin Amerika ülkelerinin finansal gelişmişlik seviyeleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekteydi. Arjantin, Şili ve Brezilya gibi ülkelerde bankacılık sektöründe önemli dengesizlikler olmasına rağmen Peru , Venezuela gibi ülkelere göre daha gelişmiş bankacılık sektörü ve daha az finansal baskı bulunmaktaydı. Bu ülkelerde uygulanan finansal baskı politikaları faiz oranlarında ve sınırötesi sermaye hareketlerinde kontrol , kredi tesisinin devlet tarafından yürütülmesi gibi sonuçlar doğurmaktaydı. Tüm bunlar da Latin Amerika ülkelerinde finansal sektörün daralmasına sebep olmaktaydı.¹⁶²

1980' li yıllardan önce Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda görülen yüksek faiz ve aşırı değerlenmiş ulusal para, kişilerin tasarruflarını döviz cinsinden tutmaya sevk etmiştir. Ayrıca devlet tarafından nominal faiz oranlarının enflasyonun altında belirlenmesi , reel faizlerin negatif olmasına ve sermaye kaçışına neden olmuştur. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak 1982 yılında Borç Krizi yaşanmış ve yabancı sermaye yatırımları durmuştur. O dönemde diğer borç batağına saplanan ülkeler de olduğu gibi Latin Amerika ülkelerinin de IMF'den başka çareleri yoktu. IMF' den borç alabilmeleri için de yapısal uyum (structural adjustment) denilen ekonominin dışa açılmasını ve finansal serbestleşmeyi sağlayan politikaların uygulanması zorunluluğu bulunmaktaydı. Ülkeden ülkeye değişmek ile beraber Latin Amerika ülkelerinde yapılan yapısal reformlar; kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasını, kredi politikalarının değişmesini , yerli yabancı bankaların piyasaya girmesi yönündeki engellerin kaldırılmasını ve etkin bir denetim mekanizmasının oluşturulmasını hedeflemekteydi. Bu politikalar ile yabancı

---

¹⁶¹ Tamer Çetin, **Krizin Avrupa 'daki Dördüncü Kurbanı Çek Cumhuriyeti** , Referans, 26 Mart 2009, s.5.

¹⁶² Edwards S.(1995), **Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope** , The World Bank , Washington D.C.,U.S.A., s.200.

sermaye girişi artacak , faiz oranları ve enflasyon düşecek , tüketim eğilimi ve beraberinde ithalat hacmi artacak , ekonomik büyüme sağlanacaktı. Fakat enflasyon oranı istenilen düzeyde düşmediği için ulusal para aşırı değerli hale gelmiş ve ithalat ihracatdan fazla olduğundan cari işlemler dengesi bozulmuştur. Bu durumu fark eden yabancı yatırımcılar devalüasyon beklentisi ile finansal piyasalardan çıkış gerçekleştirmiştir. Bankaları denetleyen sağlıklı bir mekanizma olmayışı ve mevduata verilen garantiler nedeniyle bankalar aşırı derecede borç vermişlerdi. Üstelik bankaların verdiği borçlar daha çok yurt dışından dolar cinsinden ve düşük faiz oranlarından aldıkları kredilerden oluşuyordu. Bir taraftan da yerli yatırımcılar da mevduatlarını çekmeye başlamaktaydılar. Bu dönemde açık pozisyon hızla arttığından yerli bankalar iflas eşiğine gelmiştir. Devlet kurtama operasyonu ile bu bankaların bazılarına kaynak sağlamıştır. Bu süreçte IMF politikaları çok eleştirilmiş ve genel itibari ile makro ekonomik istikrar yoksa, bankacılık sektörü zayıf ve iyi denetlenmiyorsa IMF yapısal reformları krize neden olmaktadır görüşü hakim olmuştur.

Çok fazla eleştiriden sonra devlet müdahalesi ile de uzun süre devam edilemeyeceği kanısına varılmış finansal serbestleşmenin ikinci dönemi olarak 1990' larda kontrollü finansal serbestleşme olgusu ortaya atılmıştır. Burada amaç makroekonomik istikrar, finansal kurumların denetlenmesi, asimetrik bilginin ortadan kalkması , bankacılık sektöründe rekabetin sağlanması ve dünya piyasalarında entegrasyonun oluşmasıdır. Alınan kararlar ile 1990' ların ilkinci yarısından itibaren piyasa ekonomileri tarafından bankacılık sektörüne yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında beklenmedik ölçütte büyüme görülmüştür. Yatırım yapılan ülkelerin başında Latin Amerika ülkeleri, birkaç Doğu Avrupa ülkesi ve Asya Krizi sonrasında bazı asya ülkeleri yer almaktadır. Bankacılık sektörüne yapılan yatırımlar DYSY' ları yeni (de novo) yatırımlardan ziyade çok uluslu bankaların yerel bankaları satın almaları yada birleşmeler şeklinde olmuştur.¹⁶³

---

¹⁶³ [http://www.networkideas.org/themes/macroeconomic/mar2005/mp21_Banking_FDI.htm.\(04.05.2009\)](http://www.networkideas.org/themes/macroeconomic/mar2005/mp21_Banking_FDI.htm.(04.05.2009))

2007 yılı ortalarında başlayan küresel kriz ile Latin Amerika'nın birçok ülkesinde de ekonomik faaliyet yavaşlamaya devam etmiştir. Brezilya'da 2008 Kasım ayı itibarıyla yıllıklandırılmış sanayi üretim endeksi %6,2 oranında gerilerken, tüketici fiyatları enflasyonu görece olarak yüksek seviyesini korumuştur (%6,4). Arjantin'de sanayi üretimi yılsonunda %2,8 oranında artarken, tüketici fiyatları artış hızı %7,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Meksika'da ise ekonomik aktivitedeki yavaşlama devam etmiş ve Kasım 2008 itibarıyla sanayi üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre %5,4 oranında azalmıştır. Ayrıca Aralık 2008 itibarıyla TÜFE artışı görece hız kazanmış ve %6,5'e yükselmiştir. Latin Amerika'daki ekonomik yavaşlamanın yanında enflasyon oranlarındaki katılık dikkat çekicidir. Özellikle sıkı para politikası uygulanmasının enflasyonla mücadele ihtimalini güçleştireceği görüşü hakimdir. Yaşanan gelişmeler dünyada mal ve sermaye hareketlerini doğrudan olumsuz etkilemektedir.¹⁶⁴

Finans sektörü açısından birçok ülkemiz ile karşılaştırılan gelişmekte olan ülkeler arasında Latin Amerika ülkeleri gelmektedir. Bu doğrultuda Latin Amerika ülkelerinde yabancı sermayeli bankaların sektörde hangi oranda yer aldıkları önemlidir.

Seçilmiş Ülke Uygulamaları :

a) Brezilya da Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü :

1970' lerde ve 1980' lerde Brezilya'ya mali kurumların girişi yatırım bankaları ve kiralama şirketlerinde azınlık hisseleri ile sınırlandırılırken; 1990'ların başına kadar süren yüksek enflasyon etkisiyle Brezilya ekonomisi geniş kapsamlı bir liberazisyon sürecine girmiş ve bu süreç yabancı bankaların ülkeye gelişini hızlandırmıştır.

1994'de uygulanan Real Plan ile beraber ekonomide istikrar ve düşük enflasyon dönemi başlaması bankacılık sektöründe de ciddi kurumsal problemlerin yaşanmasına neden olmuştur. 1995'de Meksika Bankacılık Krizi ile beraber sorunlar daha da büyümüştür. Bu doğrultuda kamu bankalarının özelleştirilmesi , sorunlu özel

---

¹⁶⁴Rakamlar Unctad 2008, TOBB Ekonomik Görünüm 2008 raporlarından alınmıştır.

bankalara müdahale ve yabancı bankaların ağırlığının artması yönünde kararlar alınarak yeniden yapılandırma sürecine girilmiştir. Bankacılık sektörünün yabancılara açılması ile beraber ürün hizmet kalitesi artmış, sektörün etkin çalışması sağlanmış ve maliyetler azalmıştır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerdeki gibi Brezilya'da da yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi rekabeti arttırmış ve konsolidasyon sürecini de hızlandırmıştır. Banka sayısı Aralık 1995 'de 240 iken , Aralık 2002 'de 166' ya düşmüş ve en büyük 10 bankanın toplam aktiflerdeki payı Aralık 1995'de % 63, 4 iken Aralık 2002' de % 75,7'e yükselmiştir. Avrupa bankaları 1990 sonrasında Latin Amerika ülkelerine özellikle de bölgenin en büyük ekonomisi olan Brezilya'ya yatırım yapmayı tercih etmişlerdir. Bunun en temel sebebi gelişmiş ülkelere göre kar marjının daha yüksek olması ve nüfusun yoğunluğudur. Brezilya'da yabancı sermayeli bankaların sisteme girmesi ile beraber 2002 ' de toplam aktiflerin %27,4 'ünü yabancı bankalar tutmaktadır. Brezilya da yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi ekonominin gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Fakat finansal istikrarın sağlanması , portföy tercihlerinin çeşitlendirilmesinde etkin olamamıştır. Ayrıca, Brezilya'da yaşanan finansal krizler engellemekte de katkısı olmamış aksine bankacılık sektöründeki istikrarı hükümetin belirlediği döviz ve faiz kurları sağlamıştır. Bunun en temel sebebi olarak Brezilya' daki özel bankaların yabancı sermayeli banka girişine pozitif tepki göstermesi ve operasyonel maliyet ve karlılık açısından yabancı sermayeli bankaların daha etkin çalışmayı başaramaması gösterilmektedir.¹⁶⁵

Ekonomik gelişmelere baktığımızda 2006 yılında Brezilya IMF olan 15,5 milyar dolarlık borcunu vadesi gelmeden kapatmıştır. 2009 yılının ilk yarısında daha da ilginç bir olay gözlemlenmiş,kriz döneminde IMF gelişmekte olan ülkeleri fonladığından kredi ihtiyacı doğmuş ve Brezilya IMF' e 4, 8 milyar dolar borç vermek üzere anlaşmıştır.Brezilya 'nın bu hareketi ekonomisinin çok iyi olduğu ilizyonu

---

¹⁶⁵ De Paula, L. , **The Determinants of Recent Entry Of Foreign Banks in Brazil** [www.ideas.repec.org.,\(02.03.2009\)](http://www.ideas.repec.org.,(02.03.2009))

yaratsada aslında ekonomi 2008 yılında % 5.1 oranında büyümüş, 2009 yılı için tahmini büyüme rakamı ise - % 0.8 dir.¹⁶⁶

b) Arjantin Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü :

Arjantin Bankacılık Sektörü , Brezilya bankacılık sektörüne benzer şekilde yüksek enflasyonla uzun yıllar mücadele ettikten sonra , 1991 yılında para kurulunu seçmiş ve çok sayıda reform gerçekleştirmiştir. 1991 yılında uygulamaya konulan 2001 yılına kadar devam eden Konvertibilite (Cavallo) Programı ile uzun yıllardır yaşanan hiperenflasyon düşürülmesi ve parasal istikrarın sağlanması hedeflenmekteydi. Uygulanan politikalar ile bankacılık sektöründe de ciddi değişimler yapılmıştır. Sermaye yeterlilik rasyosu uluslararası standartlara getirilmiş, sektöre giriş – çıkışlardaki engeller kaldırılmış ve kamunun ağırlığı azaltılmıştır. 1991-2001 yılları arasında bankacılık sektörü çok hızlı fakat sağlıklı büyüştür. 1990 öncesinde Arjantin’de yabancıların finansal sistemdeki payı % 15’ler civarında ve çok az sayıda yabancı banka bulunmakta idi. Fakat 1995 yılının başında Meksika Tekila Krizi’nin etkisiyle Arjantin’ de bankaların sayısı azalmaya başlamış, bu çerçevede 12 banka tasfiye edilmiş , 39 banka ise birleştirilmiştir. Aynı zamanda Tekila Krizi ile önemli tutarda banka mevduatı ülke dışına çıkmıştır. Bu durum bankacılık sisteminde ciddi baskı oluşturmuş , Merkez Bankası’ nın karşılıkları düşürmesine ve mevduata güvence getirmesine yol açmıştır. Alınan önlemler ile tekrar güven ortamı sağlanmaya çalışılmıştır ve bu dönemde yabancı bankalar Arjantin’ in bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynamıştır.1990’ larda yaşanan Arjantin’ de liberizasyon süreci tıpkı Brezilya’ da olduğu gibi bankacılık sektöründe yabancıların payını arttırmış ve Brezilya’ da olduğu gibi Arjantin’ de yabancı bankaların girişi sektör istikrarın sağlanmasının ve etkinliğinin artmasında beklenen ölçüde başarı gösterememiştir. Arjantin’ de yaşanan 2001-2002 finansal krizleri de şunu gösterirler ki sadece düzenlemeler yada sadece yabancı bankaların girişi ile sağlam bir bankacılık sektörü

---

¹⁶⁶ Sıla Çelik, IMF ’e Efendiler Ama Latin Amerika Ülkelerinin Durumu Pek Parlak Değil, Focus Dergisi, 25.04.2009 .

olamaz makroekonomik dengelerde iyileştirilmelidir.2002 yılında %31.8 olan yabancı sermayeli bankaların sektör payları 2008 yılı itibari ile % 48 dir.

c) Meksika Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

Meksika bankacılık sistemi önemli değişim süreçlerinden geçmiştir.1980’li yılların ortalarında kamu maliyesini ıslah programıyla işe başlamış ve bunu özelleştirme, büyük çapta finansal reformlar izlemiştir. İki sene gibi kısa bir sürede 1982 yılında kamulaştırılan 18 kamu bankası özelleştirilmiştir. Ayrıca diğer Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Meksika’da da faiz oranları serbest bırakılmış,kredi sınırlamaları ve bankaların kasalarında likit tutma zorunluluğu kaldırılmıştır. Bu uygulamalar ile on yıldan uzun bir zamandır çok düşük büyüme oranına ve yüksek bir enflasyona sahip olan Meksika ekonomisinin canlanmasını sağlamıştır. Bu istikrarlı büyüme Meksika ekonomisinin önceden hiç karşılaşmadığı kadar çok yabancı sermaye girişini sağlamış,tüketim eğiliminde ve gayrimenkul fiyatlarında artış yaşanmıştır. Bu da özel sektöre ve bireylere kullanılan kredilerde artışa neden olmuştur. Bankaların düzenli bir kontrol mekanizmasının olmayışı ve cari açığın sürekli artışı yabancılar da bu açığın uzun sürdürülemeyeceği fikrinin oluşmasına sebep olmuştur.Bunların dışında özel sektöre açılan kredilerin hızla artması uluslararası faiz oranlarının özellikle A.B.D’deki faiz oranlarının yükselmesi, politik cinayetlerden dolayı oluşan belirsizlikler gibi unsurlar Meksika ekonomisine olan güveni oldukça zayıflatmıştır.1994-1995 yıllarında Meksika’da yaşanan ekonomik kriz bölgeye hakim olan güvensizlik nedeniyle “**tekila**” etkisiyle diğer Latin Amerika ülkelerine de sıçramış ve bölge ülkelerinin borsalarında önemli düşüslere neden olmuştur.

1991-1995 yılları arasında yabancı bankalar temsilcilik ofisleri ve iştirakler açmak kaydı ile faaliyetine başlamıştır bunlar **Foreign De Novo** olarak , yabancı bankaların devralma yada birleşme yoluyla aldıkları bankalar ise **Foreign NA** olarak adlandırılmaktadır. Bu bankaların başlangıçta sektördeki aktif paylarının %3 civarında iken 2004 yılına gelindiğinde Meksika da bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün % 84’ ü yabancılarla aittir.

Tablo 22. Yabancı Bankaların Payı 1997-2004

	Yabancıların birleşme,devrallmalarla aldıkları bankaların payı (Foreign NA)	Yabancı şube ve iştiraklerinpayı (Foreign De Novo)	Yabancı bankaların toplam payı
1997	7,4	3,8	11,1
1998	18	2,1	20,1
1999	17,5	1,9	19,4
2000	54,4	2,6	57
2001	49,4	5,1	54,5
2002	78	3,9	81,9
2003	76,5	5,7	82,1
2004	75,5	6,2	84

Kaynak: Haber, Musacchio, (2004).

Yabancı bankaların Meksika bankacılık sistemine girişi sektörün yeniden yapılandırılmasında, takipteki kredilerin ve maliyetlerin azalmasında önemli katkı sağlamıştır. Fakat tüm bu olumlu gelişmelere rağmen bankacılık sektöründeki tüm sorunlar çözümlenememiştir. Bunun en önemli sebebi mahkeme sisteminin etkin işlememesi ve icra iflas kanununun şeffaf olmaması gösterilmektedir. Bankalar bu sorunu yüksek kredi faizi yada tahsis ettikleri kredileri azaltarak çözmeye çalışmaktadırlar. 1997 yılında Meksika da krediler bankacılık aktiflerinin % 71' i iken 2002 yılında bu oran % 59 a düşmüştür. Fakat kredi kartlarının faiz oranlarının yüksek olması sebebi ile 2007 yılından itibaren kredi kartlarında artış gözlemlenmektedir. Özellikle 2007 ortalarında başlayan küresel kriz ile beraber sorunlu kredi kartlarında ciddi artışlar görülmüştür.

Günümüz itibari ile bankacılık sektörünün yaklaşık % 90' ı yabancı sermayeli bankalara ait olan Meksika' da bankalar reel ekonominin finansmanında çok küçük bir rol üstlenir. 2002' de Merkez Bankasınca yapılan bir araştırmaya göre firmaların büyük

bir kısmı temel finansman ihtiyacını banka yoluyla değil , kendi tedarikçileri vasıtasıyla karşıladıklarını göstermektedir. ¹⁶⁷

2.2.2.3.Asya Ülkeleri Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi

Asya ülkelerinde yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemi içindeki önemi Latin Amerika ve Orta Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında çok daha az olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi bölge ülke hükümetlerinin korumacı politikalarıdır.

Liberalizasyon politikalarının dünyada yaygın hale gelmesi ile beraber Asya ülkelerinde yabancı banka katılımları ciddi düzeye gelmeye başlamıştır. Küresel krizin ortaya çıkışında Asya' daki gelişen ekonomiler , bankacılık sektörlerinin sağlam ve rezervlerinin kafi olması sebebiyle çok fazla etkilenmemişlerdir. Fakat 2008 yılının Ekim ayından sonra kriz Asya piyasalarında da yayılmaya başlamış , risk almaktan kaçınan yatırımcılar Asya piyasalarındaki paralarını çekmeye başlamışlardır. Bu sermaye çıkışı Hindistan , Güney Kore gibi ülkelerin paralarının değer kaybetmesine sebep olmuştur . Ayrıca Asya bankalarının sermaye yapısının iyi olmasına rağmen likiditetinin azalışı ve borç temin etmede yaşanan güçlük bankaların borç çevirmesini zorlaştırmıştır. Konut piyasalarındaki yavaşlama banka varlıklarının niteliğini de olumsuz etkilemiştir. ¹⁶⁸

Seçilmiş ülke örnekleri :

a) Malezya Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Rolü

Yabancı bankaların Malezya da sektördeki payı 1957 yılında bağımsızlığın kazanılmasıyla % 90 civarındaydı. Malezya hükümeti 1966 yılında faaliyet gösteren yabancı bankaların şube açmalarını yasaklamıştır . Bununla beraber yabancı bankaların tek şube açmak için ülkeye girme taleplerini de red etmişlerdir. En son 1973 yılında

---

¹⁶⁸ TOBB ,**Ekonomik Rapor 2008.** ,s.10-13.

Nova Scotia' nın girişine mücade edilmiştir. 1990' larda Meksika' da olduğu gibi Asya ülkelerinde de ulusal para birimlerinin reel anlamda değ erlenmesi, kısa dönemli dış borçların artması, cari iş lemler dengesinin bozulması dö viz piyasasında büyük baskılara ve dengesizliklere neden olmuştur. Yabancı sermayenin girişi ile ilgili çe şitli kısıtlamalar getirilerek ,1997 yılına çıkan finansal krize kadar yabancı sermayeli bankaların toplam aktifdeki payı % 16,7 olarak kalması sağ lanmıştır.

Yeni yabancı bankaların girişine ancak 2007 yılından sonra için izin verilmiştir. Kriz döneminde yabancı bankaların kamu desteğ inden çok az faydalandığı gözlemlenmektedir. Bunun sebebi yabancı bankaların Malezya' nın 1957 bağımsızlık kazanmasından önceye dayanan ülke geç mişi olması ve daha çok uluslararası itib arlarının zedelenmesini istememeleridir. Ayrıca kendi iş tiraklerinden de yardım alabilmektedirler. Bu bankalar daha çok uluslararası ş irketlere kredi verdiğ inden takipteki alacakları kamu ve yerel bankalara kıyasla çok daha azdır.

b) Japonya Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

Japonya' nın ticari bankacılık sistemi büyük işletmelere hizmet sunan kent bankaları, kendi bölgelerindeki küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet veren bölgesel/yerel bankalar ve uzun vadeli krediler temin eden daha büyük ölçekli bankalardan (trust banks) oluşmaktadır. Üçüncü grup bankalar diğer finans kurumlarının sunamadığı özel emeklilik ve emlak alanlarında da hizmetler sunabilmektedir. Japonya bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların payı hep düşük kalmıştır.

Japon firmalarının uluslararası arenada göstermiş olduğu başarı ve Japonya' da oluşan yüksek tasarruf etkin yatırımlara dönüştürülmesi Japonya ekonomisinin 1980' li yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomileri için örnek alınan model niteliği taşımasına sebep olmuştur.

Japonya' da 1980' lerin sonunda gayrimenkul ve hissesenedi fiyatlarını ciddi ölçüde arttırmıştır ve pek çok finans kurumu 1980' lerin sonunda gayrimenkul geliştirme, inşaat ş irketlerine arsa ipoteği karşılığı kredi vermişlerdir. Bu durum bankalar ve diğer

mevduat toplayan kurumlar üzerinde pozitif etki yaratmış , rekabet ile beraber faiz oranlarında ciddi düşüşler yaşanmıştır. Bankaların pazar paylarını arttırma çabaları kredi verme mekanizmasında da bazı gevşekliklere izin vermiştir, onay sürecini hızlandırmak için pazarlama birimlerine raporlama yapan bağımsız izleme bürolarına dahi yetki verilmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda 1980'lerdeki balon ekonomisinin 1990'larda hisse senedi fiyatlarındaki düşüşlerin ardından sönmesinden en çok etkilenen de finans kurumları olmuştur. Finansal sistem krize girmiş , ekonomik büyümede yavaşlamış , hisse senedi ve gayrimenkul fiyatlarında çok ciddi gerilemeler yaşanmıştır. Bu da bankaların da mali bünyelerinin zayıflamasına sebep olmuştur. 1990 yılında yaşanan Körfez Krizi petrol bağımlısı olan Japonya'nın durumunu daha da zayıflatmıştır. Aktif fiyatlarının hızlı düşüşü ve gayrimenkul sektörüne açılan kredilerin kalitesizliği finansal istikrarın kötüleşmesinin temel sebebidir. ¹⁶⁹1990'ların başında konu ile ilgili bir müdahalede bulunmayan hükümet, 1997'nin sonunda üç büyük finans kurumunun iflasına kadar problemin büyüklüğünü kabul etmemiş ve ekonominin tekrar büyümeye geçmesi ile çözümleneceğini ümit etmiştir. 1998'de ise 30 trilyon Yen'lik bir fonun bankacılık sektöründe istikrarın sağlanması için kullanılması onaylanmıştır. 1999- 2000 yıllarında negatif büyüme gerçekleşmiştir. Hükümetin baskısı ile zamanın 21 bankasından 20'si fondan yararlanmak için başvurmuş, fakat fonun yalnızca 1.8 trilyonluk kısmının kullanıma sunulmasından bankaların fonu kullanmakta isteksiz olduğu anlaşılmıştır. İlk olarak 1998 sonunda iki banka ve daha sonra birkaç banka daha kamulaştırılmıştır. Artan batık krediler ve eriyen varlıklar iflasları da beraberinde getirmiştir. Bankacılık sistemindeki üst kurul olan Finansal Hizmetler Ajansı (FSA) bankacılık sisteminde birtakım düzenlemeler getirilmiş , mevduat garantisi arttırılmıştır. ¹⁷⁰

Uygulamaya konulan kararlar ve dünya ekonomilerinin 2000'li yıllarda büyüme trendinde oluşundan Japonya da olumlu etkilenmiştir. 2005 yılı itibari ile

---

¹⁶⁹ Nakaso, H. , **The Financial Crisis in Japan During the 1990s. :How the Bank of Japan Responded and The Lessons Learnt**, BIS Papers 2001.

¹⁷⁰ <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/japonya.pdf>(Konya ticaret odası , Japonya ülke raporu, etüd araştırma servisi, mart 2007 .) s.13 -18 .

yabancı sermayeli bankaların sektördeki payı % 7 dir. ¹⁷¹Son küresel krizde ise Japon bankalarının fazla etkilenmemesi, Japonların yatırım geleneğinden kaynaklanmaktadır. Japon finans kuruluşlarının, ABD bankalarından farklı bir yol izleyerek, yüksek riskli yatırımlara yönelmemeleri, bu kuruluşlarının ayakta kalmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Asya'da, global çapta yaşanan 2007 küresel krizinin bankacılık sektörüne getirdiği etkiyi hafifletmek için Japonya hükümeti, finans sistemine trilyonlarca Japon yeni aktarmıştır.

b) Tayland Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

1971-1995 döneminde Tayland ekonomisi ılımlı bir enflasyon trendi ve dengeli kur sistemi ile ortalama % 7 nin üzerinde büyüme gerçekleştirmiştir. ¹⁷² 1993 yılında uluslararası finans merkezi olmuş olan Tayland da HongKong , Singapur gibi ülkeler ile rekabet edilebilmesi için Bangkok Uluslararası Bankacılık Kolaylıkları kabul edilmiş ve bu doğrultuda faaliyet gösteren kıyı bankalara vergi indirimi yapılmıştır.

1990' larda başlayan hızlı sermaye hareketleri , hızlı kredi verme ve varlık fiyatlarındaki şişme banka bilançolarını olumsuz etkilemiştir. Krizden önceki yıllarda Endonezya, Güney Kore, Malezya, Filipinler ve Tayland yoğun olarak sermaye akımına uğramışlardır. Özellikle de portföy yatırımları şeklinde olan kısa dönemli sermaye girişleri düzensiz finansal serbestleşmeden kaynaklanmaktaydı. Devletin batan bankaları mutlaka kurtaracağına olan inanç, mevduata getirilen garantiler nedeniyle bankalar sorumsuz şekilde, ilişkide oldukları büyük sanayi kuruluşlarına krediler açmışlar ve böylece kötü krediler artmaya devam etmiştir. 1997 yılında Tayland da başlayan Güney Doğu Asya Krizi finans sektörünün aktif kalitesi hızla gerilemiştir ve olumsuz bir havanın yaşanması tedirginliği arttırmış devletin müdahalesine ihtiyaç duyulmuştur. Yabancı sermayeli bankaların Tayland'da faaliyet göstermesi , rekabet edebilmesi yasal engellerle sınırlandırılmıştır. Krizden sonrası devletin yaptığı bazı

---

¹⁷¹ Ahmet Kıvanç, **Yabancı Sermaye İçin % 30 Sınır Konulsun**, Radikal Gazetesi, 23.08.2005, s. 5.

¹⁷² Bank Of Thailand Economic Focus (1998) , **Focus On Thai Crises.**

yasal düzenlemeler ile beraber IMF ile stand-by anlaşması imzalanmıştır.¹⁷³ 2002 yılında yabancı sermayeli bankalar sektörün % 6,8' ine sahip iken son 7 yılda Pazar paylarında çok fazla artış görülmemiştir. 2007 yılında başlayan küresel krize önlem amacıyla Tayland Hükümeti, 13 Ocak 2009'da 115 milyar Tayland Bahtı (3,3 milyar dolar) tutarında ekonomik teşvik paketi hazırladı. Paketle, küresel kriz ve politik karışıklıklardan yıpranmış ekonominin hareketlenmesi hedeflenmektedir.¹⁷⁴

d) Çin Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

11 Aralık 2006 dan itibaren uygulamaya başlayan yabancı bankaların üzerindeki coğrafi kısıtlamaların kalkması ile yabancıların bankacılık sektörü içindeki payı önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Tüm bu gelişmelerin ardından 2007 yılı başı itibariyle 154 yabancı bankaya kendi bankacılık sektöründe faaliyet göstermeleri için izin verilmiştir.¹⁷⁵ Yabancı sermayeli bankalardan HSBC Bank aktif büyüklüğü açısından Çin'in en büyük 5. Bankası arasında yer almaktadır.¹⁷⁶

Krizden ciddi etkilenen Batı ülkelerindeki önemli finans kuruluşlarıyla kıyaslandığında, Çin'deki büyük bankaların durumunun nispeten iyi olduğu söylenebilir. 2008 yılının ilk üç çeyreğinde borsaya giren 14 bankanın vergiden sonraki kârı, 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 50 artmıştır. Bunlardan Çin Sanayi ve Ticaret Bankası, vergiden sonraki 93 milyar yuanlık kârıyla "dünyanın en çok kâr eden bankası" olarak nitelendirilmiştir.¹⁷⁷ 10 yıl önce Amerikan ve İngiliz Bankalarının hakim olduğu piyasa değerine göre en büyük bankalar sıralamasında bugün ilk üç sırayı Çinli Bankalar almaktadır. Bu da ekonomik dengelerin değiştiğinin bir göstergesidir.¹⁷⁸

---

¹⁷³ The World Branks Group , Update Of Thailand

¹⁷⁴ http://www.kayso.org.tr/b2b/kaysobilgi/oku.php?bilgi_no=211

¹⁷⁵ [www.chinadaily.com.cn/ english / doc/ 2005-11/ 25 / content_ 498013.htm](http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-11/25/content_498013.htm),s.1(4 Mart 2009)

¹⁷⁶ [www.chinadaily.com.cn/ english / doc/ 2005-11/ 25 / content_ 498013.htm](http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-11/25/content_498013.htm),s.1(4 Mart2009)

¹⁷⁷ 2008 Çin Finans Formu (02.05.2009)

¹⁷⁸ Dünya Gazetesi, Evrim Küçük, **Bankacılığın Coğrafyası Değişti**, 25. Mart. 2009, s. 4.

Tablo. 23. 1999- 2009 Bankaların Piyasa Değerleri Sıralaması (2009)
(Milyar Dolar)

Sıralama	1999	2009
1	Citigrup (ABD)	Industrial & Commercial Bank Of China (Çin)
2	Bank Of America (ABD)	China Construction Bank (Çin)
3	HSBC(İngiltere)	Bank Of China (Çin)
4	Lloyds(İngiltere)	JP Morgan Chase (ABD)
5	Fannie Mae(ABD)	HSBC(İngiltere)

Kaynak : Business Week, Global, 1000.

e)Hindistan Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankaların Sektördeki Rolü

2005 yılında Hindistan hükümeti devlet kontrolündeki bankalara daha fazla özerklik tanımış ve yabancı bankaların genişlemesine yönelik bir dizi reform yapmıştır. Yapılan reformlarda yabancı sermayeli bankalar üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmadığı gibi Hindistan Reserv Bankası yapılan reformların ne zaman yürürlüğe konulacağı gücünü elinde tutmaya devam etmekteydi. Bildirilen reformlarda en çok yarar sağlayacak olan finansal sistemdeki toplam aktiflerin dörtte üçünü elinde tutan devlet bankalarıydı. Merkez Hükümetin kamu bankalarına özerklik tanınmasının amacı verimliliğini arttırmak , özel bankalar ile rekabet etmesini sağlamak ve kamu bankalarının yeni iş kollarında , yeni coğrafik bölgelerde faaliyet göstermelerine yardımcı olmak şeklinde açıklanmıştır. ¹⁷⁹

Yabancı sermayeli bankaların yatırımlarına ilişkin Hindistan Reserv Bankası tarafından bütçeyle beraber açıklanan iki aşamalı yol haritası, yabancı bankaların yakın tarihte nasıl işlem yapabileceklerine yönelik somut değişiklikler sunmamıştır. İlk aşamada , Mart 2005 ve 2009 arası dönemde yabancı bankalar sahip olabilecekleri yan kuruluşlar kurabilecekler veya mevcutta olan işlemlerini yan kuruluşu

---

¹⁷⁹ www.frbsf.org/ publications / banking / asiafocus / 2005 / **Asiafocus –may05 .pdf** (4 Mart 2009)

çevirebileceklerdir. Ayrıca, Hindistan Reserv Bankası özel bankalardaki doğrudan yabancı yatırım limitini %49'dan % 74'e yükseltmiştir. Buna ilaveten ; Hindistan Merkez Bankası Bankacılık Düzenleme Yasasını yansıtmak için yabancı bankaların kendi fikirlerini kolay kullanma haklarına izin verecek şekilde düzenlemeyi planlamaktaydı. Fakat yapılan düzenlemeyle değişikliğe gidilmeyecek iki unsur vardır:¹⁸⁰

- Şahısların sahip olduğu yabancı bankalar için , özel bankalarda yabancı yatırım limiti % 5
- Yabancı kurumsal yatırımcılar ve anonim şirketler için ise özel bankalarda yabancı yatırım limiti % 10

Merkez Bankası, bankacılık sektörünü yabancı bankalara açma konusunda aşama kaydetse de yapmış olduğu düzenlemeler de kısıtlamaları halen koruduğu gözlemlenmektedir.

Hindistan' ın bankacılık aktif büyüklüğü Amerika' nın aktif büyüklüğünün %6' sına denk gelmektedir. Hindistan da kamu bankaları tüm sektörün dörtte üçüne hakimdir. Geçmiş yıllarda Hindistan bankacılık sektörü oldukça gelişme göstermiş , düşük faizin olduğu ortam ödünç verme işlemlerinin ve kar marjlarının dolayısıyla bankacılık kazançlarının artışı sağlamıştır.

Tablo 24. Hindistandaki Yabancı Bankaların Aktif Büyüklüğü (2005)

Hindistan' daki Büyük Yabancı Bankalar (Aktif Büyüklüğü –Milyar USD \$	
Standart Chartered Bank	7,9 \$
Citibank	6,8 \$
HSBC	5.8 \$

Kaynak: <http://www.rbi.org.in/scripts/OccasionalPublications.aspx?head=Banking%20Statistics%201972%20-%202002> (4 Mart 2009)

¹⁸⁰ www.frbsf.org/publications/banking/asiafocus/2005/Asiafocus-may05.pdf (4 Mart 2009)

2009 Küresel Kriz ile ilgili Hindistan Başbakanı Manmohan Singh, küresel pazarda meydana gelen çalkantıdan dolayı ülkenin ekonomik büyümesinin yavaşlayabileceğini, ancak Hindistan'daki bankaların güvende olduğunu açıklamıştır. Kriz döneminde Hindistan'da dolar 49 Hint rupisi ile son 7 yılın en yüksek seviyesine yükselirken, Bombay Borsası da yüzde 8'lik düşüş yaşayarak son iki yılın endüyük seviyesine gerilemişti. Hindistan Merkez Bankasının (RBI) piyasaya müdahale etmesi ile borsalar biraz olsun yükselmiştir.¹⁸¹

2005 yılı itibariyle sadece 33 banka ile ve % 6.9 sektörde pay alan yabancı sermayeli bankalar kriz dönemi nedeni ile yatırımlarını ertelemekte olsa da gerek nüfus yoğunluğu gerekse gelişme potansiyeli olan Hindistan' da ileriki dönemlerde paylarını arttıracaklarına işaret etmektedir.

2.2.3. Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Sermayeli Bankaların Sektöre Girmesinin Sağladığı Avantajları

Liberizasyon süreci ile beraber gelişen ve gelişmekte olan ülkeler bankacılık sektörüne yabancı bankaların girişlerine imkan veren düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. Bu düzenlemelerin uygulamaya geçişi bazı avantajlar ve dezavantajlar sunmaktadır. Yabancı sermayeli bankaların sektöre girişinin sağlamış olduğu avantajlar:

182

- Etkinliklerini arttırabilmek ve rekabete katılabilmek adına yerli bankalar ürün yelpazesini çeşitlendirirler . Bu durum eski tarz bankacılık uygulamalarının terk edilmesini sağlamakla beraber, karlılığın artışına sebep olur.
- Yabancı sermayeli bankaların daha etkin ve modern teknik gelişmeleri uygulaması yerel bankalarında bu yönde kendilerini geliştirmelerini sağlar.
- Yabancı sermayeli bankalar özel sektöre açılan kredilerin artmasını sağlayarak ülke ekonomisinin büyümesine katkı sağlayabilir.

---

¹⁸¹ Milliyet Gazetesi, **Küresel Kriz Hindistan' ın Büyüme Hızını Düşürülecek.** , 21. Ekim 2008, s.5.

¹⁸² Pelin Ataman Erdönmez, **a.g.m**, s. 22.

- Yabancı sermayeli bankalar , yerel bankaları maliyetlerini düşürmeleri konusunda teşvik edebilir. Sahip oldukları gelişmiş iç kontrol mekanizmalarıyla operasyonel maliyetlerin azalmasına katkıda bulunabilirler.
- Yabancı sermayeli bankalar kapsamlı ve gelişmiş risk yönetimi uygulamalarıyla portföyün yakından ve doğru takibine dolayısıyla sağlıklı banka bilançosunun oluşmasına , bankacılık sektöründe şeffaflığın artışına sebep olmaktadır.
- Yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi kamu bankalarının sektördeki ağırlığını azaltır.
- Yabancı sermayeli bankalar finansal kriz sonrası dönemde sektörün yeniden yapılandırılmasını ve sermaye kazanımını sağlayarak maliyetleri azaltabilir.
- Yabancı sermayeli bankalar yerel bankacılık sektöründeki beşeri sermayenin kalitesini ve etkinliğini arttırmada önemli bir faktördür. Ayrıca yabancı bankaların devralma yada ortak teşebbüs yoluyla yerel bankaların yönetiminde doğrudan yer alması yönetimin etkinliğini arttırabilir.

2.2.4. Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Sermayeli Bankaların Sektöre Girmesinin Sağladığı Dezavantajlar

Yabancı sermayeli bankalarını sektöre sağladığı dezavantajları şöyle özetleyebiliriz;¹⁸³

- Yerel bankalar iyi isim yapmış yabancı bankalar ile rekabette zorlanmakta ve maliyetleri artmaktadır.
- Yabancı bankaların uluslararası firmalar ile çalışmaktaki talebi yerel işletmelerin finansal hizmetlerden faydalanma imkanını kısıtlamaktadır.
- Devletin ekonomi üzerindeki kontrolü azalmaktadır.

---

¹⁸³ Pelin Ataman Erdönmez, **a.g.m** ,s. 22-23 .

- Yabancı bankaların sektöre girişi ile artan rekabetten yerel bankalar daha fazla risk alma yoluna gidebilirler.
- Yabancı bankaların öncelikleri farklı olduğundan ulusal ülke çıkarlarına yerel bankalar kadar destek veremeyebilirler.

3.BÖLÜM

TÜRKİYE' DE YABANCI SERMAYELİ BANKALAR

Çalışmamızın bu bölümünde yabancı sermayeli bankaların Türkiye de tarihsel perspektifinden incelenmesini , günümüzdeki bankacılık sektörü analizini ve yabancı bankaların neden geldiklerini inceleyeceğiz.

Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayeli bankaların payı hesaplanırken birbirinden farklı yaklaşımlardan bahsedilmektedir.¹⁸⁴

- Özkaynaklarının % 50 ve fazlası yabancılara ait bankaların baz alınması ,
- Tüm özel ticari bankalar içinde yabancı sermaye oranının toplulaştırılması ,
- Bankaların toplulaştırılan yabancı sermaye paylarına bu bankaların İMKB' de işlem gören halka açık bölümlerinde yer alan yabancı takas verilerinin de eklenmesi ile bulunmasıdır.

Biz çalışmamızda Türkiye Bankalar Birliğinin yabancı sermayeli banka sınıflandırmasını esas almaktayız.

3.1. Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermayeli Bankaların Yeri

Yabancı sermayeli bankalar Türk bankacılık sisteminde Osmanlı İmparatorluğu' nun son dönemlerinden günümüze kadar faaliyet göstermekte ve sektörde önemli bir konuma sahiptirler. Yabancı sermayeli bankaların ağırlığı 1950'lerden sonra hissedilsede sektörteki aktif payları 2001 ekonomik krizine kadar çok sınırlı ölçüde kalmıştır.

---

¹⁸⁴ Hayati Eriş, **Finansal Entegrasyon Sürecinde Yabancı Sermaye Hareketlerinin Bankacılık Sistemine Katkıları** ,Uluslararası Finans Sempozyumu , 2007 , s. 66.

Son yıllarda ise Türk bankacılık sektöründe yaşanan en önemli gelişme ise yabancı sermayeli bankaların çok sayıda yerli bankayı satın alması yada ortak olmasıdır. 21.yüzyıla girdiğimiz ilk yıllardan başlayan yabancı sermayeli bankaların ülkemizdeki bankalara ortak olma yada banka satın alma sürecini Tablo 26 da görebilmekteyiz.

Tablo .25 .Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Ortaklıklar(2001-2009)

	Yabancı Ortak	Ortaklık	Tarih
Demirbank	HSBC	100	Eyl.01
KoçBank	Unicredito	50	Eki.01
Site Bank	Millennium BPC	100	Ara.01
TEB	BNP Paribas	42,1	Şub.05
Dışbank	Fortis	94,1	Nis.05
Yapıkredi	Koç-Unicredito	40,1	Eyl.05
Garanti	General Electric Consumer Finance	25,5	Ara.05
Bank Pozitif	Bank Hapoalim B.M	65	Ara.05
Finansbank	National Bank Of Greece	89,6	Ağu.06
Denizbank	Dexia	99,8	Eki.06
Akbank	Citibank	20	Ara.06
Şekerbank	Bank Turan Alem Group	34	Ara.06
Tat Bank	Merrill Lynch European Asset Holding Inc.USA	100	Ara.06
Tekfenbank	Eurobank EFG	70	Şub.07
Turklandbank	Arap Bank ve BankMed	91	Mar.07
Oyakbank	ING Bank	100	Ara.07
Turkish Bank	Kuveyt National Bank	40	Oca.08
T.Finans Katılım	Suudi-National Commercial Bank	60	Şub.08
Abank	Alpha Bank	50	BDDK tarafından izin verilmedi.
Adabank	Kuveyt Grup	99,9	BDDK tarafından izin verilmedi.

Kaynak : BDDK, TBB verilerinden derlenmiştir.

2007 yılından itibaren ilk olarak finansal piyasalarda başlayan daha sonrasında reel ekonomiyi de etkileyerek tüm piyasaları sarsan küresel bir kriz yaşanmaktadır. Krizin beklenenden daha derin ve yaygın bir hal alması, alınan tedbirlere rağmen finansal piyasalardaki tedirginliği giderememektedir. Küresel finansal

piyasalarda başta bankacılık olmak üzere finansal aracı kuruluşlarının yüksek zararlar açıklamaları ve sermaye yapılarındaki bozulma, piyasaların normalleşme sürecine girmesini geciktirmektedir. Bu durum küresel ölçekte kredi akışının sınırlanmasına ve diğer finansal piyasaların buna bağlı olarak zayıflamasına neden olmaktadır. Nitekim hisse senedi piyasalarında değer kayıpları devam ederken, bono piyasasında da spreadler yüksek seviyelerini korumaktadır. Dünya genelinde yaşanan kriz nedeniyle, küresel olarak bankacılık sektörü zor bir dönem geçirmesine rağmen 2009 yılı ilk dönem itibariyle Türk bankacılık sektörünün iyi performansı dikkat çekmektedir. Örnek vermek gerekirse 2008 yılında aktiflerdeki en yüksek oransal artış bankacılık sektöründe yaşanmıştır. 2001 yılından itibaren sektörde ağırlığını arttıran yabancı sermayeli bankalar gruplarındaki diğer ülkelere göre daha iyi performans göstermiş, yerli bankalarda geçmiş de yaşadıkları kriz tecrübeleri ve yapılan düzenlemeler nedeni ile daha az zararlı krizi atlattıklarıdır.

3.2. Yabancı Bankaların Ülkemize Geliş Nedenleri :

Son 20 yıldır dünyada sermaye bolluğu yaşanmakta idi, özellikle gelişmiş ülkelerde varolan sermaye fazlalığı bankacılık sektöründe de balon büyümelere neden olmuş ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörüne ilgileri artmıştır. Gelişmekte olan ülkelere Türkiye’de 1980 öncesi yaşanan döviz sıkıntısı, dış borçların yüksek olması ve ülkenin yaşamış olduğu ekonomik sıkıntılar ekonomide çıkış yolu aranmasını zorunlu kılmış bu süreçte IMF istikrar programı gündeme gelmiştir. Diğer taraftan enflasyon önleme ilk amaç olarak belirlenmiş ,piyasa ekonomisine dayalı dışa açılımı esas alan bir politika olarak kabul edilmiştir.¹⁸⁵

1980 yılı ve sonrası Kambiyo Mevzuatındaki serbestleşme, ekonominin serbest piyasa koşullarına adaptasyonunu sağlama uğraşları, gelişmekte olan ve istikrar sağlamaya çalışan bir Türkiye ekonomisi yaratmak için hazırlanan düzenlemeler yabancı sermaye girişini arttırmıştır. Bu doğrultuda yürütülen , yabancı bankaların

---

¹⁸⁵ Gülfem Saraç . **Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler : Uluslar arası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi** , Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası , Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü , Kasım 2002 . <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/turkce/tezler> (20 Şubat 2009)

kurulmasına ilişkin engellerin kaldırılması yada azaltılması şeklinde yürütülen serbestleşme politikasının etkisiyle , Türkiye' ye yönelerek şube açan yabancı banka sayısında ciddi ölçüde artış gözlemlenmiştir. 24 Ocak 1980 tarihli ve 8/ 168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi' nde yabancı sermayeli bankaların şube açabileceklerini açıkça belirten düzenleme yabancı bankaların girişini çekici kılan en önemli nedenlerdendir. ¹⁸⁶ Bu düzenlemeyle 1980' li yıllarda, yabancı sermayeli bankaların Türkiye' de şube açmalarına 6224 sayılı 18.1.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile 70 sayılı ve 1983 tarihli kararname çerçevesinde faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Benzer şekilde , 25.04.1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanununun 6. Maddesi ile Türkiye de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalara ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Tüm yapılan bu düzenlemeler ile 1980 sonrasında Türkiye yabancı sermayeli bankalar için yeni ve karlı bir pazar haline gelmiştir. Diğer taraftan gelişme hızı yüksek olan ülkemizin gelişimin finanse edecek bir dış kaynak ihtiyacı doğmaktadır. Dünyadaki sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle beraber Türkiye bankacılık sektörü de finansal serbestleşmeye açılmıştır. Ülkemizdeki bankalar o güne kadar sadece klasik bankacılık olarak nitelendirilen mevduat bankacılığı yaparken 24 Ocak Kararları ile beraber daha önceden hiç karşılaşmadıkları bir rekabet ortamı ile karşı karşıya kalmışlardır. ¹⁸⁷

Avrupa bankacılık sektörü doymuş ve kar marjları da daralmıştır. Bir Fransız yada Alman bankasının başka bir Avrupa ülkesine giderek pazar payı elde etmesi çok zordur. Bu sebeple bankalar , pazar payını ve aktifini büyütmede güçlük çekmektedirler. Fakat kar marjlarının daraldığı piyasada ayakta kalabilmek için aktif büyütme zorundadırlar. Bir örnek ile açıklamak gerekirse bir bankanın aktif büyüklüğü 100 milyar dolar ise kar marjı % 2 olduğu zaman aktif karlılığı 2 milyar

---

¹⁸⁶ Erdoğan Öner , **Mali Olaylar Döneminde Mali İdare** , T.C Maliye Bakanlığı , Ankara , Haziran 2001.

¹⁸⁷ Vesile Çakar. **Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri** , Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2003.s.48

dolardır; kar marjı % 1' e düştüğü an aynı karı elde etmek için aktifini 200 milyar dolara yükseltmesi gerekir . Avrupa ülkelerinde pazar doyunlaştığı için aktifini iki katına çıkarmak pek mümkün değildir. Bu aktifi hızlı büyütebilmesi için gelişmekte olan ülkelere yönelmek zorundadırlar .İşte bu sebeple gelişmekte olan ülkelerin hepsinde Avrupa Bankaları banka satın almakta veya ortak bulmaktadırlar. Ülkemizde gelişmekte olan ülkeler arasında en cazip olanlardandır ayrıca gelişmekte olan ülkelerde kar marjı daralsa dahi Avrupa' dan daha yüksektir. Avrupa ülkelerinde bankacılık sektörünün kar marjları % 1 in altında iken; gelişmekte olan ülkelere enflasyon düşse bile % 2-3 lere inektir ki Avrupaya göre hala yüksektir. ¹⁸⁸

Ülkemizde Avrupa ülkelerine göre bankacılık sektörünün penetrasyon oranlarının çok düşük olması ve gelecekte yükselmesinin beklenmesi yabancı bankaların girişini cazip kılmaktadır. Penetrasyon nüfusun ne kadarının bankacılık hizmetinden yararlandığını diğer bir söylemle nüfusun ne kadarının banka müşterisi olduğunu gösterir. 2009 yılı verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerinde toplam nüfus 499,7 milyon kişidir,¹⁸⁹ penetrasyon oranı ise % 92 dir. Yani nüfusun % 92'sini oluşturan 459 milyon kişi banka müşterisidir. Türkiye' nin ise nüfusu 75 milyon kişi, penetrasyon oranı ise yaklaşık % 28 dir. Yani 20 milyon kişi banka müşterisidir. Penetrasyon oranının ülkemizde bu kadar düşük olmasının ilk sebebi , kırsal-kentsel nüfus dağılımıdır. Türkiye'nin nüfusunun önemli bir bölümü kırsal alanda yaşamakta ve bu bölgelere bankacılık hizmeti ulaşmadığından banka müşterisi olamamaktadırlar. Avrupada ise kırsal alanda nüfusun çok azı yaşamakta ve kırsal alana kooperatif ya da yerel bankacılık ile hizmeti gittiğinden büyük çoğunluk banka müşterisi olabilmektedirler.Diğer önemli bir sebep ise nüfusun yaş dağılımıdır. Avrupa'nın nüfusu yaşlı ,Türkiye' nin ise gençtir. Ayrıca Türkiye de nüfusun üçte biri 18 yaş altındadır ve büyük bir çoğunluğunun banka hesabı bulunmamaktadır. Oysa Avrupa'da 18 yaşında olan nüfus az ve büyük bir kısmı bireysel emeklilik sistemine erken girdikleri için bankada da hesapları bulunmaktadır. Bu da ülkemizin çok ciddi bir

---

¹⁸⁸ Şenol Babuşcu, **a.g.m**, s.4.

¹⁸⁹ AB İstatistik Kurumu, **Eurostat**. s.26.

potansiyelinin olduğunu göstermektedir. Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü GSMH' nin yaklaşık % 87 'si iken Avrupa ülkelerinde ise bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSMH' ya oranı % 200-300 dür. Bu rasyo Türk Bankacılık Sektörünün önümüzdeki dönemde ciddi bir büyüme potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır.¹⁹⁰

2001 yılından itibaren yabancı sermayeli bankaların ülkemize yoğun geliş sebeplerinden biri de kendi ülkelerinde aralarında rekabet olmasıdır. Örnekle açıklamak istersek Belçika' da büyük rekabet içinde olan iki bankadan FortisBank Türkiye'de Dışbank ' ı satın alınca , hemen DexiaBank da Denizbank' ı satın almıştır. Kendi ülkelerinde rekabet halindeki bankalardan biri ülkemizde banka satın alınca , diğeri de ülkemizde bankalarla ilgilenerek ortak olmakta veya pazar payını arttırabilmek için banka satın almak istemektedir.

3.3. Ülkemizde Yabancı Sermayeli Bankalar İçin Uygulanan Yasal Mevzuat :

Yabancı bankaların yapmış olduğu satın almalar özünde doğrudan yabancı sermaye yatırım çeşidine girmektedir. Bu çerçevede, Türkiye' de yabancı menşeli bankalar yerli bankaları satın almış yada ortaklıklar kurmuşlardır. Türkiye yabancı sermayeli bankalar açısından en liberal politika izleyen ülkelerden biridir. Çünkü Türkiye 'deki bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında düzenlemeler açısından bir ayırım bulunmamaktadır.

Yabancı bankaların Türkiye ' de şube açmalarına 6224 sayılı 18.01.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu izin verirken , 24 Ocak 1980 'de yayınlanan 8/ 168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi yabancı sermayeli bankaların şube açarak büyümesini kolaylaştıran bir düzenleme olmuştur. Yine 1980 den sonra 25.04.1985' de sayılı 3182 sayılı Bankalar Kanununun 6. Maddesi ile Türkiye de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalar ile ilgili çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bununla beraber aynı kanun içersinde 76. Madde ile yabancı bankaların mevduat kabul etmemek

---

¹⁹⁰ Şenol Babuşcu, a.g.m,s.2.

ve bankacılık işlemleri yapamamak kaydıyla Türkiye’de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur.¹⁹¹

Yabancı bankaların Türkiye’deki faaliyetleri ile alakalı 4389 sayılı Bankalar Kanununun 7. Maddesi 3. Fıkrasında ' Türkiye ’de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurtdışında kurulu bankaların ;¹⁹²

a)Türkiye’ ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin (2) numaralı fıkranın (d) bendinde belirtilen tutardan az olmaması,

b) Faaliyette buldukları yada kuruldukları ülkede mevduat kabul etmeleri yada bankacılık işlemleri yapmalarının yasaklanmamış veya kısıtlanmamış olması şarttır. ' hükmüyle düzenlenmiştir.

Ayrıca uygulamada yabancı bankaların Türkiye’de şube açma istekleri olduğuda ilgili ülke gözetim otoritelerinin fikirleri de alınmaktadır. Bununla beraber kanununun 3. Madde 10. fıkrasına dayanılarak yapılacak iki anlaşmada da bu hususa ait hüküm bulunmaktadır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanun’ un hazırlanması için çok uzun bir çalışma süreci geçmiştir. Bu kanunda geçmiş yıllarda yaşadığımız bankacılık krizlerinden çıkarılan dersler doğrultusunda düzenlemelere gidilmiş ve hem AB uyum süreci hem de Basel II standartlarına uygun hazırlanmıştır.Daha sonrasında 5411 sayılı kanunda bazı değişikliklerin yapıldığı 08/03/2006 tarihinde 5472 sayılı kanun çıkarılmıştır.¹⁹³

2007 yılı ortalarında başlayan global krizin de etkisiye özellikle denetim, banka kuruluşu için gerekli olan sermaye payı gibi hususlarda bazı düzenlemelerin talep edildiği taslaklar hazırlanmış,meclise sunulmuştur ve taslaklar henüz karar

---

¹⁹¹Vesile Çakar, a.g.e,s.29

¹⁹²http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/1582bankacilik_kanunu.pdf (04.03.2009)

¹⁹³ www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5472/5472.doc (05.04.2009)

sürecindedirler. Buarada bazı önlemler alınırken yabancı sermayeli bankaları da ürkütmemek gerekmektedir.Örneğin tasarının 3.Maddesinde bankaların minimum ödenmiş sermaye miktarı 30 milyon TL' den 60 milyon TL' ye çıkarılması önerilmektedir.

3.4. Yabancı Bankaların Ülkemizdeki Tarihsel Gelişimi :

Yabancı sermayeli bankaların ülkemizdeki var oluş süreci Osmanlı İmparatorluğuna kadar dayanmaktadır.Ülkemiz coğrafik konumu ve sahip olduğu avantajlar nedeni ile her dönem yabancıların ilgisini çekmiştir.Bu sebeple bankacılık sektörünün doğuşunda yabancı yatırımcılar önemli bir paya sahiptirler.

Ülke ekonomileri için önemli bir fonksiyonu olan bankacılık sektörünün şüphesiz ki bizim gibi gelişmekte olan ekonomilerde daha ayrı bir öneme sahiptir. Ekonomi de itici güç görevi gören bankaların yapısı ülke ekonomisinin içinde bulunduğu durum hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bankacılık sektörünün büyümesi , ekonominin olumlu gidişatta olduğu izlenimini verirken ; tam tersi bir durum olarak küçülmesi ise yine ekonomik açıdan olumsuz gidişatta olduğu izlenimini vermektedir.

3.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Bankalar:

Ülkemizde ilk bankaların kuruluş tarihi olan 1847 'den Cumhuriyet' in ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süreç içerisinde , para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar , daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuştur.

Osmanlı Devleti döneminde kurulan veya şube açarak faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların; hazineye borç para vermek, kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet sunmak , Türkiye ' de faaliyette bulunan yabancı sermayeli firmaları veya kendi ülkelerinin uyuğunda bulunan işadamlarını finanse etmek gibi amaçları bulunduğu bahsedilebilir. Bu dönemde özellikle İngiltere, Ortadoğu ile ticaretin geliştirilmesi ve bu bölgedeki uzun dönemli yatırımların finansmanı için bankalara ihtiyaç duymuş ve bu doğrultuda girişimlerde bulunulmuştur.

İlk olarak 1847 yılında Osmanlı Hükümeti' nin izniyle Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası- Banque De Constantiople) kurulmuştur . Gerçekte bu bankanın belirli bir sermayesi bulunmamakta olup, kurucuların ticari itibarları nedeniyle çektikleri poliçeler kabul görmüştür. 1852 yılında iflas eden banka , Osmanlı Hazinesi'ni 600.000 liralık zarara sokmuştur. Bu zarara rağmen Osmanlı parası sterline karşı değerini önemli ölçüde korumuş ve paranın dış değerinde önemli ölçüde istikrar sağlanmıştır. Bank – ı Dersaadet kapandıktan sonra 1856 yılında İngiltere Kralının fermanı ile Bank-ı Osmaniye (Ottoman Bank) kurulmuştur. Bankanın sermayesi 500.000 sterlin olup merkezi Londra ' da bulunmaktaydı. Fakat bankanın esas iş merkezi İstanbul ' du ve Mısır dışında imparatorluğun heryerinde şube açma yetkisi vardı. Bank-ı Osmaniye klasik bir ticaret banka niteliğindedi ve mevduat toplama, iskonto –iştirat v.b tüm ticari banka işlemlerini yapmaktaydı. Yedi yıl faaliyette bulduktan sonra 2 Şubat 1863 tarihinde kurulan Bank-ı Osmani-i Şahane ' ye katılmıştır.Daha sonrasında ismi Osmanlı Bankası olarak değişen banka yabancı bankalar arasında en önemli olan niteliğini kazanmıştır. Bankanın sermayesi 135.000 paydan oluşmakta idi. Bunun 80.000 'i İngiliz grubu, 50.000 'i Fransız grubu tarafından satın alınırken kalan 5. 000 'i de Türkiye ' ye ayrılmıştır. Bankanın kurulmasının sebebi İmparatorluğa yabancı piyasalardan , özellikle Paris ve Londra ' dan borç bulmak için aracı rolü üstlenecek ve devletin gelir – gider dengesizlikleri olduğu dönemlerde hazineye kısa vadeli avans verecek bir kuruma ihtiyaç duyulmasıydı. Bank -ı Osmani-i Şahane 'nin elde ettiği ayrıcalıklar Galata Sermayedarlarının uğraşı alanlarını büyük ölçüde sınırlamış , Galata Sermayedarları bir örgütlenme ihtiyacı duymuş ve bu yıllarda yeni bankaların kurulmasına sebep olmuşlardır .Bu dönemde kurulan bankalar : ¹⁹⁴

- **Société Générale de l' Empire Ottoman** : 1864 yılında Osmanlı İmparatorluğu ' nun borçlanmalarına aracılık etmek, özellikle de İstanbul şehrinin borçlanmalarını yönetmek amacıyla Galata Bankerleri tarafından kurulan banka 1893 yılında tasfiye edilmiştir.

---

¹⁹⁴ Tekeli İlhan , **İlkin Selim , Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası** , Ankara : T.C.M.B , 1981 , s.63-69.

- **Şirketi Maliyeyi Osmaniye (The Ottoman Financial Association)** : ABD İç Savaşı döneminde , 1866 yılında İngiliz Sermayesi ile Türkiye ' de pamuk üretilmesini teşvik amacıyla kurulmuştur. Daha sonrasında tasfiye olan banka varlıklarını Osmanlı Bankasına devretmiştir.
- **İtibarı Umumi –i Osmani Şirketi (Crédit Général Ottoman)** : 1868 yılında Fransız Soci t  G n rale ve İstanbul' daki Galata Bankerleri tarafından kurulmuştur. 1899 yılında Osmanlı Bankasının egemenliğine girerek tasfiye olmuştur.
- **Avusturya –Osmanlı Bankası** : 1871 yılında Fransız – Alman arasında yaşanan savaştan sonra Fransa ' nın savaşı kaybeden taraf olması ile beraber Osmanlı ' nın yeni sermaye pazar gereksinimine ihtiyaç duymasından dolayı kurulmuştur. 1874 yılında Osmanlı Bankası ile birleştirilmiştir.
- **Avusturya – Türk Bankası** : 1872 yılında kurulan banka 1873 yılında Viyana' nın spekülatif nedenler ile sermaye piyasasının içine girdiği bunalım bankanın tasfiyesine neden olmuştur .
- **İstanbul Bankası (The Bank Of Constantinople)**:İkinci İstanbul Bankası Rum asıllı Galata Bankerleri ile İngiliz Sermaye gruplarının ortak girişimi ile 1872 yılında kurulmuştur. 1894 yılında Yunanistan ' daki işletmelerin zarar etmesiyle Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi ile birleştirilmiştir.
- **Kambiyo Bankası (La Soci t  Ottoman De Change et de Valeurs)** :1872 yılında Galata Bankerleri tarafından kurulan banka 1899 yılında tasfiye olmuştur.
- **Selanik Bankası (Banque de Salonique)** :1888 yılında Selanik ' te Fransız Comptoir National d' Escompte ile bir Avusturya Bankası ve Musevi sermayedarlar tarafından kurulmuştur . Bankanın yabancı ortakları zaman içinde değişmiş , 1969 yılına kadar yabancı banka statüsünde faaliyet göstermiştir. 1969 yılında sermaye çoğunluğu Çukurova Grubu ' na geçmiş ve ünvanı Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası olarak değişmiştir. 1978 yılında ana hissedar olan (% 71.94) Çukurova

Grup 1990 yılında bankanın adını İnterbank olarak değiştirmiştir. 1999 yılında Etibank ile birleştilen banka 2001 yılında tasfiye edilmiştir.

- **Midilli Bankası** : 1891 yılında Midilli' li Rum tüccarı ve İstanbul ' lu Rum Bankerleri tarafından kurulmuş ve 1903 de tasfiye edilmiştir.
- **Türkiye Milli Bankası** : 1909 yılında İngiliz yatırımlarını desteklemek amacıyla kurulan banka 1913 de tasfiye edilmiştir.
- **İtibar-ı Mali Osmanlı şirketi** : 1910 yılında Fransız sermaye kontrolünde kurulan banka yine imparatorluk döneminde tasfiye olmuştur.
- **Osmanlı Ticaret Bankası** : 1910 yılında Osmanlı uyruğundaki Ermeniler tarafından kurulan banka 1914 yılında tasfiye olmuştur.
- **Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası** : 1910 yılında Strasburg 'lu bir sermaye grubu tarafından kurulan banka 1914 yılında tasfiye edilmiştir.
- **şirketi Ticariye Sınaiyye ve Maliyye** : 1913 yılında karma nitelikte kurulan bankanın sermayesinin % 50 sinden fazlası yabancılara ait olup yine imparatorluk döneminde tasfiye olmuştur.

Bunlar dışında Rus Bankası , İtalyan şark Ticaret Bankası , Osmanlı Umumi Nafia Bankası , Sınai Kredi Bankası , İstanbul Kontuvarı , Osmanlı Ticaret Kumpanyası, Kredi ve Komisyon Bankası , Avusturya şark Bankası gibi küçük bankalar kurulmuş ve yine imparatorluk döneminde tasfiye olmuşlardır.

Bir de Osmanlı İmparatorluğu döneminde şube aarak faaliyet gösteren yabancı bankalar bulunmaktaydı . Bunlar ; ¹⁹⁵ Fransız kökenli Credit Lyonnais (1875) , Banque Francoise Des Pays Orient (Memaliki şarkıye Fransız Bankası) (1922) ; Alman kökenli Deutsche Palestina Bank (1899) ,Deutsche Orient Bank (1906) ,

---

¹⁹⁵ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**,İstanbul: Gerçek Yayınevi,1. Baskı, 1987. S.85-99.

Deutsche Bank (1906); İngiliz kökenli British Oriental Bank (1900) , Anglo – Palestino Company (İngiliz- Filistin Bankası), (1902) ,Commercial Bank Of The Near East (Şarkı Karip Ticaret Bankası) (1922 Ionion Bank Ltd. (1922) ; İtalyan kökenli Sociéta Commerciale d’ Oriente (Şark Ticaret Bankası) (1907) ,Banco di Roma (1911) ,Banco Commerciale Italian(1919 ; Yunanistan kökenli Atina Bank (1904) ,Şark Bankası (1904) ; A.B.D kökenli Guarantee Trust Co of NewYork , American Express Co Inc (1922) ; Romanya kökenli Banka Marmaros Blank ve Şürekası ; Hollanda kökenli Hollantse Bank Uni. NV .dir.

Bu bankaların birçoğunun şubeleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde kapanmış olup sadece birkaçı Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerine devam etmişlerdir.

3.4.2 Cumhuriyet Döneminde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar :

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya Türkiye de şube açarak faaliyetine başlayan 38 yabancı sermayeli bankadan sadece 13 tanesi Cumhuriyet dönemine geçmiştir .Bunlar ;¹⁹⁶ Osmanlı Bankası , Selanik Bankası , Credit Lyonnais, Deutsche Orient Bank , Banco di Roma, Banka Commerciale İtaliana, Bank Marmaros Blank ve Şürekası , Hollantse Bank Uni N.V, American Express Company Inc,Banque Francoise Des Pays Orient , Commercial Bank Of The Near East ve Ionian Bank Ltd.’dir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında , ülkenin dışa açık bir pazar özelliğini sürdürmesi , ulusal gelir içinde dış ticaretin büyük önem taşıması gibi etkenler yabancı banka sayısının artışına neden olmuştur. 1924 -1929 yılları arasında altı yabancı banka ülkemizde şube açarak faaliyet göstermeye başlamışlardır.¹⁹⁷Bunlar ;Merkezi Bükreş’ te bulunan Banque Belge Pour L’ Etrengar (1924) ,Merkezi Paris olan Banque Général Pour Le Commerce Etrangers – Umumi Ticareti Hariciye Bankası (1925) , S.S.C.İ

---

¹⁹⁶ Öztin Akgüç, a.g.e, s. 94.

¹⁹⁷ Öztin Akgüç, a.g.e, s.97

Ticareti Hariciye Bankası (1925) , Milano Merkezli İtalyan Şark Bankası (1925) ve Banque Franco Asiatique – Bank Franko Azyatik (1929) ’ dir.

1929 dünya ekonomik buhranı Türkiye’ nin dış tcaretini de olumsuz yönde etkilemiştir. 1930 sonrasında Türkiye ’ nin ekonomi politikasında değişikliğe gidilmiş ve kambiyo kontrolleri yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler Türkiye de yabancı banka faaliyetlerini sınırlamış ve 9 banka yurdumuzdaki faaliyetlerini durdurmuş veya ara vermiştir. 1929- 1933 yıllarında şube düzeyinde faaliyetini durduran bankalar sırasıyla;¹⁹⁸ Ionian Bank Ltd. (1929) , Bank Marmaros Blank ve Şürekası (1929) , Banaye Belge Pour L ‘ Etranger (1929) , İtalyan Şark Bankası (1931) , Credit Lyonnais (1933),Banque Général Pour Le Commerce Etranges – Umumi Ticareti Hariciye Bankası (1933) ,Banque Franco Asiatique –Bank Franco Azyatik (1933) , Banque Française Des Pays Orient (1933) ,American Express Company Inc. (1933)’ dir.

Cumhuriyet döneminde göze çarpan diğer bir gelişmede , 1929 yılından sonra takriben 50 yıl Türkiye de yeni yabancı sermayeli banka kurulmamış veya şube açmak yoluyla yeni yabancı bankanın faaliyete başlamamış olmasıdır. 1929- 1977 yılları arasına ülkemizde yabancı banka sayısı sürekli azalış göstermiş yeni bankalar da kurulmamıştır. Bunun sebebi de ülkemizde uygulanan politikalar ve ekonomik alt yapının yetersizliği , yeni düzenlemelerin yapılmamasıdır. 1977 yılında Arap- Türk Bankası A.Ş kurulmuştur. Bankanın kuruluş amacı , uluslararası bankacılık yapmak ve uluslararası finans piyasasından kaynak sağlamaktır.Ortaklık yapısı % 40 Arap- Libya Ticaret Bankası , % 20 Kuveyt Yatırım Şirketi , % 20 İşbankası ve % 20 Anadolu Bankası ’ dır.

---

¹⁹⁸ Tekeli İlhan, İlkim Selim, **a.g.e** , s.77.

3.4.3. Finansal Serbestleşme Döneminde Türkiye' de Bankacılık , Krizler ve Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Bankalar (1980 ve Sonrası Dönem):

1973 yılında Bretton Woods çöküşü , 1979 yılında ABD de FED' (Federal Reserve System) in artık faiz oranlarını denetleyeceğini ve dalgalanmaya izin vereceğini açıklaması ve arkasından birinci ,ikinci petrol şoklarının yaşanması dünya ticaret hacminde daralmaya neden olmuş ve dünya iktisadi sisteminde değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Bu süreçle beraber 1980 sonrasında tüm dünya ülkeleri deregülasyona gitmişler, ekonomilerinde dışa açık politikalar izlemeye başlamışlardır ve finansal serbestleşme , finansal küreselleşme olguları ortaya çıkmaya başlamışlardır. Çok fazla söz ettiğimiz **finansal serbestleşme** ; genellikle az gelişmiş ülkelerdeki devletin gelişmiş ülkelerdeki finansal faaliyetleri kendi ülkesine çekebilmek adına bankacılık ve finans sektöründeki denetimi azaltması yada kaldırması iken **finansal küreselleşme** ise ulusal finansal piyasaları ayıran sınırların kalkması , kurların dalgalanmaya bırakılmasını ifade etmektedir.¹⁹⁹Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere bankalar doğrudan yada dolaylı olarak finansal küreselleşmeyi etkilemektedir. Özellikle gelişmekte olan piyasalarda bankacılık sektörünün daha karlı olması yabancı banka girişini de uluslararası sermaye hareketliliğini de arttırmaktadır.²⁰⁰

1980 sonrasında gelişen finansal serbestleşme süreci ve IMF ile yapılan anlaşma gereği alınan 24 Ocak 1980 kararlarıyla Türkiye ekonomisinde de yabancı sermayeli bankalara yeşil ışık yakılmış, yabancı sermaye teşviki sağlanmıştır.

24 Ocak Kararlarıyla mevduat , kredi faiz oranlarının serbest bırakılması , kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkanının sağlanması , aracılık hizmetlerinin maliyetlerinin düşürülmesi gibi yapısal yenilikler, 1986 yılında IMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) ve SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) kurulması , yine 1986 yılının Nisan ayında Merkez Bankası bünyesinde Bankalararası Para Piyasası ve 4

---

¹⁹⁹ Serap Durusay, **Finansal Küreselleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri** ,Abant İzzet Baysal Üniversitesi İ.İ.B.F , [http :// www. dtm. gov. tr. / ead / DTDERGI / tem2000 / finans. htm](http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem2000/finans.htm)

²⁰⁰ Ali Cüneyt Çetin , **Gelişmekte Olan Piyasalarda Egemenlik Sorunu ve Finansal Piyasaların Değişim Süreci** ,Süleyman Demirel Üniversitesi İ.B.F Dergisi 2004, s. 40.

Şubat 1987 tarihinde Açık Piyasa İşlemleri , 1988 yılında Döviz ve Efektif Piyasası , 1989 yılında Döviz Karşılığı Altın Piyasası kurumlarının kurulmasının yanı sıra Türkiye'nin dış ticaretindeki genişleme ,ekonomik gelişme konusunda sahip olduğu potansiyelin yüksekliği gibi sunmuş olduğu imkanlar yabancı sermayeli bankaların sektördeki payının artışına neden olmuştur.Yabancı sermayeli banka sayısındaki artışların büyük bir kısmı şube açmak yoluyla olduğu gibi satınalma yoluyla da gerçekleşenler bulunmaktadır.

Finansal serbestleşme politikalarını tamamlar nitelikte, 1989 yılında sermaye hareketlerine getirilen kısıtlamalar kaldırılmıştır. Tüm bu yeniden yapılanmaların arkasından 1990' lı yıllar gelindiğinde ise kamunun borçlanma ihtiyacı çok yüksek olması ve buna bağlı olarak reel faizin sürekli artması bankaları 'mevduat topla, devlete borç ver ' anlayışı içinde çalışmaya başlatmıştır. Bankalar döviz mevduatı ve sendikasyon kredileri ile borçlanıp , TL 'ye dönerek devlete borç vermekte dolayısıyla açık pozisyonlarını sürekli artırmaktaydılar. Ayrıca reel faizin yüksek olması , devlet iç borçlanma senetlerini cazip kıldığından bankalar kredi kullandırmamayı tercih etmekte çünkü bu kadar yüksek faizden kredi verdiklerinde geri dönüşün zor olacağını düşünmekteydiler. Bu dönemde yabancı sermayeli bankalar tek şubeli banka veya bir iki şube açarak çalışmayı benimsemişlerdir. Bu yolu izleme sebepleri ise ,sahip oldukları yüksek sermaye birikimi ile mevduat toplamaya ihtiyaç duymamaları sadece hazine bonusu , devlet tahvili alma faaliyetlerini gerçekleştirmek istemeleridir. Piyasanın bu kadar sığ olmasına rağmen 1980 yılında 44 olan banka sayısı 1999 yılında 82 ' e yükselmiştir.

1993 yılında , KİT açıkları , altyapı yatırımları , terörle mücadele , Körfez savaşı gibi faktörler nedeniyle oluşan kamu açıklarının finansman maliyeti faizler üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Faizlerin düşürülmesi kararı alınmış ve bu doğrultuda borçlanma miktarına sınırlamalar getirilerek faiz oranları düşürülmeye başlanmıştır. Ancak yüksek enflasyon, yüksek cari işlemler ve bütçe açıkları gibi iç ve dış dengesizliklerden dolayı TL'ye güven azaldığından, TL tutmanın cazibesi kalmamıştır. Piyasadaki likidite fazlası devalüasyon beklentisiyle 1994 yılının başlarında dövize yönelmiştir. Kurlar hızla artmaya başlamış ve resmi kur ile serbest

kur arasındaki fark %23'ü geçmiştir .²⁰¹Ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değer kaybının hızlanması kur-faiz makası daralmış, açık pozisyonlarını kapatma yarışında olan bankaların da dövize yönelmeleri Merkez Bankası rezervlerini hızlı biçimde tükenmiştir. Bütün bu yaşanan olumsuzluklara Ocak 1994'de uluslararası rating kuruluşlarından Moodys ve Standart and Poors' un Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi ve üç küçük bankanın kapatılması eklenince Türk Ekonomisi krize sürüklenmiştir. TL'nin aşırı değer kaybetmesini durdurmak için, Merkez Bankası 20 Ocak 1994 tarihine kadar müdahale etmediği bankalararası para piyasasına müdahale ederek gecelik faiz oranlarını yükseltmiştir. 1994 krizinden sonra 5 Nisan kararları alınmıştır. Bu kararlar ile hedeflenler , enflasyonu hızlı biçimde düşürmek, ihracatı artırıp ithalatı azaltmak, dış borçları sınırlamak, kamu gelirlerini artırıp kamu harcamalarını kısmak, tarım sosyal güvenlik ve özelleştirme alanlarında reformlar yapmak şeklinde özetlenebilir. ²⁰²5 Nisan kararları kısa vadede sonuç versede orta ve uzun vadede hedefine ulaşamamıştır.

1997 Asya ve 1998 yılında yaşanan Rusya krizleri 1994 ekonomik krizinden yeni çıkmış olan Türkiye ekonomisini büyük ölçüde etkilemiştir. 1998 yılında IMKB tarihindeki en büyük düşüşlerini yaşamış, ihracat hacmi daralmış ve yabancı sermaye yatırımlarında özellikle de portföy yatırımlarında çıkışlar Türkiye'de tekrar kriz yaşanmasına sebep olmuştur.

2000 yılında IMF ve Dünya Bankasının desteği alınarak yüksek enflasyon oranlarının düşürülmesi , ekonomik dengelerin sağlanması için dezenflasyon programı hazırlanmış ve uygulamaya sokulmuştur. Uygulamaya konulan politikalar ile faiz oranları düşürülmüş, tüketim harcamaları artmış , ithalat ucuz hale geldiği için cari açık da artmıştır. 2000 yılının Sonbaharında devalüasyon beklentisi artmış ve yabancı sermaye fonlarını çıkmış ve kredileri kesmiştir. Devalüasyon beklentisi içersinde olan bankalar açık pozisyonlarını kapatmak için döviz talepleri artmış ve piyasada likidite

---

²⁰¹ Nur Keyder , **Para Teori Politika ve Uygulama**, Ankara,2000, s.112.

²⁰² Bülent Güloğlu ve Ender Altunoğlu, **Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler : Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri** , İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:27, Ekim 2002.s.17-29.

krizi başlamıştır. Fakat MB , IMF programındaki hedefi nedeni ile asgari düzeyde tutması gereken döviz rezervini azaltmamak için likidite verememiş ve faiz oranlarını arttırarak talebi durdurmaya çalışmıştır. Bu dönemde portföyünde çok fazla DİBS bulunduran Demirbank'a el konulmuş ve TMSF'ye devredilmiştir. Kasım ayında diğer bankalarda kendilerine el konulmasından panikledikleri için bankalararası piyasada faiz oranları yükselmiş ve MB piyasaya para sürmek zorunda kalmıştır. IMF'den alınan 7,5 milyar dolar ek kredi ile piyadaki tedirginlik azalmış ve normal şartlara dönmeye başlamıştır. Fakat 2001 Şubat ayında Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında yaşanan siyasi tartışma kırılğan olan ekonomide paniğe neden olmuş ve döviz talebi tekrar artmıştır. 19 Şubat 2001 de döviz krizi başlamıştır. MB rezervlerini eritmek pahasına piyasaya müdahale etmiş ancak 22 Şubat 2001 tarihinde döviz kuru çıpasının yürürlükten kaldırılıp dalgalı kura geçildiğini ilan etmek zorunda kalmıştır. Şubat krizinden sonra 15 Mayıs 2001 tarihinde açıklanan ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı olarak adlandırılan yeni bir program yürürlüğe girmiştir. Bu program öncelikle bankacılık sektöründe reformların yapılmasını öngörmektedir.²⁰³

3.4.4. 21. Yy' da Türkiye' de Faaliyet Gösteren Yabancı Sermayeli Bankalar ve Günümüzdeki Türk Bankacılık Sektörünün Genel Analizi :

2000 yılı Kasım ayında ve 2001 yılı başlarında Şubat ayında iki kez üst üste bankacılık krizi yaşanması sektörde önemli ölçüde etkilemiştir. 2000 yılı sonunda 79 olan banka sayısı , 2009 yılının ilk çeyreği itibari ile 45 ' e düşmüştür. Bu yaklaşık %56 'lık bir azalmayı göstermektedir. Bu düşüşün kaynağı olarak makro ekonomik istikrarın göreceli olarak sağlanması , yaşanan kriz ve rekabetteki artış nedeniyle bankaların birleşmeleri, satın almalar ve TMSF 'nin almış olduğu tasfiye kararlarını gösterebiliriz.

Arka arkaya yaşanan iki krize rağmen enflasyonu düşürmeye yönelik kararlar hızlı bir şekilde alınmış, yapısal reformlar ve politikalar uygulamaya konulmuştur. Bu çalışma bankaları asli görevini yapmaya , gerçek anlamda bankacılık faaliyetlerine

---

²⁰³Bülent Güloğlu ve Ender Altunoğlu, **a.g.e.**, s.27

yoğunlaşmaya itmiştir. Özellikle 2003 yılı sonrasında bankacılık sektöründe hızlı bir gelişme dönemi başladığı gözlemlenmektedir. Faiz oranlarında düşme trendiyle beraber bankaların kar marjlarında önceki yıllara göre daralma başlamıştır. Bu daralmanın sonucu faiz dışı giderlerin önemi ön plana çıkmış, personel ve işletme giderlerinde ciddi tasarruflar sağlanmaya başlamıştır. ‘ Mevduat topla ,devlete borç ver ’ yaklaşımından ‘ mevduat topla, kredi ver ’ yaklaşımına geçilmiştir. DİBS lerin aktif içindeki payı azalmaya ve kredi payı artmaya başlamıştır. Yani artık gelişmiş ülkeler de olduğu gibi bankalar asli görevlerinden kar elde etmeye çalışmaktadır.

Ülke ekonomisinin son yıllarda ortalama % 6 civarında büyümesi ile beraber , enflasyonun tek haneli rakamlara düşmesi , sektördeki kar marjlarını da düşürmüştür.. Bankalar eski karlılığını yakalayabilmesi için hacimi büyütmek zorunda kalmışlardır . Tablo 27 de görüldüğü gibi 2003 yılında sektörün toplam aktifleri 249.730 milyon TL iken , 2009 yılının ilk çeyreğinde bu rakam 724.358 TL dir. Bu büyümede şüphesiz ki katkısı olan yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerden aldığı pay da 2003 yılında 6.943 iken 2009 yılında 105.031 tl ye yükselmiştir. Yani sektörün aktif büyüklüğü yaklaşık 3 kat artarken yabancı sermayenin aktif büyüklüğü yaklaşık 15 kat artmıştır.

Tablo . 26. Türkiye’ de Bankacılık Sektöründe Banka Aktiflerinin Gelişimi
(2003- 2009)

Milyon TL	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Sektör Toplamı	249.750	306.452	396.970	484.857	523.356	705.871	724.358
Kamu Sermayeli Bankalar	83.134	106.903	124.486	143.362	155.175	207.526	217.307
Özel Sermayeli Bankalar	142.271	175.937	237.043	265.615	285.438	369.876	376.666
Tas. Mev. Sig.Fon. Devr. Bankalar	7.136	1.938	1.858	1.215	832	705	724
Yabancı Bankalar	6.943	10.347	20.716	59.324	66.131	104.468	105.031
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	10.265	11.327	12.867	15.341	17.780	22.587	24.628

Kaynak : Türkiye Bankalar Birliği (TBB) veri setinden derlenmiştir.

*Mart 2009

Bu dönemde yerli bankalarla ortaklıklar ve / veya satınalmalar sonucunda bankacılık sektörüne giren yabancı bankalar sektör paylarını ciddi oranda arttırmaya başlamışlardır. Ayrıca mevcut yabancı sermayeli bankalar da çok şubeli bankacılığa geçmeye başlamıştır. Bankacılık sektörünün en önemli dağıtım kanalı olan şube sayısında özellikle kriz sonrası dönem olan 2002 yılından itibaren yaklaşık % 43' lük bir artış görülmektedir. Yabancı sermayeli bankalar 2000 yılında 117 şubeye sahip iken 2009 yılında şube sayıları 2032 dir. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle operasyonel yüklerin şubelerden alınması ve merkezileştirilmesi şube açmayı daha kolay ve daha az maliyetli kılmaktadır. Ayrıca şubeler kanalı ile müşteriye daha hızlı ulaşılması şube sayısındaki artışın en önemli sebeplerindedir.

Tablo .27. Türkiye' de Bankacılık Sektöründe Şube Sayısındaki Gelişme (2000-2009)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Sektör Toplamı	7837	6908	6106	5966	6106	6247	6849	7617	8790	8826
Kamu Sermayeli Bankalar	2834	2725	2019	1971	2149	2035	2149	2203	2416	2443
Özel Sermayeli Bankalar	3783	3523	3659	3594	3729	3799	3582	3624	4290	4300
Tas. Mev. Sig. Fon. Devr. Bankalar	1073	408	203	175	1	1	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	117	233	206	209	209	393	1072	1741	2034	2032
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	30	19	19	17	18	19	45	48	49	50

Kaynak : TBB ve BDDK veri setinden derlenmiştir.

*Mart 2009

Oluşan rekabet ürün çeşitliliği sağlamış , özellikle kar marjı yüksek olan bireysel ve işletme bankacılığı önem kazanmıştır. Bu ürünlerin satışı ve karlılığın artırılması için kalifiye işgücüne ihtiyaç duyulmakta ve sektöre personel alımı artmaktadır.

Tablo. 28. Türkiye’ de Bankacılık Sektöründe Çalışan Sayısındaki Gelişme
(2000-2009)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Sektör Toplamı	172.401	139.406	125.273	125.252	129.167	134.263	145.149	158.504	171.598	171.048
Kamu Sermayeli Bankalar	70.191	56.108	40.158	37.994	39.467	38.046	39.223	41.056	43.333	43.561
Özel Sermayeli Bankalar	70.594	64.380	66.869	70.614	76.880	78.806	73.220	75.094	82.158	81.975
Tas. Mev. Sig. Fon. Devr. Bankalar	19.895	6.391	5.886	4.518	403	395	333	325	267	269
Yabancı Bankalar	3.805	5.395	5.416	5.481	5.880	10.610	25.794	36.707	40.567	39.963
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5.556	5.221	4.942	4.642	4.533	4.401	4.573	5.322	5.273	5.280

Kaynak : TBB ve BDDK veri setinden derlenmiştir.

*Mart 2009

Şube sayısında ciddi artışa paralel şekilde personel sayısında artış görülmektedir. Örneğin 2000 yılında şube sayısı 7837 iken personel sayısı 172. 401 dir, 2009 yılında ise şube sayısı 8826 olmasına rağmen personel sayısı 171.048 dir yani 2000 yılından daha fazla şube olmasına rağmen personel sayısı daha azdır. Bunun sebebi teknolojik ve bankacılık sektörünün ülkemizde yarattığı pozitif etkisidir. Yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi ile beraber rekabet artmış ve maliyet düşürülmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda daha az işgücü ve daha efektif bankacılık yapılmaya başlanmıştır. Örneğin artık şubelerde daha çok pazarlama yapılmakta , operasyonel işlemler merkezleştirilmektedir. Ayrıca nüfusun genç olması müşterilerin alternatif dağıtım kanallarına yönlendirilmesini sağlamaktadır. Girişimlerde bilgisayar kullanım ve İnternet erişimine sahiplik oranları 2007 yılı Ocak

ayında % 88.7 ve % 85.4 iken, bu oranlar 2008 yılı Ocak ayında sırasıyla % 90.6 ve % 89.2 ye yükselmiştir.²⁰⁴

2007 yılı ortalarında yaşanmaya başlayan küresel krizin etkisi Türkiye’de finansal sektörde özellikle 2008 yılının ikinci yarısında daha derin hissedilmiştir,sorunlu krediler hızla artmıştır. 2000’li yılların başında başlayan sektördeki banka sayısında çeşitli sebeplerden (birleşme, tasfiye, fona devrolma vs.) dolayı yaşanan azalış trendi 2010 yılına kadar devam edeceği 2010 yılında ise 6-7 büyük banka , 15-20 küçük ölçekli banka bulunacağı beklentisi hakimdir.

Türkiyede yabancı bankaların gösterdiği gelişme , Türkiyenin izlediği politikalar ile yakından alakalıdır. Osmanlı İmparatorluğunun dışa açık politikalar izlediği XIX.uncu yüzyılın ikinci yarısı ile , Cumhuriyet döneminde benzer politikalar izlendiği 1980 li yıllar sonrasında ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısının arttığı gözlemlenmektedir. 1980 yılında yabancı banka sayısı 4 iken 2009 yılında 18’ dir ve sektör % 39.8’ ine hakimdirler.²⁰⁵

3.5. Yabancı Sermayeli Bankaların Ülkemiz Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

Yabancı bankalar faaliyette buldukları ülke ekonomilerine çeşitli etkilerde bulunmaktadırlar.²⁰⁶İyi bir bankacılık sistemi beraberinde istikrarlı bir finans sektörünü ve ekonomik gelişmeyi de getirmektedir. Yani ekonomik gelişmenin önemli bir bileşenin sağlam ve doğru bir finans sektörü olduğunu söyleyebiliriz. Finans sektörümüz içinde gün geçtikçe payı artan yabancı sermayeli bankaların ülke ekonomimize sağladığı katkıları aşağıda açıklamaktayız .

---

²⁰⁴ TÜİK,**Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi2009.**
<http://www.tuik.gov.tr/yayinupload/katalog.pdf> (13.04.2009)

²⁰⁵ Suna Oksay , **Finansal Piyasalarda YeniYasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi** , ÖneriDergisi, Haziran 2000 . [http :// www. econturk.org. / turkiyeekonomisi / oksay 4.](http://www.econturk.org/) Pdf.Ayrıca BDDK 2009 Raporları.

²⁰⁶ Vesile Çakar , **a.g.e.,s.38.**

3.5.1. Ulusal Bankalarımızın Dünya Piyasalarına Erişiminin Sağlaması

Birçok ülkede faaliyet gösteren çok uluslu bankalar , önemli finans merkezleriyle yakın bağlantıda bulduklarından , dünya ekonomisi ve uluslar arası para sistemiyle ilgili detaylı ve doğru bilgiye kısa sürede ulaşabilmesi ve yabancı sermaye piyasalarına girişi kolaylaştırabilmesi çoğu zaman dış piyasadan borçlanmakta güçlük çeken ve yeni sıcak fonlara ihtiyaç duyan bizim gibi gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkelerin finans sektörü için önemli bir ayrıcalık olabilmektedir. Fakat dikkat etmemiz gereken diğer ülkelerde gördüğü gibi bazen yabancı bankalar sahip oldukları bu avantajla girmiş oldukları ülkelerin piyasalarında asimetrik enformasyona sebep olmakta ve bu da mali sistemde istikrarsızlığa yol açmaktadırlar.

3.5.2. Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

Türk bankacılık sektörüne yabancı doğrudan yatırımların gelmesi bir takım pozitif dışsallıklara yol açmaktadır. Yeni teknolojilerin sisteme girişiyle repo, swap, futures, options gibi yeni finansal ürünlerin tanınması yabancı bankaların sektördeki paylarının artmasıyla hız kazanmıştır. Sektördeki artan yabancı payı rekabeti ve etkinliği beraberinde getirmektedir. Tüm bu gelişmelerin nihai aşamasında finans sektörünün tüm müşterilerine katkı sağladığı ve ekonomik büyümenin bundan olumlu etkilendiği düşünülmektedir. Fakat , Latin Amerika ülkelerinde yaşanan deneyimler yabancı bankaların kriz dönemlerin de krizin aşılmasında katkı sağlayabildiği gibi , bazen de kriz nedeni ile faaliyetlerini durdurarak krizin daha da derinleşmesine sebep oldukları ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, bankacılık sektöründeki yabancı sermayenin olumlu dışsallığı olabildiği gibi bazı maliyetlerin doğmasında olasılık dahilindedir.²⁰⁷

3.5.3. İstihdam Üzerindeki Etkisi

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sıkça karşılaştıkları sorunlardan biri de istihdamdır. İstihdamı arttırabilmek yada mevcut olan işsizliği azaltabilmek için ülke imkanları dışında yabancı sermaye yatırımlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Herhangi bir

---

²⁰⁷ <http://www.e-aso.org.tr/html/TUR/asomedyamayis2005/forummayis2005.html>.(BDDK Başkanı Tefik Bilgin ' in Görüşleri) , 20.04.2009.

sektörde faaliyet gösteren bir firma başka bir ülkede doğrudan yatırım yaptığında , o ülkenin işgücünden yararlanır dolayısıyla istihdam sağlar.

Bankacılık sektöründe yabancı bankaların girişi beraberinde istihdama katkı sağlar. Yakın tarihimiz de bunu yaşayan gelişmekte olan ülkelerden biriyiz. 2000 yılında yabancı sermayeli bankalarda çalışan kişi sayısı 3805 iken 2009 yılında bu sayı 9963 e yükselmiştir. Bu da işsizliğin çok yoğun hissedildiği ülkemiz için olumlu bir katkıdır.

3.5.4. Kar Transferleri Nedeni ile Dış Açıkdaki Artış Etkisi

Yabancı sermayeli bankalar özellikle gelişmekte olan ülkelerde kazanmış oldukları yüksek gelirleri dövize çevirerek yurt dışına transfer ederek buldukları ülkelere büyük oranda kaynak çıkışına neden olmaktadır. Henüz ülkemizde ciddi bir sorun yaşanmasa da ,ulusal bankaların yabancı bankalara satılmasıyla beraber kredilendirme imkanları da yabancıların eline geçmektedir. Dolayısıyla , yabancı sermayeli bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki elde ettikleri yurt içi kaynakları da istedikleri gibi kullanma şansını da elde etmektedirler. Bazen sahip oldukları bu tasarrufları başka bir ülkenin ekonomisini geliştirmek amaçlı da kullanabilirler.²⁰⁸

3.5.5. Ana Sektörü Ele Geçirdiklerinde Ekonomiye Denetim Altına Alabilme Etkisi

Ülkedeki yabancı sermayeli bankaların oranının çok yüksek olması yabancıların bankacılık sektörünü ele geçirmelerine neden olabilir. Denetim altına aldıkları ülke ekonomilerinde , uygulanacak politikalarda belirleyici rol oynayarak , ülkenin çıkarlarını ikinci plana itebilirler. Bu nedenle, yabancı sermayenin ulusal bankacılık sektörü payı hususunda ‘**Kritik Eşik Değer**’ belirlenmelidir. Gelişmiş ülke ekonomilerinin tümünde yabancı sermayenin payı için bu değer % 30 olarak belirlenmiştir. Fakat gelişmekte olan ülkeler için bu tarz net bir eşik değer verilememektedir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerin hepsinin ekonomiler birbirinden

---

²⁰⁸ <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>(28.04.2009)

farklıdır.Örneğin gelişmekte olan ülkelerden Türkiye ekonomik koşulları göze alındığında bu değer en yüksek % 50 olması öngörülmektedir. Bugün itibari ile % 37,4' dür.²⁰⁹

3.5.6 Kriz Dönemlerinde Ülkeden Çıkararak Krizi Derinleştirme Olasılıkları

Yabancı sermayeli bankalar çoğunlukla buldukları ülkelerde sadece mevduat sahiplerine karşı yükümlülükleri bulunmakta , varlıklarının büyük bir kısmını yurt dışında bulundurmaktadırlar.Bu sebeple , kriz dönemlerinde elinde bulunan mevcut mevduatları dövize çevirip ülke dışına transfer edebilirler. Böylece , ekonomik kriz içersinde olan ülkede dövize talep artar, devalüasyon hızlanır ve kriz daha da derinleşebilir.

Bir örnek vermek gerekirse , Arjantin de 1994 yılında mevduat ve kredi de yabancı sermayeli bankaların payı % 16 iken 2001 yılında bu oran % 50' lere yaklaşmıştı. 2001 krizinden önce yabancı bankalar devalüasyon olabileceği ihtimalini göz önüne alarak dış ülkelere 30 milyar dolar transfer yaptılar , bu durum devalüasyonu beraberinde getirdi ve kriz daha da derinleşti. Arjantin örneğinde görüldüğü gibi makro ekonomik değerler değişmediği takdirde sadece liberalleşme yada yabancı sermayenin girişi güvenli bir bankacılık sektörünün oluşmasında yeterli olamamaktadır.²¹⁰ Türkiye' de yaşanan 1994, 2000 ve 2001 krizlerinde de benzer şeyler görülmüştür.

3.5.7 Döviz Kurları Üzerindeki Etkisi

Türkiye' de 2000 – 2001 yıllarında yaşanan kriz de yabancı sermaye devalüasyon endişesi ile hızlı portföy yatırımı çıkışı yaptığı için tl aşırı değer yitirmiş ve devalüasyon yaşanmıştır, sonrasında uygulanan politikalar ile ise tl aşırı değerli döviz kurları ise düşük seviyelerde kalmıştır. Kurların fazla artması dönemde hanehalkı, sanayi herkes yabancı para cinsinden daha ucuza borçlanabileceğini düşündüğünden ,

---

²⁰⁹,Ceyhun Ceykani ve Ferhat Öztutuş, **Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye** ,İstanbul :2007, Uluslar arası Finans Sempozyumu.

²¹⁰ŞahinKadife,22.04.2005,

www.milliyet.com.tr/2005/04/22/business/axbus01.html

konut kredileri , ticari krediler döviz bazında kullanılmaya başlanmıştır. Burada döviz girişinin bir kısmı yabancı sermayeli bankalar tarafından sağlandığı için bu bankaların da kredilerden aldığı pay büyüktür. Fakat son dönemde yaşadığımız kriz de de görüldüğü üzere herkes geliri ile aynı para biriminden borçlanmalıdır aksi takdirde kur riski taşır ve bu ekonomilerde büyük kayıplara neden olabilir.

3.6.Yabancı Sermayeli Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörümüz Üzerindeki Etkileri

Günümüzde gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerin tümü ulusal gelirlerinin artmasını sağlamak için ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekmek istemektedirler ve bu doğrultuda kendi koşullarına uygun politikalar uygulamalaya çalışmaktadırlar.Doğrudan yabancı sermaye yatırımları farklı şekilde yapılabilmektedir . Bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımları da bu yatırımlardan biridir.

Yabancı bankaların bir ülkenin ulusal ekonomisi pozitif ve negatif etkileri bulunmaktadır. Yabancı bankaların ülkemiz üzerinde yaratmış olduğu etkileri aşağıda açıklayabiliriz:

3.6.1. Ulusal Bankacılık Sektörümüz Üzerindeki Verimlilik Etkisi

Gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörünün yabancı sermayeli banka katılımlarına açılmasının beraberinde verimliliği ve kaliteyi getireceği fikri geniş kitleler tarafından benimsenmektedir. Dünya bankasını 2001 yılında yapmış olduğu çalışmada ,saygın yabancı sermayeli bankaların ulusal piyasalara girişinin kolaylaştırılmasının memnuniyetle karşılanması gerektiğini , beraberinde rekabet getirdiğini ve dolayısıyla verimlilik ve etkinliğin artacağını vurgulamıştır. Günümüzde ise yabancı sermayeli banka girişlerinin sektörde yaratmış olduğu rekabetin verimliliği

arttırdığı fakat daha istikrarlı bir bankacılık sistemi yaratmadaki katkısının ise daha sınırlı olduğu ifade edilmektedir.²¹¹

Yabancı sermayeli bankaların verimlilik üzerinde direkt yada dolaylı yoldan etkileri bulunmaktadır. Faaliyette buldukları ülkelerdeki müşterilerine daha üstün teknoloji, yeni, kaliteli ve ucuz finansal ürünler sunarak doğrudan verimliğe katkı sağlarken, sözkonusu piyasalarda rekabetin artmasıyla beraber diğer bankalarıda teşvik ederek verimlilik üzerinde dolaylı yoldan da katkı sağlamaktadır.

Örnek vermek gerekirse, yabancı bankaların sunduğu yeni finansal ürünler, klasik bankacılıktan ziyade bilançodaki risklerin çeşitlenmesini sağlayan ürünlerdir. Bu da finansal gelişim sürecine ivme katmaktadır. Ayrıca sahip oldukları teknolojik altyapı, modern bankacılık teknikleri ve yönetim tecrübesi ulusal bankaların rekabet etme zorunluluğu sektörün doğrudan ve dolaylı yoldan verimliliğini arttırmaktadır.

Bu gerçekten hareketle, yabancı sermayeli bankaların girişine yardımcı olan gelişmekte olan ülkeler daha hızlı gelişecek ve sonuç olarak sağlıklı bir finans sektörüne sahip olacaklardır. Yabancı sermayeli bankaların yerli piyasalara girdiklerinde daha yüksek katma değerli hizmet sağlamaları, yerli bankaların daha ucuza hizmet sunmalarını teşvik eder, bu da yerli bankaların maliyet düşürmek amacıyla birleşme yoluna gitmelerini sağlar.

Yabancı sermayeli bankaların ucuz fon kaynaklarına sahip olmaları ulusal bankalara göre yüksek faiz marjı ve karlılığa sahip olmalarını sağlar. Dolayısıyla yabancı sermayeli bankaların sektördeki paylarının artması ulusal bankaların karlılıklarını düşürmektedir. Önemli olan yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları değil, sektörde kaç tane yabancı sermayeli banka olduğudur. Çünkü piyasadaki payı çok yüksek az sayıdaki yabancı sermayeli bankanın sektöre katkısı, piyasa payları

---

²¹¹ Elosegui, Pedro ve Pinteris, George . **Privatization , Foreign Entry and Bank Risk in Emerging Banking Systems: Evidence from Argentina** .University of Illinois at Urbana – Champaign .Eylül 2002.s.36.

düşük çok sayıdaki yabancı sermayeli bankanın katkısından çok daha azdır. Banka sayısı ne kadar artarsa , o kadar çok farklı deneyim ve becerili sektöre girmiş olacak bu da rekabeti ve verimliliği arttıracaktır.

Diğer önemli noktada , sözkonusu bankaların piyasada belirli bir sınırın üzerinde çok büyük paya sahip olmamalarıdır. Kısa vadede yerli bankalar kendilerinden çok daha önde olan yabancı sermayeli bankalar ile rekabette güçlük çekmekte , daha düşük karla çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ancak uzun vadede yabancı sermayeli bankaların yerli bankalara pozitif etkisi olmakta ve rekabet sonucu varlıklarını sürdüren güçlü yerli bankalar doğmaktadır.

Yabancı sermayeli bankalar uluslararası bankacılık deneyimleri , kredi dağılımı ve risk fiyatlaması yerel bankalara göre daha iyi yapmalarını sağlar. Ayrıca kullanmış oldukları türev ürünler ulusal piyasada risk yönetimi anlayışını beraberinde getirir .Bu da finansal sistemin güçlenmesini sağladığı gibi sektöre girişi, gelişmiş düzenlemelerin yapılmasını ,muhasabe standartlarının ve kanuni altyapının revizesini teşvik eder.

Yabancı sermayeli bankaların ulusal bankacılık sektöründe verimliliği arttıracığı görüşlerinin yanı sıra karşıt görüşü savunanlarda bulunmaktadır. Söz konusu görüşlere göre yabancı bankaların sektöre girişi kredilerin rasyonel dağılımını olumsuz etkileyerek ‘ Cherry Picking ’ adı verilen kredi kalitesi yabancı bankalar lehine gelişeceği durumu ortaya çıkarır. Yani, yabancı bankalar sadece büyük ölçekli firmalara kredi sağlayarak , küçük -orta işletmelere ve bireysel müşterilere kredi kullanımını kısıtlar böylelikle ulusal bankalara risk transferi yapılmasını sağlar.Bu da buldukları bölgelerde oligopolistik ve monopolistik güçlerin doğmasını teşvik edecektir.Aslında en önemli unsur , yerli bankaların ülke gereksinimlerini ve bu gereksinimlere nasıl yanıt vereceklerini iyi bildiğini göz ardı etmemek gerektiğidir. Buna karşılık yabancı bankalar her şeye dünya gözüyle bakar ve işlemleri standartlaşmış bir yapıda sürdürür. Geçmişte

yaşanan deneyimler kriz dönemlerinde yabancı bankaların kredilerini yeniden değerlemede çok da başarılı olmadıklarını gösterir.²¹²

3.6.2. Ulusal Bankacılık Sektörümüz Üzerindeki İstikrar Etkisi:

Yabancı sermayeli bankaların portföy çeşitliliğinin yerel bankalardan daha fazla olması ve ihtiyaç duyduklarında yerel bankalara göre daha istikrarlı bir kredi kaynağı bulabilmeleri buldukları ülkenin bankacılık sistemini şoklara karşı daha dirençli olmasını sağlar. Ayrıca , yabancı sermayeli bankalar faaliyet gösterdikleri ülkenin hükümetinden daha bağımsızdır, bu durum söz konusu bankaların risk doğurucu kredi kullandırmalarından uzak durmalarını sağlar. Bu bankalar güçlü sermaye yapıları bulunduğu için kredibilitesi olan ulusal firmalara kaynak aktarır ve özellikle ekonominin kötüye gittiği dönemlerde bu firmaların kredi bulma uğraşlarını azaltır, ayakta kalmalarına destek olur. Örneğin , Latin Amerika’ da yabancı bankalar kriz döneminde kredi kullandırmalarını azaltmamış aksine bu durumu fırsat bilip büyüme yada birleşme yoluna gitmişler. Fakat, bu durum merkezden kredi kullandıran bankalar için pek mümkün değildir. Öyleyse, eğer bir ülke finansal istikrarsızlıktan dolayı ekonomisinin çok büyük zarar göreceğini düşünüyorsa , yabancı sermayeli bankaların özellikle şube açarak yani doğrudan yaparak girişlerini teşvik etmelidir.²¹³

Yabancı sermayeli bankaların finansal istikrardaki en önemli katkısı sahip oldukları denetim,gözetim alanındaki bilgi ve birikimlerini gitmiş oldukları ülkede de uygulamalarıdır. Özellikle de az gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörünün bu deneyimden faydalandığı görülmektedir.

---

²¹² BIS PAPERS ,**The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition ,Consolidation and Systemic Stability.** Monetary and Economic Department . No : 4 ,Ağustos 2001.www.bis.org/publ/bispap04g.pdf(15.09.2008).

²¹³ Peek ,Joe ve Rosengen,Eric S. , **Implications Of The Globalization Of The Banking Sektör : The Latin American Experience** . Ekim / Kasım 2000.

Yabancı sermayeli banka katılımları özellikle gelişmekte olan ülkelerde sıcak para etkisini azaltmaktadır. Sıcak para spekülâtif kazanç olanaklarını değerlendirmek için ülkeye giren kar hedefini gerçekleştirirden sonra da çıkan sermaye hareketidir. Özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerini çok olumsuz etkiler eğer yabancı sermayeli bankalar ülke içersinde dominant etkiye sahip ise ülke dışına çıkmaktansa bu bankalara bir yönelim olacaktır. Özellikle de, kriz dönemlerinde yabancı sermayeli bankalar güvenli bir liman gibi algılanabilir ve ülke kaynaklarının dışarıya çıkışını azaltabilir. Bu da ekonomik dengelerin bozulmasını engeller. Örneğin, 1998 Hırvatistan bankacılık krizinde , yabancı sermayeli banka şubeleri mevduat sahipleri için daha güvenli olarak algılanmış ve bu bankalarda kredi arzlarını arttırarak kredi sıkışmasının yaratacağı etkiyi azaltmaktadır.²¹⁴

Yabancı sermayeli bankaların gelişlerinin ülkede finansal istikrarı sağlayacağı düşüncesine karşıt bazı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre, yabancı sermayeli bankaların gelmesinin sebebi finansal liberalizasyondur fakat ülke ekonomisinde çok önemli olan bankacılık sektörünün bu liberalizasyon sürecinde yabancıların eline geçmesi riski arttırabilir. Ayrıca , BIS' in çalışmasında da değinildiği gibi ulusal yada yabancı sermayeli banka olması fark etmeksizin ,bir banka sektörde çok büyük paya sahipse , bu banka bir hezimete uğramayacak kadar büyüktür. (too big to fail) ve faaliyetine devam edemeyeceği bir problem olursa bu durum beraberinde çok büyük sorunları getirebilir. Bu nedenledir ki özellikle liberalleme sürecinde faaliyet izinleri verilirken daha temkinli davranılmalıdır.²¹⁵

Daha önce bahsettiğimiz gibi ‘ Cherry Picking’ etkisi finansal istikrarsızlığı da derinleştirmektedir. Bunun sebebi, yabancı sermayeli bankalar kredi imkanlarını özellikle büyük ölçekli yada yabancı firmalara sunarken , ulusal bankalar ya aynı

---

²¹⁴Kraft , Evan. **Characteristics and Behaviour of Foreign Banks During and After Banking Crisis**. 5th Conference on Financial Sector Reform in Central and Eastern Europ: The Impact of Foreign Banks Entry. Nisan 2002.

²¹⁵BIS PAPERS,a.g.m.,s.45.

tekniki uygulayarak benzer firmalara kredi sunmakta yada tamamen iyi analiz yapmadan geride kalan firmalara kaynak sunmaktadırlar. Bu da zamanla sektörün çok büyük sıkıntılara girmesini finansal istikrarsızlığın yaşanmasını sağlar. Diğer bir taraftan ulusal bankalar bazen yabancı sermayeli bankalar ile rekabette güçlük çekip başarısızlığa uğrayabilir ve finansal istikrarsızlığa neden olabilirler.

3.6.3. Ulusal Bankaların Teknolojik Altyapı Gelişimi Etkisi :

Yabancı sermayeli bankaların sektöre girişinin ülkemizin bankacılık sektörüne en önemli katkılarından biri de teknoloji transferidir. Yabancı sermayeli bankaların güçlü sermaye yapıları, çağın en son çıkan teknolojik yeniliklerini elde etmelerini kolaylaştırır. Ayrıca sahip oldukları uzman kadro ve bilgi, birikimleri ile yeni teknolojik ürünler üretimini de sağlarlar. Girmiş oldukları ülkelerdeki yerel bankalar da rekabet edebilmek için kendi alt yapılarını geliştirir ve daha efektif , maliyeti düşük bankacılık hizmetleri sunmalarını sağlar. Ayrıca yerel bankaların çok güçlü sermaye yapıları olmadığı için bazen kendileri yapamadıkları teknolojik yenilikleri daha kolay transfer etmiş olurlar.

3.6.4. Sektördeki İstihdama Olan Katkısı ve Teknik , Yönetmel Becerilerin Ev Sahibi Ülkeye Transferi

Yabancı sermayeli bankaların yaptığı yatırımlar daha öncede belirttiğimiz gibi doğrudan yatırımlardır. Ve bu doğrudan yatırımların yapılabilmesi için personel ihtiyacı doğmaktadır. Ülkemizde 2001 krizinden itibaren bankacılık sektörünü incelediğimizde yabancı sermayeli bankaların payının çok hızlı arttığı ve istihdama ciddi katkıları olduğu görülmektedir. Ülkemizin işsizlik problemine biraz da olsa çözüm sunmaktadırlar.

Ayrıca kazanmış oldukları uluslararası deneyimler ve yönetmel becerilerini ülkemizde de faaliyette buldukları kurumlarda uygulayarak bilgi transferini de sağlamaktadırlar.

Bir diğer önemli noktada yabancı sermayeli bankaların istihdama dolaylı katkısıdır. Sağlamış oldukları krediler ve diğer yatırım olanakları ile , ülke

ekonomisinin büyümesine katkı sağlarlar. Bu da yatırımların artmasını ve üretim faaliyetlerinin artmasını sağlar ki ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler için bu çok önemlidir. Yatırım arttıkça istihdam da artacaktır.

3.6.5 Sahip Oldukları Avantajlar Nedeni ile Yerel Bankalara Göre Rekabet Üstünlüğü Elde Etmeleri

Yabancı sermayeli bankalar sahip oldukları avantajlar nedeni ile bazen yerel bankalardan daha güçlü olmakta ve zamanla yerel bankalar rekabet gücünü yitirmektedir. Zamanla yerel bankalar sektör dışına itilebilirler bu da ülkenin bankacılık sektörünün oligopolcü yapıya bürünmesine neden olabilirler. Ülkemizde sahip oldukları paylar nedeni henüz böyle bir etki doğurmamaktadırlar.

3.6.6 Ayrımcı Kredi Politikaları İzlemeleri ve Kobi ye Hizmet Vermekten Kaçınmaları Gibi Riskleri Beraberinde Getirmesi

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde Kobi niteliğindeki şirketler önemli bir yer tutmaktadır. Bu tarz işletmelerin bilanço, teminat gibi kredi değerlendirme unsurları uluslar arası kredi verme koşullarına henüz ülkemizde Basel II yürürlüğe girmediğinden uygun olmayabilir. Özellikle kayıtdışı gibi yerel özelliklerin göz önüne alınarak değerlendirilmesi yapılması gerekebilir. Fakat uluslararası bankalar bu tarz işletmelere kredi vermektense çok daha büyük, daha güçlü şirketlere kredi vermeyi tercih etmektedirler. Özellikle kriz dönemlerinde risk almamak adına bu tarz firmaların kredi taleplerine olumlu dönmeyebilirler. Son yaşadığımız krizde ülkemizde benzer bir sorun yaşandığı sık sık gündeme gelmiştir. Uluslar arası bankaların kredi kullanılmak istemediği, yenilemelerini yapmadığı basın da sürekli yer almaktadır.

4.BÖLÜM

TÜRKİYE' DE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN SEKTÖRDEKİ AKTİF PAYLARINI ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER

(1988 – 2007)

4.1 . Amaç, Yöntem ve Değişkenler :

Bu bölümde temel amaç yabancı sermayeli bankaların aktif paylarının Türkiye büyüme oranları , sektör karlılığı , faiz gelirleri / faiz giderleri , faiz dışı gelirler / faiz dışı giderler , reel faiz oranı ve personel giderleri ve kıdem tazminatları/ toplam aktifler gibi değişkenlerden olumlu yada olumsuz nasıl etkilendiğinin incelenmesi ve yabancı sermayeli bankaların paylarının artışına yönelik politikalar üretilmesinin sağlanmasıdır. Ancak ülkemizde birtakım koşullar nedeni değişkenlerin bir kısmı elde edilememekte güçlükler yaşanmıştır ve bu nedenlerin analizlerin açıklama gücü düşük kalmıştır. . Veri setinde 1988-2007 arası yıllık veriler kullanılmıştır. Veriler TCMB raporları, UNCTAD, Türkiye Bankalar Birliği ,Yased, Hazine Müsteşarlığı, BDDK web sayfalarından yıllık değerler kullanılarak derlenmiştir. (Ek 1)

4.2. Çalışmadaki Kısıtlamalar :

Yabancı sermayeli yatırımlar tüm dünya tarafından tercih edilen ,ülke ekonomilerinin gelişmesinde ciddi katkısı olan yatırımlardır. Özellikle de doğrudan yabancı sermaye yatırımına giren yabancı sermayeli bankaların sektör üzerinde ciddi etkileri bulunmaktadır. Yabancı sermayenin uzun vadede etkilerinin doğru ölçülebilmesi için gerekli olan veri tabanları oluşturulmalı ve raporlamalar yapılarak şeffaflık ilkesine uygun ölçüde herkesin ulaşabileceği datalar oluşturulması için gerekli koşullar sağlanmalıdır. Ülkemizde yabancı sermaye yatırımları aslında yenidir. Daha öncede belirttiğimiz gibi gerçek anlamda yabancı sermaye yatırımları finansal liberalleşmenin yaşanmaya başladığı 1980' lerde görülmeye başlanmaktadır. Özellikle

bu tarihten itibaren yürürlüğe giren yasa ve düzenlemeler, uygulamaya sokulan politikalar ile yabancı sermaye girişleri artmış ve bu doğrultuda veri çeşitleri de oluşmaya başlamıştır. 2003 yılında Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde yürürlüğe giren 4875 sayılı kanunla yabancı sermayeye yönelik raporlama kaydı genişletilmiştir. Bu nedenle çalışmamızda 1988 – 2007 yılları arasındaki 19 yıllık dönem incelenecektir.

4.3. Seçilmiş Makro Değişkenler ve Bankacılık Sektörü Verilerinin Yabancı Sermayeli Bankaların Aktif Payları Üzerindeki Etkisinin Tahmini :

Çalışmamızda Türkiye büyüme oranları , reel faiz oranları gibi makro ekonomik değişkenler dışında bankacılık sektörünün temel değişkenlerinden olan sektör karları, faiz gelirleri / faiz giderleri, faiz dışı gelirler / faiz dışı giderler , sektör karlılığı gibi değişkenlerin yabancı sermayeli bankaların sektördeki aktif payları üzerindeki etkisini araştıracağız

Bağımlı Değişken :

YSP : Yabancı Sermayeli Bankaların Aktifdeki Payı (%)

Bağımsız Değişkenler :

FDG : Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler (%)

FG : Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri (%)

PG : Personel Gideri ve Kıdem tazminatı / Toplam Aktifler (%)

FO : Reel Faiz Oranları (%)

SK : Sektör Karlılığı (%)

BO : Türkiye Büyüme Oranları (%)

Model Tahmini Fonksiyonu ;

$$\mathbf{YSP}_t = \alpha_0 + \alpha_1 \text{FDG}_t + \alpha_2 \text{FG}_t + \alpha_3 \text{PG}_t + \alpha_4 \text{FO}_t + \alpha_5 \text{SK}_t + \alpha_6 \text{BO}_t + \alpha_7 \text{DUMMY} + \alpha_8 \text{YBNCI}(-1) + \alpha_9 \text{AR}(1)$$

$$\hat{\mathbf{YSP}}_t = 0,478598 - 0,106525 \text{FDG}_t - 0,147258 \text{FG}_t - 5,631622 \text{PG}_t - 0,118829 \text{FO}_t + 1,998866 \text{SK}_t + 0,259453 \text{BO}_t - 0,049325 \text{DUMMY} + 0,568362 \text{YBNCI}(-1) - 0,772752 \text{AR}(1)$$

$$\mathbf{SH} \quad (0.08351) \quad (0.019118) \quad (0.02579) \quad (0.852938) \quad (0.020264) \quad (0.295686) \quad (0.070514) \quad (0.013216) \quad (0.183185) \quad (0.201246)$$

$$\mathbf{t}_{s\text{-tat}} \quad (5,731011) \quad (-5,5721) \quad (-5,70982) \quad (-6,60261) \quad (-5,86408) \quad (6,760095) \quad (-3,67943) \quad (-3,73226) \quad (3,102674) \quad (-3,83984)$$

$$\mathbf{t}_{\text{prob}} \quad (0,0004) \quad (0,0005) \quad (0,0004) \quad (0,0002) \quad (0,0004) \quad (0,0001) \quad (0,0062) \quad (0,0058) \quad (0,0146) \quad (0,0049)$$

Modelde 1997 yılında Chow Breakpoint testte yapısal kırılma görülmüş olup dummy değişken eklenerek yapısal kırılma modellenmiştir.

Modelin katsayılarının anlamlılıklarına ilişkin hipotezi kurmak gerekirse ;

$$H_0 : \alpha_i = 0$$

$$H_1 : \alpha_i \neq 0$$

Hipotezleri altında tüm katsayıların anlamlı oldukları görülmektedir. (Ek 2)

Modelin katsayılarını yorumlayalım;

Lineer modelimizde ;

Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler meydana gelen 1 birimlik artışı yabancı sermayeli bankaların aktif payında 0,106525 azalışa neden olmaktadır. Bunun sebebi ; ülkemizde faiz dışı gelirler 2001 krizinden sonra önem arz etmeye başlamıştır. Daha öncesinde faiz oranlarının çok yüksek oluşu bankaları bu tarz gelirler elde etmeye zorunlu kılmamaktaydı. Fakat 2001 yılından sonra faiz oranları düşmeye başladığından bankalar yeni gelir elde etme yöntemleri bulmaya çalışmaktadır. Yabancı sermayeli bankalarında sektördeki ağırlığı 2005 sonrası olduğundan bu değer eksi çıkmaktadır.

Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri'nde meydana gelen 1 birimlik değişim yabancı sermayeli bankaların aktif payında 0,147258 azalışa neden olmaktadır. Bunun sebebi , faiz oranları özellikle ekonominin kötü dönemlerinde çok yüksekti ve risk teşkil etmekteydi. Bu dönemlerde yabancı sermayeli bankalar riskli gördükleri için sektörde çok fazla yer almadığından değer eksi çıkmaktadır.

Personel Gideri ve Kıdem tazminatı / Toplam Aktifler' de meydana gelen 1 birimlik değişim yabancı sermayeli bankaların aktif payında 5,631622 azalışa neden olmaktadır. Personel giderleri ve kıdem tazminatı maliyetleri arttırdığından 1 birimlik artışı yabancı sermayeli bankaların aktif payında 1 birimlik azalışa neden olmaktadır .

Bir önceki dönemin yabancı payındaki 1 birimlik değişim yabancı sermayeli bankaların aktif payında 0,568362 artışa neden olmaktadır.

Reel Faiz Oranları' nda meydana gelen 1 birimlik değişim yabancı sermayeli bankaların aktif payında 0,118829 azalışa neden olmaktadır. Faiz oranlarının yüksek olduğu özellikle kriz dönemlerinde yabancı sermayeli bankaların sektördeki payları zaten azdır. Ekonomik gidişatın olumluya döndüğü dönemde ülkemize geldiklerinde faiz oranları nispeten daha düşük olduğundan bu değer eksi çıkmaktadır.

Sektör Karlılığı'nda meydana gelen 1 birimlik değişim yabancı sermayeli bankaların aktif payında 1,998866 artışa neden olmaktadır.

Türkiye Büyüme Oranlarında meydana gelen 1 birimlik değişim yabancı sermayeli bankaların aktif payında 0,259453 artışa neden olmaktadır.

Bu modelin çoklu regresyonda düzeltilmiş determinasyon katsayısı (AdjustedR-squared) % 94,19'dır. Yani yabancı sermaye aktif payındaki değişimin % 94,19'u faiz dışı gelir /faiz dışı gider, faiz gelirleri/faiz giderleri , sektör karlılığı , reel faiz oranları , Türkiye'nin büyüme oranı ve personel giderleri + kıdem tazminat toplamı / aktif payı değerlerinin toplam değişiminden kaynaklanmaktadır. Geri kalan % 2, 74 ise modele dahil edilemeyen değişkenlerden kaynaklanmaktadır. Modelin açıklama gücü **%94,19** 'dur.

Modelin genel anlamlılığını sınavalım;

$$H_0 : \alpha_0 = \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = \alpha_5 = \alpha_6$$

$$H_1 : \alpha_0 \neq \alpha_1 \neq \alpha_2 \neq \alpha_3 \neq \alpha_4 \neq \alpha_5 \neq \alpha_6$$

Hipotezi altında;

Fprob < 0.05 olduğuna göre H_0 : red; H_1 : kabul olacağından model bir bütün olarak anlamlıdır.(Ek 3)

Hata terimlerinin normallliğini sınavalım ;

$$H_0 : u \sim N(0, \sigma^2) \text{ hata terimleri sıfır ortalamaya sahiptir.}$$

$$H_1 : u \sim N(\nu, \sigma^2) \text{ hata terimleri sıfır ortalamaya sahip değildir.}$$

0.018 < 0.05 yani H_0 red H_1 kabul hata terimleri sıfır ortalamaya sahip değildirler.

Normallik varsayımı yerine gelmediğinde parametreler eğimsiz olma özelliğini korurlar. Çünkü normallik varsayımı ' **en çok benzerlik**' yöntemi için gerekli bir varsayımdır. Burada normallik sınavası Jarque Bera testi ile yapılmıştır.(Ek 4)

Ho : Hata terimi u ' lar normal dağılır.

H₁ : Hata terimi u ' lar normal dağılmaz.

0.65>0.05 olduğundan Ho kabul H₁ red. Yani hata terimi u'lar normal dağılımla sahiptirler.

Yapısal kırılma Chow Break Point testi ile sınıanmıştır. Ele alınan dönemlerden 1997 yılında kırılma görülmektedir. Bu nedenle 1997 yılına Dummy değişken olarak 1 eklenmiştir. (Ek 5)

Sabit varyansını sınavalım ;

$$\text{Var} (u_i) = E (u_i^2) = \sigma^2 u (\text{sabit varyans})$$

$$\text{Var} (u_i) = E (u_i^2) \neq \sigma^2 u (\text{değişen varyans})$$

Modelde önce farklı varyans sorunu çıkmıştır. (Ek 6)

Ho : p = 0 Sabit varyans var

H₁ : p ≠ 0 Değişen varyans var .

F- static : 0.729612

Probabilty : 0.716002

Probabilty değeri 0.71>0.05 olmasından dolayı modelimizde heteroskedasiteye rastlanmamıştır. Modelimizde Ho kabul çıkmıştır. Sabit varyans vardır. Sonuç olarak ekte tabloda görüldüğü üzere değişen varyans problemi bulunmamaktadır. (Ek 7)

Otokorelasyonsuzluk varsayımını sınavalım;

H_0 = Otokorelasyon yok.

H_1 = Otokorelasyon var.

Obs*R-squared Probability = 0,01168 katsayısı 0.05 den küçük olduğundan H_0 red H_1 kabul yani modelin otokorelasyon sorunu bulunmaktadır. (Ek 8)

Otokorelasyon sorununu çözümü;

Ek de modelin AR(1)sürecinde olduğu denenerek bulundu. AR(1) için genelleştirilmiş en küçük kareler metodu ile otokorelasyon sorunu çözülmüştür ve modelin otokorelasyonsuzluk varsayımını yerine getirdiği görülmektedir. (Ek 9)

4.4. Modelden Çıkarılan Sonuçlar ve Modelin Genel Değerlendirmesi :

Modelimiz 1988- 2007 aralığını almakta olup bu dönem aralığında ülkemizdeki yabancı sermayeli bankaların asıl sektör paylarının artışı 2001 yılında uygulanmaya başlanan Güçlü Ekonomiye Geçiş programıyla beraber ivme kazandığı gözlemlenmektedir.Özellikle 2005 yılından sonra ülkemizde istikrarın sağlanması ve tek parti hükümeti ekonomide büyümeyi hızlandırmış ve yabancı sermayeli bankaların sektördeki paylarının artışına neden olmuştur.(Ek : 1)

Modelde görüldüğü üzere değişkenlerden sektör karlılığının arttığı dönemde yabancı sermayeli bankaların aktifdeki payı da artmaktadır. Bunun tam aksi bir durumu ise personel giderleri ve kıdem tazminatlarının artışı ise azalışa neden olmaktadır.

Aslında faiz gelirlerinin arttığı dönemlerde yabancı sermayeli bankaların payı artmalıdır fakat modelimizde azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi ise ; faiz oranlarının çok yüksek olduğu kriz dönemlerinde ülkemizdeki yabancı sermayeli banka sayısının zaten az oluşudur. Ekonominin düzelmeye başladığı , büyümenin yaşandığı dönemlerde ise faiz oranları düşüktür ve bu dönemde daha istikrarlı, az risk olduğu için yabancı sermayeli bankaların payıda daha fazla olmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLEME

Tüm dünyada 1980' li yıllarda başlayan yapısal değişim beraberinde finansal serbestleşmeyi de getirmiştir. Aynı dönemde ,birçok ülke kısıtlamaları kaldırarak sermaye girişlerini teşvik etmeye çalışmıştır. Orta ve Doğu Avrupa, Latin Amerika gibi gelişmekte olan ülkeler ekonomilerinin gelişimi için finansal serbestleşmeyi sağlayacak çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye' de dış dünyaya entegre olma yolunda önemli reformlar yapmış ve bankacılık sektörünü yabancı sermayeli banka girişlerine açmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına giren yabancı sermayeli bankaların ülkemize gelişi ekonomimiz üzerinde önemli etkiler doğurmuştur. Olumlu etkilerinin yanı sıra 1980 sonrasında henüz makroekonomik dengeler sağlanmamış ve denetim sisteminin çok oturmaması sebebi ile 1994, 2000 ve 2001 yılında çok ağır ekonomik krizler yaşanmasına da zemin hazırlamışlardır.1980 sonrasında ülkemize gelen yabancı sermaye yatırımlarının büyük bir kısmının portföy yatırımlarından oluşması bunun en temel sebebidir. Krizden çıkışın hızlı sağlanabilmesi için bir dizi reform hazırlanmış ve çok hızlı uygulamaya geçmiştir.Bankacılık sektöründe özellikle yapılandırmalar yapılmıştır. Siyasi istikrar ,AB giriş müzakerelerinin başlaması ve dünyada artan yatırım talepleri Türkiye' yi 2001 yılından sonra cazip kılmış, gelişmekte olan ülkeler arasında tercih edilen ülkeler arasında yer almasını sağlamıştır. Bu olumlu gelişmeler bankacılık sektöründe yabancı sermayeli banka sayısında ciddi artışa neden olmuştur. 1980 yılında 4 olan yabancı banka sayısı, 2009 yılına gelindiğinde 18' e yükselmiştir. Türkiye' de özellikle 2005 sonrasında artan yabancı sermayeli bankaların çeşitli geliş sebepleri bulunmaktadır. Bu gelişimi izleyebilmek için 1988-2007yılları arasında dönem içi yapılan çalışmamızda yabancı sermayeli bankaların sektördeki aktif paylarını etkileyen faktörleri görebilmekteyiz. Fakat en temel nedeni gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörünün doygun olması ve gelişmekte olan ülkelerin daha karlı pazarlar olmasıdır. Yabancı sermayeli bankaların ülkemize gelişinin olumlu katkıları sağlamıştır.Ülkemizin önemli bir sorunu olan istihdama katkılarıyla beraber sahip oldukları altyapı ve teknik bilgi birikimleri ile ulusal bankacılık sektörünün gelişimini sağlamışlardır.

EKLER:**EK. 1 .: Veriler**

ZAMAN	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler					
	YSP	SK	PG/T.AKT	FG/FGDR	FDG/FDGD	BO	FO
1988	0,036	0,020	0,020	1,269	0,993	0,015	0,839
1989	0,031	0,021	0,024	1,135	1,111	0,016	0,588
1990	0,035	0,028	0,031	1,354	0,637	0,094	0,594
1991	0,032	0,024	0,030	1,455	0,309	0,003	0,727
1992	0,030	0,028	0,030	1,432	0,349	0,064	0,742
1993	0,031	0,035	0,026	1,674	0,160	0,080	0,876
1994	0,024	0,022	0,023	1,505	-0,126	-0,061	1,644
1995	0,029	0,034	0,021	1,403	0,447	0,080	1,218
1996	0,030	0,039	0,020	1,472	0,269	0,071	1,343
1997	0,047	0,034	0,020	1,445	0,037	0,083	1,084
1998	0,044	0,027	0,022	1,478	0,024	0,039	1,156
1999	0,052	-0,006	0,021	1,295	0,277	-0,060	1,095
2000	0,054	-0,031	0,020	1,296	0,193	0,061	0,380
2001	0,031	-0,066	0,019	1,476	-0,568	-0,095	0,962
2002	0,031	0,011	0,017	1,406	0,730	0,079	0,676
2003	0,028	0,022	0,017	1,408	1,134	0,053	0,577
2004	0,034	0,021	0,016	1,778	0,784	0,094	0,400
2005	0,052	0,014	0,014	1,762	0,697	0,084	0,289
2006	0,122	0,023	0,013	1,609	0,811	0,069	0,233
2007	0,150	0,026	0,014	1,592	0,816	0,046	0,259

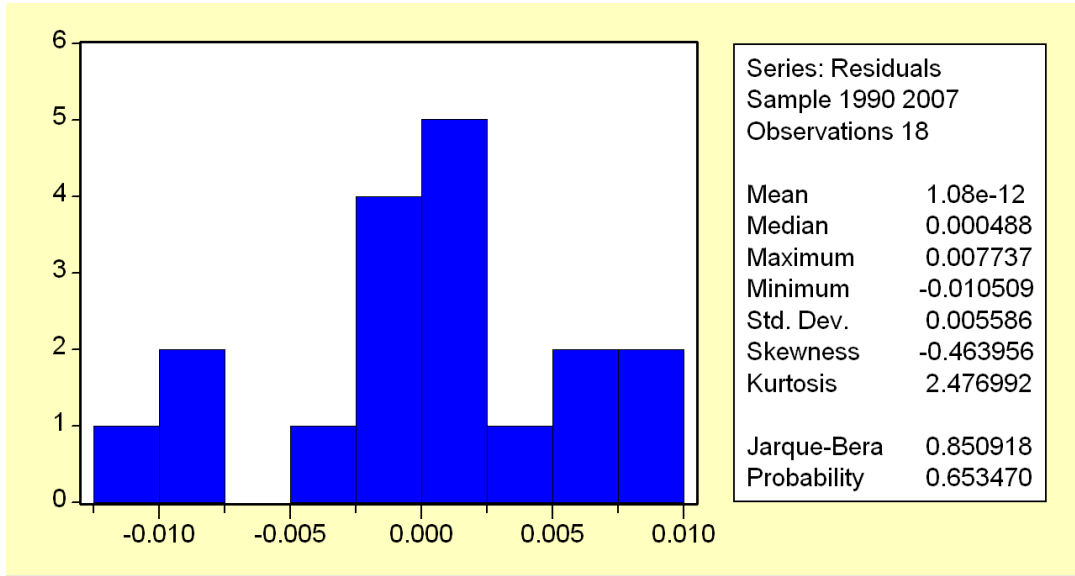
EK.2. : Reg Modeli

Dependent Variable:		YBNCIPAY		
Method:	Least Squares			
Date: 01/05/2009 Time: 19:12				
Sample (adjusted):		1988- 2007		
Included observations: 18 after adjustments				
Convergence achieved after 9 iterations				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0,478598	0,08351	5,731011	0,0004
FAIZDISIGELIRGIDER	-0,106525	0,019118	-5,5721	0,0005
FAIZGELIRGIDER	-0,147258	0,02579	-5,70982	0,0004
PRSONELAKTIF	-5,631622	0,852938	-6,60261	0,0002
REELFAIZ	-0,118829	0,020264	-5,86408	0,0004
SKTORKAR	1,998866	0,295686	6,760095	0,0001
TRBUYORAN	0,259453	0,070514	-3,67943	0,0062
DUMMY	-0,049325	0,013216	-3,73226	0,0058
YBNCIPAY(-1)	0,568362	0,183185	3,102674	0,0146
AR(1)	-0,772752	0,201246	-3,83984	0,0049
R-squared	0,972691	Mean dependent var		0,047833
Adjusted R-squared	0,941969	S.D. dependent var		0,033801
S.E. of regression	0,008143	Akaike info criterion		-6,48326
Sum squared resid	0,00053	Schwarz criterion		-5,98861
Log likelihood	68,3493	F-statistic		31,66074
Durbin-Watson stat	2,091021	Prob(F-statistic)		0,000026
Inverted AR Roots	-0,77			

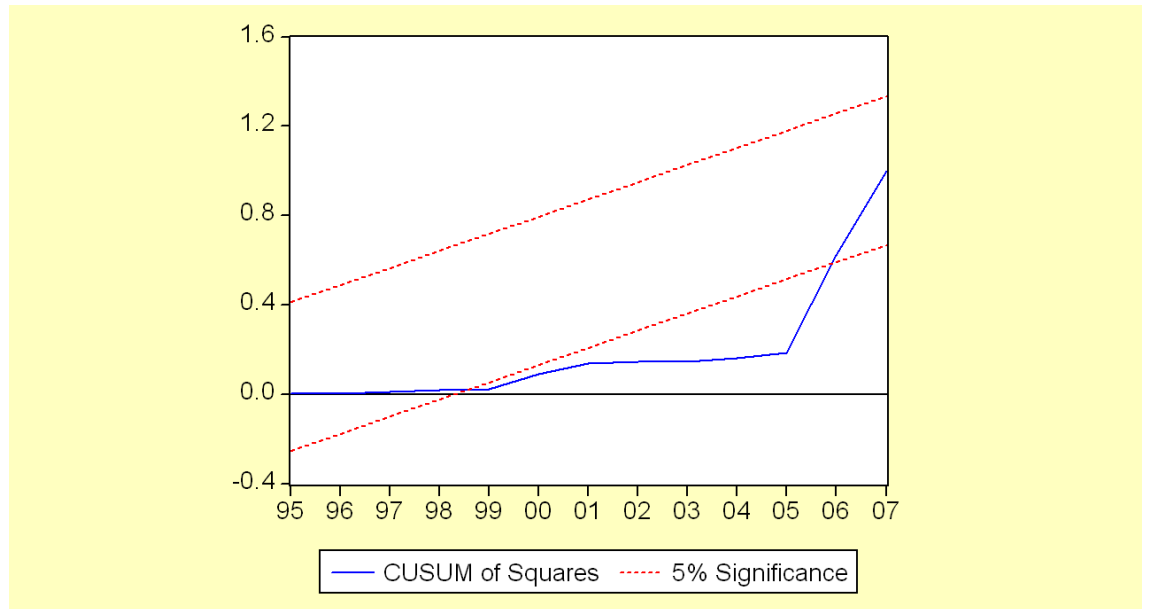
EK.3. Ramsey Reset Testi

F-statistic	9.271.109	Probability	0.018719
Log likelihood ratio	1.518.266	Probability	0.000098
Test Equation:			
Dependent Variable:			YBNCIPAY
Method: Least Squares			
Date: 9/5/2009 Time: 23:20			
Sample: 1988- 2007			
Included observations: 18			
Convergence achieved after 31 iterations			
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance			
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic
			Prob.
C	0.111367	0.076291	1.459.764
FAIZDISIGELIRGIDER	-0.019020	0.017656	-1.077.271
FAIZGELIRGIDER	-0.021725	0.031714	-0.685013
PRSONELAKTIF	-0.600886	0.912881	-0.658230
REELFAIZ	-0.020435	0.017664	-1.156.856
SKTORKAR	0.096848	0.278057	0.348303
TRBUYORAN	0.017489	0.047766	-0.366130
DUMMY	0.001996	0.007508	0.265836
YBNCIPAY(-1)	-0.487157	0.094657	-5.146.558
FITTED^2	7.210.286	0.771337	9.347.782
AR(1)	0.430458	0.690428	0.623466
R-squared	0.988252	Mean dependent var	0.047833
Adjusted R-squared	0.971468	S.D. dependent var	0.033801
S.E. of regression	0.005709	Akaike info criterion	-7.215.625
Sum squared resid	0.000228	Schwarz criterion	-6.671.509
Log likelihood	7.594.063	F-statistic	5.888.208
Durbin-Watson stat	1.593.010	Prob(F-statistic)	0.000009
Inverted AR Roots	.43		

EK.4. $u \sim N(0, \sigma^2)$ Varsayımının İhmali (JARQUE-BERA)

EK.5. Farklı Örneklemelerin Sınanması (CHOW BREAKPOINT)

EK.6.

White Heteroskedasticity Test:				
F-statistic	0,867743	Probability	0,604996	
Obs*R-squared	11,95999	Probability	0,448898	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 06/05/09 Time: 19:00				
Sample: 1988 2007				
Included observations: 20				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0,00035	0,011959	-0,02923	0,9775
FAIZDISIGELIRGIDER	-0,00035	0,00062	-0,56187	0,5917
FAIZDISIGELIRGIDER^2	-0,00022	0,000426	-0,51627	0,6216
FAIZGELIRGIDER	0,001816	0,01095	0,165809	0,873
FAIZGELIRGIDER^2	-0,00116	0,003689	-0,31535	0,7617
PRSONELAKTIF	0,141661	0,419276	0,33787	0,7454
PRSONELAKTIF^2	-3,61468	9,034406	-0,4001	0,701
REELFAIZ	-0,00165	0,001428	-1,15665	0,2854
REELFAIZ^2	0,000137	0,00034	0,402415	0,6994
SKTORKAR	0,02349	0,011114	2,113493	0,0724
SKTORKAR^2	0,10221	0,131973	0,774475	0,464
TRBUYORAN	0,00628	0,004394	-1,42949	0,1959
TRBUYORAN^2	0,072446	0,040756	1,777532	0,1187
R-squared	0,598	Mean dependent var	0,000186	
Adjusted R-squared	-0,09114	S.D. dependent var	0,000239	
S.E. of regression	0,00025	Akaike info criterion	-13,4987	
Sum squared resid	4,38E-07	Schwarz criterion	-12,8515	
Log likelihood	147,9871	F-statistic	0,867743	
Durbin-Watson stat	2,817517	Prob(F-statistic)	0,604996	

EK . 6 .

White Heteroskedasticity Test:				2
F-statistic	0,457387	Probability		0,888281
Obs*R-squared	9,954825	Probability		0,697624
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 04/05/2009 Time: 19:08				
Sample: 1988 2007				
Included observations: 20				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0,002959	0,009538	0,310264	0,7669
FAIZDISIGELIRGIDER	-0,00039	0,0011	-0,35766	0,7328
FAIZDISIGELIRGIDER^2	-1,03E-05	0,000534	-0,01925	0,9853
FAIZGELIRGIDER	-0,00163	0,008479	-0,19247	0,8537
FAIZGELIRGIDER^2	0,000159	0,002849	0,05569	0,9574
PRSONELAKTIF	-0,02004	0,336159	-0,0596	0,9544
PRSONELAKTIF^2	0,286149	7,292588	0,039238	0,97
REELFAIZ	-0,00074	0,00134	-0,54838	0,6032
REELFAIZ^2	1,30E-05	0,000408	0,031897	0,9756
SKTORKAR	0,012443	0,013649	0,911693	0,3971
SKTORKAR^2	0,014084	0,147282	0,095623	0,9269
TRBUYORAN	0,00299	0,004116	-0,7275	0,4943
TRBUYORAN^2	0,037838	0,047634	0,794344	0,4573
DUMMY	-0,0003	0,000418	-0,72315	0,4968
R-squared	0,497741	Mean dependent var		0,000132
Adjusted R-squared	-0,59049	S.D. dependent var		0,000181
S.E. of regression	0,000228	Akaike info criterion		-13,7369
Sum squared resid	3,12E-07	Schwarz criterion		-13,0399
Log likelihood	151,369	F-statistic		0,457387
Durbin-Watson stat	2,453863	Prob(F-statistic)		0,888281

EK . 7 . White Heteroskedasticity Test

White Heteroskedasticity Test:				
F-statistic	0,729612	Probability	0,716002	
Obs*R-squared	15,21883	Probability	0,435772	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 06/05/09 Time: 19:12				
Sample: 1988 2007				
Included observations: 18				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0,012131	0,010158	1,194179	0,3548
FAIZDISIGELIRGIDER	-0,001084	0,001035	-1,04724	0,4049
FAIZDISIGELIRGIDER^2	0,000494	0,000305	1,617884	0,2471
FAIZGELIRGIDER	-0,012279	0,009796	-1,25345	0,3367
FAIZGELIRGIDER^2	0,003644	0,002827	1,288855	0,3264
PRSONELAKTIF	-0,089201	0,076518	-1,16575	0,3639
PRSONELAKTIF^2	1,456459	1,563989	0,931247	0,45
REELFAIZ	-0,000133	0,000546	-0,24309	0,8306
REELFAIZ^2	-0,000185	0,000142	-1,30049	0,3231
SKTORKAR	0,010981	0,012584	0,872604	0,4749
SKTORKAR^2	-0,025947	0,033274	-0,77981	0,5171
TRBUYORAN	0,000693	0,002131	-0,32524	0,7759
TRBUYORAN^2	0,001782	0,014299	-0,1246	0,9122
DUMMY	-0,000312	0,000375	-0,83202	0,4929
YBNCIPAY(-1)	-0,012198	0,018494	-0,65954	0,5773
YBNCIPAY(-1)^2	0,067588	0,104479	0,646901	0,584
R-squared	0,84549	Mean dependent var		2,95E-05
Adjusted R-squared	-0,313331	S.D. dependent var		3,68E-05
S.E. of regression	4,22E-05	Akaike info criterion		-17,7263
Sum squared resid	3,57E-09	Schwarz criterion		-16,9349
Log likelihood	175,5369	F-statistic		0,729612
Durbin-Watson stat	2,724804	Prob(F-statistic)		0,716002

EK. 8. Otokorelasyon

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:				
F-statistic	5,128532	Probability	0,04473	
Obs*R-squared	6,359577	Probability	0,01168	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID				
Method: Least Squares				
Date: 06/05/09 Time: 19:08				
Presample missing value lagged residuals set to zero.				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0,046463	0,08436	0,550775	0,5928
FAIZDISIGELIRGIDER	-0,010929	0,02071	-0,5277	0,6082
FAIZGELIRGIDER	-0,02052	0,03598	-0,57029	0,5799
PRSONELAKTIF	-0,403883	0,95067	-0,42484	0,6791
REELFAIZ	-0,00723	0,01873	-0,3859	0,7069
SKTORKAR	0,162644	0,32901	0,494336	0,6308
TRBUYORAN	0,010876	0,08789	-0,12375	0,9037
DUMMY	-0,006856	0,01731	-0,39607	0,6996
RESID(-1)	-0,658192	0,29064	-2,26463	0,0447
R-squared	0,317979	Mean dependent var		1,29E-16
Adjusted R-squared	-0,178037	S.D. dependent var		0,0118
S.E. of regression	0,012804	Akaike info criterion		-5,576
Sum squared resid	0,001803	Schwarz criterion		-5,1279
Log likelihood	64,75976	F-statistic		0,64107
Durbin-Watson stat	2,139685	Prob(F-statistic)		0,73035

EK.9. Otokorelasyon Sorunun Çözümü

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:				
F-statistic	0,128845	Probability	0,730215	
Obs*R-squared	0,325328	Probability	0,568423	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID				
Method: Least Squares				
Date: 06/05/09 Time: 19:12				
Presample missing value lagged residuals set to zero.				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0,008266	0,102752	0,080446	0,9381
FAIZDISIGELIRGIDER	-0,001573	0,021569	-0,072926	0,9439
FAIZGELIRGIDER	-0,003395	0,035334	-0,09608	0,9261
PRSONELAKTIF	-0,06445	0,994756	-0,06479	0,9502
REELFAIZ	-0,00153	0,022296	-0,06862	0,9472
SKTORKAR	0,027826	0,340614	0,081693	0,9372
TRBUYORAN	0,003046	0,107893	-0,028232	0,9783
DUMMY	-0,000705	0,015588	-0,045214	0,9652
YBNCIPAY(-1)	-0,007803	0,227354	-0,034321	0,9736
AR(1)	0,053631	0,272466	0,196834	0,8496
RESID(-1)	-0,176416	0,491479	-0,35895	0,7302
R-squared	0,018074	Mean dependent var		1,08E-12
Adjusted R-squared	-1,384678	S.D. dependent var		0,005586
S.E. of regression	0,008626	Akaike info criterion		-6,39038
Sum squared resid	0,000521	Schwarz criterion		-5,84627
Log likelihood	68,51345	F-statistic		0,012885
Durbin-Watson stat	1,867649	Prob(F-statistic)		1

EK . 10. Bankaların Toplam Aktif İçindeki Payları

Mart 2009	Bankanın Toplam Aktifler İçindeki Payı (%)	Hissedarların Kamu, Özel ve Yabancı Dağılımı (%) Küresel Sermaye Payı (%)				
		Kamu	Özel	Oransal Pay(*)	Borsa Payı	Toplam (**)
ABN AMRO BANK N.V.	0,2	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
ADABANK A.Ş.	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
AKBANK T.A.Ş.	11,3	0,0	65,3	10,3	24,3	34,6
ALTERNATİFBANK A.Ş.	0,4	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
ANADOLUBANK A.Ş.	0,5	0,0	99,7	0,0	0,0	0,0
ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	0,1	15,4	20,6	64,0	0,0	64,0
BANK MELLAT	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
BANKPOZİTİF KREDİ VE KALKINMA BANKASI	0,2	0,0	35,0	65,0	0,0	65,0
BİRLEŞİK FON BANKASI A.Ş.	0,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
CALYON YATIRIM BANKASI TÜRK A.Ş.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
CITIBANK A.Ş.	0,8	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
AKTİF YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
DENİZBANK A.Ş.	2,7	0,0	0,2	75,0	24,8	99,8
DEUTSCHE BANK A.Ş.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
DİLER YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
FİNANSBANK A.Ş.	3,6	0,0	0,2	53,2	46,5	99,8
FORTİS BANK A.Ş.	1,5	0,0	5,8	65,0	29,2	94,2
GSD YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
HABİB BANK LİMİTED	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
HSBC BANK A.Ş.	1,9	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
İLLER BANKASI	0,9	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
JP MORGAN CHASE BANK NATIONAL	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
MERRILL LYNCH YATIRIM BANK A.Ş.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
MILLENNIUM BANK A.Ş.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
NUROL YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
ING BANK A.Ş.	2,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
SOCIETE GENERALE S.A.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
ŞEKERBANK T.A.Ş.	1,1	0,0	61,7	0,0	38,3	38,3
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.	14,4	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	1,9	0,0	9,0	70,2	20,8	91,0
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	12,6	0,0	37,0	20,8	42,2	63,0
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	7,0	75,0	5,2	0,0	19,8	19,8
TÜRKİYE İHRACAT KREDİ BANKASI A.Ş.	0,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	13,1	0,0	80,4	0,0	19,6	19,6
TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.	0,1	99,1	0,9	0,0	0,0	0,0
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	0,9	8,4	90,6	0,0	1,0	1,0
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	7,5	74,5	7,3	0,0	17,8	17,8
TAİB YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	0,7	99,3	0,0	99,3
İMKB TAKAS VE SAKLAMA BANKASI A.Ş.	0,2	0,0	95,1	4,9	0,0	4,9
EUROBANK TEKFEN A.Ş.	0,5	0,0	29,2	70,0	0,0	70,0
TEKSTİL BANKASI A.Ş.	0,3	0,0	91,5	0,0	8,5	8,5
TURKISH BANK A.Ş.	0,1	0,0	60,0	40,0	0,0	40,0
TURKLAND BANK A.Ş.	0,1	0,0	9,0	91,0	0,0	91,0
WESTLB A.G.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	8,7	0,0	47,1	38,1	14,9	53,0
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	0,7	0,0	26,7	61,9	11,4	73,3
ASYA KATILIM BANKASI A.Ş.	1,2	0,0	86,0	0,0	14,0	14,0
KUVEYT TÜRK EVKAF FİNANS KURUMU A.Ş.	0,8	0,0	19,8	80,2	0,0	80,2
TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş.	1,0	0,0	35,3	64,7	0,0	64,7
Toplam (%)	100,0	27,3	32,9	21,3	18,5	39,8

Yabancı (oransal ve borsa) ve kamunun (Türkiye) payları dışında kalan ve gerçek kişileri, vakıf, münzam sandık, yurt dışı yerleşiklerce tutulmayan borsa paylarını ve benzeri hissedarları da kapsayan paydır.

(*) Oransal hesaplama = (bankadaki yabancı hisse oranı * bankanın aktifi) / sektörün toplam aktifi

(**) Toplam = oransal hesaplama + borsa payları.

Kaynak: BDDK, MKK, Bankalardan Alınan Veriler. Aylık veriler geçici olup,, yuvarlamadan ve bilgi kaynakları arası farklılıklardan oluşan ufak hatalar bulunabilir.

EK.11

Yıllar	Banka Sayısı	Kamu Mevduat Bankaları	Özel Mevduat Bankaları	TMSF Bünyesindeki Bankalar	Yabancı Mevduat Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Katılım Bankaları
2005	51	3	17	1	13	13	4
2006	50	3	14	1	15	13	4
2007	50	3	12	1	17	13	4
Ara.08	50	3	11	1	18	13	4
Mar.09	50	3	11	1	18	13	4

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

KAYNAKÇA

AB İstatistik Kurumu, Eurostat.2008.

Akdiş , Muhammet. **Dünya’da ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler** ,İstanbul : YASED. Yayın No: 33,Kasım 1988.

Akgüç, Öztün . **Cumhuriyet Dönemi' nde Bankacılık Alanında Gelişmeler**, Ankara,1975.

Akgüç, Öztün . **Atatürk Döneminde Bankacılık** ,İstanbul : Yapı ve Kredi Bankası Yayını ,1981.

Akgüç, Öztün .**100 Soruda Türkiye’de Bankacılık** ,İstanbul :Gerçek Yayınevi, 1987 .

Akın, İ. Hakkı. **Türkiye' de Yabancı Sermaye Mevzuatı** . İstanbul: Otağ Matbacılık,2006.

Algan, Neşe . **Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler**, İstanbul :YASED. Yayın No: 33. Kasım 1988.

Akkan, Nejla Adanur. **Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları**, Ankara : Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret Dergisi, Yıl: 2, sayı: 6, 1997.

Agarwal, T. P.,**Determinants of Foreign Direct Investment: A Survey**, Meltwirt- Schriftlicher Archiv, 116(4).1980.

Arıkan, Deniz. **Türkiye ' de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**. İstanbul: Yaylacık Matbaası. 2006.

Aslan, Nurdan. **Uluslararası Özel Sermaye Akımları**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 1997.

Avcıoğlu, Doğan. **Türkiye ' nin Düzeni** . Ankara: Bilgi Yayınevi ,1968.

Baban, Şükrü. **Tanzimat ve Para** . İstanbul Üniversitesi Yayını .

Babuşcu, Şenol. **Yabancı Bankalar Neden Geliyor ?** ,Ekonomist Dergisi .18.07.2007.

Bank Of Thailand Economic Focus,**Focus On Thai Crises**. 1998.

Başıoğlu, Ufuk ve Ceylan, Ali ve Parasız, İlker. Finans Teori Kanun ve Araçlar, Bursa: Ekin Kitabevi, 2001.

BDDK –TCMB , Eurostta, **ECB Report- 2008**.

BIS PAPERS ,**The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition ,Consolidation and Systemic Stability**. Monetary and Economic Depertmant . No : 4 ,Ağustos 2001. www.bis.org/publ/bispap04g.pdf(15.09.2008).

Bonin, JohnP. and Iftekhar, Hasan and Wachtel, Paul .**Bank Performance ,Efficiency and Ownership in Transition Countries** , Paper Presented at the Ninth Dubrovnik Ecnomic Conference, sponsored by the Bank of Croatia, June 26-28,**BOFIT(Bank of Finland)Discussion Papers2004** . 2004.

Buğra, Ayşe. **State and Business in Modern Turkey A Comparative Study** . New York : State University of New York Press . 1994.

Bulutoğlu, Kenan. **100 Soruda Türkiye'den Yabancı Sermaye**, Birinci Basım,İstanbul :Gerçek Yayınevi.1970.

Ceykani, Ceyhun ve Öztutuş, Ferhat. **Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye** ,İstanbul Uluslararası Finans Sempozyumu,2007.

Cumhuriyet Gazetesi, **Macaristan Bankaları Önlem Alıyor**,13.11.2008.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1954.

Çakar, Vesile . **Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri** , Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2003.

Çamoğlu, Ersin. **Devletin Dış Ticaret Müdahaleleri**. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası , cilt : 29. 1963.

Çelik, Sıla. **IMF 'e Efendiler Ama Latin Amerika Ülkelerinin Durumu Pek Parlak Değil**, Focus Dergisi, 25.04.2009 .

Çetin, Tamer. **Krizin Avrupa'daki Dördüncü Kurbanı Çek Cumhuriyeti** , Referans Gazetesi, 26 Mart 2009.

Çetin , Ali Cüneyt .**Gelişmekte Olan Piyasalarda Egemenlik Sorunu ve Finansal Piyasaların Değişim Süreci** ,Süleyman Demirel Üniversitesi İ.B.F Dergisi 2004.

Çin Finans Formu 2008. (02.05.2009)

Devlet Planlama Teşkilatı , **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı** ,1963.

Devlet Planlama Teşkilatı , **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**,1968.

Devlet Planlama Teşkilatı, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı** , 1973.

Devlet Planlama Teşkilatı , **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1977

Devlet Planlama Teşkilatı , **VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı** , Ankara :Yayın No . 2514, ÖİK: 532 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu ,2000.

Devlet Planlama Teşkilatı ,**Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu** . Ankara ,2000

Devlet Planlama Teşkilatı ,**Beş Yıllık Kalkınma Raporu** . Ankara : [http :// dtp.gov.tr/ 8. BeşyillikKalkinmaPlanıAnkaraMayıs2000,2000](http://dtp.gov.tr/8.BesYillikKalkinmaPlanıAnkaraMayıs2000,2000).

De Paula, L. , **The Determinants of Recent Entry Of Foreign Banks in Brazil** [www.ideas.repec.org..\(02.03.2009\)](http://www.ideas.repec.org..(02.03.2009)).

Dumludağ, Devrim. **Türkiye' de Yabancı Sermaye Yatırımları**,İstanbul ,Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı : 96, 2003.

Durusay, Serap. **Finansal Küreselleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri** ,Abant İzzet Baysal Üniversitesi İ.İ.B.F , http : // www. dtm. gov.tr./ ead / DTDERGI / tem2000 / finans.htm.(02.03.2009)

Edwards ,Sebastian.**Crisis and Reform in Latin America From Despair to Hope** , The World Bank , Washington D.C.,U.S.A.,1995.

Eldem, Vedat. **Osmanlı İmparatorluğu' nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik** . Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi .1996.

Elosegui,Pedro ve Pinteris,George . **Privatization , Foreign Entry and Bank Risk in Emerging Banking Sydtems: Evidence from Argentina** .University of Illinois at Urbana – Champaign .Eylül 2002.

Eralp, Atilla. **Türkiye ' de İzlenen İthal İkameci Kalkınma Stratejisi ve Yabancı Sermaye** . Ankara: ODTÜ Geliştirme Dergisi Özel Sayı.1981.

Erdönmez, Pelin Ataman. **Brezilya ' da Banka Yeniden Yapılandırılması ve Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi.** *Bankacılık Dergisi* ,sayı 35 , 27.2005.

Erdönmez, Pelin Ataman. Finansal Krizler Sonrasında Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar. *Bankacılar Dergisi* , 22,2004.

Eriş, Hayati. **Finansal Entegrasyon Sürecinde Yabancı Sermaye Hareketlerinin Bankacılık Sistemine Katkıları** ,Uluslararası Finans Sempozyumu , 2007

Ertüzün, Tevfik. **Türkiye Ekonomisinin 1923-1970 Döneminde Dış Yardım İlişkileri** . İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası , 164. Ekim 1970- Eylül 1971

Globalization 101, **Differences Between Portfolio and Direct Investment**

Ülgen , Gülden . **Yabancı Sermayenin İstihdam Üzerindeki Etkileri**. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt XX. Sayı : 1 ,2005.

Güloğlu, Bülent ve Altunoğlu, Ender .**Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler : Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri** , İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:27, Ekim 2002.

Görgün, Tuğrul. **Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmelerinde Etkin Kurumsal Yapılanmalar**, Ankara:Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Geliştirme Etüd Merkezi, 2004.

Göver , Z.Tuğrul. **Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri : Türkiye Değerlendirmesi** ,Ankara :T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı , 2005.

Hazine Müsteşarlığı ,**Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü** , 2001 Yılı Raporu Ankara,2001.

Hiç, Mükerrrem . **Türkiye Ekonomisinin Analizi** . İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını. 1980.

IMF, **IMF Urges G-20 States to Take More Decisive Action to Combat Crisis**, www.imf.org..2009.

İlkin, Akın. **Türkiye’de Sanayi Politikası (1923- 1973)**. İstanbul :İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 30, No: 1- 4, Ekim 1970- Eylül 1971.

İstatistik Yıllığı , 1964-1965. Ankara. 1966.

İstanbul Sanayi Odası, **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Türkiye (Durum ve Stratejik Plan) İstanbul sanayi Odası Yayınları No: 2002/ 1.** ,İstanbul, 2004.

İstanbul Ticaret Odası ,**Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakış** . İstanbul.1989.

İyibozkurt, M.Erol.**Güncel Ekonomik Sorunlarımız**,Bursa: Ezgi Kitabevi .1997.

Kadife,Şahin,22.04.2005,

www.milliyet.com.tr/2005/04/22/business/axbus01.html

Kara, M. Akif ve Kar, Muhsin . **Türkiye' ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler** . Dış Ticaret Dergisi , 2003.

Karabalık, Hakan. **Orta Avrupa Ülkelerinde Yabancı Sermaye Yatırımları ve Özelleştirme** . [http :// www.dtm.gov.tr/ ead/ DTDERGİ/nisan\(1998\)/orta.htm](http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan(1998)/orta.htm) .1998.

Karluk, Rıdvan .**Türkiye Ekonomisi** .İstanbul : Beta Basım Yayın Dağıtım.1996.

Karluk, Rıdvan. **Uluslararası Ekonomi : Teori ve Politika** . İstanbul : Beta.2002.

Kazgan, Gülten. **Montaj ve Sanayileşme** , Cumhuriyet Gazetesi . 18 Ağustos 1967 .

Kazgan, Haydar ; Ateş , Toktamış ; Tekin , Oğuz ;Koraltürk, Murat ; Soyak , Alkan ; Eroğlu , Nadir ve Kaban, Zeynep . **Osmanlı' dan Günümüze Türk Finans Tarihi.**, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları ,Cilt 1. ve Cilt 2. , 1999.

Keyder, Çağlar. **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)**, İstanbul : Tarih Vakfı Yurt Yayınları . 1993

Keyder , Nur. **Para Teori Politika ve Uygulama**, Ankara,2000.

Kıvanç, Ahmet. **Yabancı Sermaye İçin % 30 Sınır Konulsun**, Radikal Gazetesi, 23.08.2005

Kraft , Evan. **Characteristics and Behaviour of Foreign Banks During and After Banking Crisis**. 5th Conference on Financial Sector Reform in Central and Eastern Europ: The Impact of Foreign Banks Entry. Nisan 2002.

Kula , Ferit .**Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dış Ticaret** ,Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Tartışma Metinleri . TM.05/01, 2005.

Kunuç ,Bilsay. **İktisat Politikası Resmi Belgeleri**, Söyley, Demeç ve Yazılar, Ankara, 1963.

Kuyucuklu, Nazif . **Türkiye İktisadı**. İstanbul : Filiz Kitabevi . 1993.

Küçük, Evrim. **Bankacılığın Coğrafyası Değişti**, Dünya Gazetesi, 25. Mart. 2009, s. 4.

Manisalı, Erol. **Cumhuriyetimizin Elli Yılında Ekonomik Dış İlişkileri** . İstanbul : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası ,1970.

Nahum, Bernar. **Koç ' ta 44 Yılım** . İstanbul: Milliyet Yayınları . 1988.

Nakaso, H. **The Financial Crisis in Japan During the 1990s. :How the Bank ofJapan Responded and The Lessons Learnt**, BIS Papers. 2001 .

Nurkse, Ragner. **Az Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Teşekkülü** . İstanbul : Menteş Kitabevi . 1964.

OECD, **Benchmark Definition of Foreign Direct Investment**, 3.bs.: Paris ,1996.

Oksay, Kazım. **Türkiye ' de Yabancı Sermaye Yatırım Kılavuzu**. İstanbul : Doğan Kardeş Yayınları. 1967.

Oksay , Suna .**Finansal Piyasalarda YeniYasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi** , ÖneriDergisi, Haziran 2000 . [http :// www. econturk.org. / turkiyeekonomisi / oksay 4. Pdf](http://www.econturk.org/turkiyeekonomisi/oksay4.pdf)

Ormanoğlu, Burhan. **Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim** , Ankara : Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu , 2004.

Öner , Erdoğan. **Mali Olaylar Döneminde Mali İdare** , T.C Maliye Bakanlığı , Ankara , Haziran 2001.

Özen, Ahmet ve Tandırcıoğlu, Haluk. **Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları**. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 2003.

Öztürk, Lütfü .**Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları : Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış**,Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , Sayı : 7 ,2004.

Palamut, Mehmet. E. **Atatürk ve Kurumsal Borçlar** .Bursa İ.T.İ.A Dergisi , 177, 1981.

Pamuk, Şevket. **Osmanlı - Türkiye İktisat Tarihi 1500-1914**. İstanbul : Gerçek Yayınevi ,1997.

Parasız, İlker. **1923 ' ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**. Bursa: Ezgi Kitabevi. 1998.

Parasız, İlker. **Enflasyon , Kriz , Ayarlamalar** . Bursa: Ezgi Kitabevi . 2001.

Parasız, İlker. **Türkiye ' de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi** . İstanbul : 75. Yılda Paranın Serüveni , Tarih Vakfı Yayını,1998.

Parasız, İlker. **Türkiye Ekonomisi**. Bursa : Ezgi Kitabevi , 2004.

Peek ,Joe ve Rosengen,Eric S. , **Implications Of The Globalization Of The Banking Sektör : The Latin American Experience** . Ekim / Kasım 2000.

Resmi Gazete , **1961 Anayasası** ,20.07.1961 sayı 10859, Düstur no : 4 Tertip 1-2,s.2930.

Robert C. Feenstra, **Fact and Fallacies baout Foreign Direct Investment**, National Bure of Economics Research, 1998.

Saraç, Gülfem . **Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler : Uluslar arası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi** , Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası , Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü , Kasım 2002 . [http: // www.tcmb.gov.tr/ kutuphane / turkce/ tezler](http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/turkce/tezler) (20 Şubat 2009).

Selik, Mehmet. **Türkiye' de Yabancı Özel Sermaye 1923-1960** . *Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi* , s. 2-33.1961.

Seyidoğlu, Halil. **Uluslararası İktisat**. İstanbul : Kurtis Matbası . 2001

Shatz ,Howara J. and Venables, Anthony S., **The Geography of International Investment**, The Oxford Handbook of economics Geography. Oxford, 2000.

Sönmez, Mustafa. **Sermaye Birikiminin 75 Yıllık Gelişimi : Kilometre Taşları** . İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları . 1988.

Şahin, Hüseyin. **Türkiye Ekonomisi** . Bursa: Ezgi Kitabevi, 2002

Şahin, Mehmet .**Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları** , Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1975.

Şener, Sefer. **Yabancı Sermaye** . Bursa : Ezgi Kitabevi . 2008.

Takan, M. **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim** . Ankara: Nobel Basım Evi 2002.

Talas, Cahit. **Petrol Davamız** ,Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi , 14-18. 1966.

Taylor, M. **The Product- Cycle Model: A Critique,Environment and Planning A**, 18, s. 751- 761. 1986.

T.B.M.M. **Zabıt Ceridesi**. (1 Mart 1922).

TCMB ; **Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2008** ,Ankara.

Tekeli ,İlhan ve İlkin ,Selim .**Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası** , Ankara : T.C.M.B , 1981

Tekeli, Esat.**Yabancı Sermaye ve Türkiye Ekonomisi**. *Ulus Gazetesi* , 25 Temmuz 1950

The World Branks Group , **Update Of Thailand** .www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-11/25/content_498013.htm,s.1(4 Mart2009).

Temel A. , Ş. Bayar ve Ş. Saygılı ,**Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946-1999)**. *Planlama Dergisi Özel Sayı* , 2002.

Tuncer, Baran. **Türkiye ' de Yabancı Sermaye Sorunu**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. 1968.

TUIK,**Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi2009**.
<http://www.tuik.gov.tr/yayinupload/katalog.pdf> (13.04.2009).

Türkiye Bankalar Birliği ,**AB Üyeliği Öncesinde Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler : Macaristan ve Polonya Örneği** , Bankacılar Dergisi, Sayı : 51,Aralık, 2004.

Türkiye Ticaret Odaları ,Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ,**İktisat Rapor 1975**, Ankara, 1975.

TOBB ,**Ekonomik Rapor 2008**.

Uras, T. Güngör .**Türkiye ' de Yabancı Sermaye Akımları** . İstanbul : Formül Matbaası.1975

Uras, T.Güngör.**Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları** , İstanbul:İktisadi Yayınlar, 1978

UNCTAD, **World Investment Report**, 2008 .

Uysal, Tahir. **Doğrudan Yabancı Yatırımlar Türkiye Ekonomisi İçin Yeni ve Önemli Bir Olgudur**. İşveren Dergisi , *Cilt .45. , Sayı . 8. , 27. Mayıs 2007*

Ünsal, Erdal. M. **Uluslararası İktisat**, Ankara: İmaj Yayınevi ,2005.

Varış Tezcanlı, Meral ve Kumbasar, Sibel .**Uluslararası Sermaye Hareketlerinde Portföy Yatırımları ve Türkiye** . Türkiye IMKB Araştırma Yayınları , 3-4. 1994.

Yaşa, Memduh. **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**. İstanbul : Apa Ofset Basımevi . 1980.

Yayla ,Münür ve Türker Kaya, Yasemin ve Erkmen ,İbrahim.**Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu**, ABD Çalışma Raporları, No: 2005/6, 2005.

Yılmaz, Faruk. **Osmanlı Dış Borçlanmasının İlk Yirmi Yılı ve Sonuçları** . Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi . 1996.

Yükseler, Zafer .**Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İç Yatırım Ortamı İlişkisi**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, 2006.

<http://www.tskb.com.tr/hakkımızda.aspx>.

<http://www.deik.org.tr/bultenler/20057612751CekCumhuriyeti-Mayis2005.pdf>.(20.10.2008) Çek Cumhuriyeti Ülke Bülteni .Mayıs 2005 ,CODEIK.

<http://www.deik.org.tr/bultenler/29957612751/ÇekCumhuriyetimayıs2005.pdf>.(20.10.2008)Çek Cumhuriyeti Ülke Bülteni .Mayıs 2005 ,CODEIK.

http://www.networkideas.org/themes/macroeconomic/mar2005/mp21_Banking_FDI.htm.(04.05.2009)

<http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/japonya.pdf>(Konya ticaret odası , Japonya ülke raporu, etüd araştırma servisi, mart 2007

www.frbsf.org/publications/banking/asiafocus/2005/Asiafocus-may05.pdf (4 Mart 2009)

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/1582bankacilik_kanunu.pdf.(04.03.2009)

www.tbb.org.tr/turkce/kanunlar/5472/5472.doc. (05.04.2009)

<http://www.e-aso.org.tr/html/TUR/asomedyamayis2005/forummayis2005.html>.(BDDK Başkanı Tefik Bilgin 'in Görüşleri) , 20.04.2009.

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=942&kat=16>(28.04.2009)